

Anton Pavlovič Čechov (1860–1904)

Ivanov

PŘEKLAD

LEOŠ SUCHARÍPA

REŽIE

ŠTĚPÁN PÁCL

DRAMATURGIE

MAREK PIVOVAR

SCÉNA

ADRIANA ČERNÁ

KOSTÝMY

DANIELA KLIMEŠOVÁ

HUDBA

JAKUB KUDLÁČ

Osoby a obsazení:

NIKOLAJ IVANOV

Tomáš Jirman

ANNA, rozená Sára Abramsonová

Lada Bělašková

MATVĚJ ŠABELSKIJ

František Večeřa

PAVEL LEBEDĚV

Jan Fišar

ZINAIDA LEBEDĚVOVÁ

Anna Cónová

SÁŠA

Veronika Lazorčáková

JEVGENIJ LVOV

Petr Houska

MARTA BABAKINOVÁ

Alexandra Gasnářková

MICHAIL BORKIN

Jiří Sedláček

AVDOŤA

Marie Logojdová

KOSYCH

Vladimír Čapka

JEGOR

František Strnad

HOSTÉ

Anna Bangoura*,

Aneta Červená*, Marián Mazur*

GAVRILA

Vladimír Kvasnička

AKORDEONISTÉ

Anežka Gebauerová*

Iveta Monsportová*

Vít Pavlíček

*posluchači Janáčkovy konzervatoře a Gymnázia v Ostravě

Nahrávku na violoncello pořídil Daniel Nosek,
poradce Lady Bělaškové ve hře na violoncello Lukáš Novotný.

Představení řídí	Marta Celárková
Asistentka režie	Petra Lásková
Text sleduje	Hana Heralová
Technický šéf	Stanislav Muntág
Jevištní mistři	Jan Benek, Radim Duraj
Mistr osvětlení	Radko Orenič
Mistr zvuku	Otakar Mlčoch
Mistrová vlásenkárny	Eva Celarková
Mistrová garderoby	Růžena Mauerová
Mistrová rekvizit	Alexandra Václavíková
Šéf výpravy	David Bazika
Vedoucí umělecko-dekoračních dílen	Barbora Macháčová
Vedoucí výroby kostýmů	Eva Janáková

Scénické dekorace vyrobily umělecko-dekorační dílny NDM.

Technolog – Martin Dušek, mistr čalounické dílny – Petr Missig,
mistr malířsko-kašerské dílny – Jaroslav Macháč, mistr truhlářské
dílny – Radomír Maschke, mistr zámečnické dílny – Milan Rous,
mistr zbrojářsko-šperkařské dílny – Jaroslav Dovalil

Kostýmy a doplňky vyrobily krejčovny NDM.

Mistrová dámské krejčovny – Iva Koplová, mistrová pánské krejčovny
– Jiřina Richtrová, modistka-dekoratérka – Věra Siostrzonková

Premiéra 29. března 2012 v 18.30 hodin v Divadle Antonína Dvořáka

Děkujeme panu Eduardu Rakusovi za výběr akordeonistů,
Zahradnictví Vykrut za poskytnutí rašeliny a Petru Sýkorovi
a jeho Multižánrovému centru současného umění Cooltour
za poskytnutí zkušebních prostor.

„Bůh tě už neučí, ale žádá konat to, čemu tě naučil. Žádá, abys mluvil svou řečí, a ne řečí mámy, táty, svých učitelů a nevím ještě koho... Zkrátka všech těch, kteří ti říkají: Pojd' k nám, nebude to bolet. Říkají pravdu, ono to skutečně nebolí, když sám sebe zradíš. A oni hledají zrádce, chtějí, aby ses zapsal do jejich oddílu, protože všichni, kteří zradili sami sebe, potřebují neuvěřitelné ospravedlnění. A největší ospravedlnění zní: nejsem v tom sám. Je nás tu mnoho a všichni jsme slušní lidé, kteří musí pod tlakem okolností žrát tohle hovno z tohoto koryta v téhle temné noci v téhle temné místnosti. Když půjdeš jejich cestou, fyzicky snad neumřeš, bolet to nebude, ale dostat na určitou eticky adekvátní úroveň se tam nedokážeš“.

Martin Ryšavý: Vrač (2010)

Anton Pavlovič Čechov

„Ptáte se, co je to život?“

To je totéž, jako byste se ptala, co je to mrkev. Mrkev je mrkev a nic víc o ní nevíme.“ Výše uvedená slova napsal Anton Pavlovič Čechov 20. dubna 1904 své ženě, herečce Moskevského uměleckého divadla Olze Knipperové. Za sebou měl čtyřiačtyřicet let života, před sebou už jen necelé tři měsíce.

Obchod a zpěv

Narodil se 29. ledna 1860 v Taganrogu jako třetí syn v kupecké rodině. Čechovovi byli dlouhá staletí nevolníky, až děd budoucího spisovatele a dramatika dokázal nashromáždit potřebný obnos, aby sebe a své potomky vykoupil. V rodině kolovala pověst o tom, že rod pochází z Čech (proto to jméno), kde zajisté patřil ke šlechtě a nějakým neblahým řízením osudu se ocitl v ponižujícím nevolnickém postavení v Rusku. „Senzační odhalení“ na toto téma přinesl i dobový český tisk. Nic takového ovšem doložit nelze, jen těch již zmiňovaných několik staletí Čechů jako ruských nevolníků. Anton se měl stát kupcem po svém otci, od dětství na jeho přání pobýval v obchodě. Otec měl naštěstí i jiné sklony: miloval zpěv. Antonovi to sice přineslo mnohá utrpení, protože zpíval se svými bratry na kůru, což často znamenalo chodit spát pozdě v noci a vstávat velmi časně, ale zase přišel do styku s jiným prostředím. Už za gymnaziálních studií (studentem byl průměrným až podprůměrným) začal koketovat s literaturou. Živil se ale především kondicemi. Otcovo podnikání zkrachovalo, rodina se stěhovala do Moskvy, jen Anton zůstal v Taganrogu, aby školu dokončil.

Lékař bez pacientů

Podařilo se, budoucí spisovatel se stěhuje do Moskvy a zapisuje se na lékařskou fakultu. Už během úspěšných studií začal spolupracovat s časopisy, především humoristickými, kde publikoval pod nejruznějšími pseudonymy. Antoša Čechonte, Popudlivý člověk, Lékař bez pacientů – to jsou některé z nich. Psal velmi rychlým tempem, nelitostné handrkování s redaktory o každý řádek textu vybrousilo jeho styl do pregnantnosti a hutnosti. „Stručnost, sestra talentu,“ někde tady můžeme hledat kořeny tohoto Čechovova výroku.

Léčitel duší

Lékařské praxi se Čechov věnoval jen nárazově, v pozdějších letech léčil především muziky, tedy ty, od nichž se mohl dočkat jen morální odměny. Traduje se, že lékařství se rozhodl pověsit na hřebík poté, co se neúspěšně snažil vyléčit mladou dívku ze sprátenel rodiny, která onemocněla zákeřnou infekční chorobou a když umírala, tiskla v poslední naději (a v posledním tažení) jeho ruku tak silně, že ji nešťastný Čechov nemohl po jejím skonu jen tak vyprostit. Možnosti tehdejší medicíny byly zkrátka omezené, a tak se Anton Pavlovič rozhodl věnovat duším ruských lidí, když nemohl úspěšně léčit jejich těla.

Sachalin a jarní ledy

Literatura mu přinášela více uspokojení a také úspěchů. Za třetí sborník povídek, *Za soumraku*, získal v roce 1887 prestižní Puškinovu cenu. V roce 1890, na vrcholu slávy, se Čechov vydává na Sachalin, aby poznal život v carské trestanecké kolonii. Cesta mu přinesla mnoho otřesných zážitků a inspirace do další tvorby. Carská trestanecká politika si s tou pozdější stalinistickou nijak nezadala – Stalin ji jen převzal a „zdokonalil“. Cesta bohužel přinesla také výrazné zhoršení tuberkulózy – rodové kletby Čechovových. Podle vzpomínek současníků se autor snažil svou nemoc zlehčovat a žertoval o ní, ovšem současně se jí velice bál. Po jednom z výrazných chrlení krve mu přítel vyprávěl, jak na řece praskají ledy a kry se dávají do pohybu. K smrti tím nemocného vyděsil – ukázalo se, že jistý mužik, jemuž se Čechov kdysi, shodou okolností také v zimě, snažil pomoci se stejnou nemocí, prohlásil: „Má duše odpluje s jarními ledy,“ a tak se i stalo. Anton Pavlovič ovšem protentokrát ještě vyvázl a odstěhoval se z Moskvy do Melichova za zdravějším povětřím. Pobyl zde sedm let.

Zahradníkem na Jaltě

Po dalším chrlení krve v roce 1897 se autor pokouší léčit se ve Francii, později na Jaltě, kde si nechal vystavět dům, vášnivě se věnoval zahradničení a samozřejmě psal. O jeho vášni k zahradě a přírodě vůbec se nezmiňujeme náhodou. Čechov jako povídkář byl mistrem v líčení krajiny a příroda má výjimečné místo i v jeho hrách.

Každý sychravý den

Čechov jako lékař samozřejmě věděl, že tehdejší medicína na jeho chorobu nestačí. Mimo jiné o ní napsal: „Nejprve tedy o vykašlávání

krve... Poprvé jsem si toho všiml před třemi lety na okresním soudě, trvalo to 3–4 dny a způsobilo to v mé duši a v bytě velký rozruch. Bylo to silné. Krev vytékala z pravého plicního laloku. Každou zimu, podzim a jaro a každý sychravý den kašlu. Ale děsí mě to, jen když vidím krev; v krvi tekoucí z úst je cosi zlověstného, jako ve výhni. Když krev neteče, jsem klidný a neohrožuji ruskou literaturu „další ztrátou““

Manželství na dálku

V roce 1900 byl Anton Pavlovič jmenován čestným členem Akademie pro krásnou literaturu, ale členství se vzdal na protest proti nepřijetí spisovatele Maxima Gorkého. Rok poté se ženil s herečkou MCHATu Olgou Knipperovou, ale bylo to manželství na dálku. On na Jaltě, ona v Moskvě, tu a tam pár dní setkání, dopisy plné vášně.

Do Ruska s ústřicemi

Po dalším zhoršení nemoci to Čechov zkouší v německých lázních Badenweileri (Čechov byl vůbec náruživým cestovatelem a zastával názor, že člověk ke své svobodě potřebuje celý svět). Česká umělecká obec se o místě pobytu u nás už tehdy slavného autora dozvídá, využívá relativní blízkosti lázní od hranic a zve ho do Prahy. Čechov s díky přijímá, ale smrt byla rychlejší. Přišla 15. července 1904, dávno po jarních ledech. Ledu ovšem nebožtík neunikl. Zpět do Ruska cestoval naložen právě do něj v křiklavě zeleném vagoně na ústřice. Na velice rušném pohřbu bylo několik lidí málem ušlapáno davem, jiní sledovali díky chybě vedení hřbitova poslední rozloučení s jakýmsi generálem...

Přidělená Olga?

Zmíníme spekulaci, že Dančenko a Stanislavskij velice přispěli ke sblížení „své“ herečky Olgy Knipperové a A. P. Čechova, a to ze zcela zřejmých důvodů – aby měli další spolupráci pojištěnou. Knipperová pak hrála velké role v jeho dalších hrách. Čechov se do té doby rozhodně nechtěl poutat manželstvím. Jeho milostné romány byly velice bouřlivé a velice časté a hlavní role v nich zhusta hrály právě herečky. Ani přehnanou morální úzkoprsostí Anton Pavlovič netrpěl. Je doloženo, že na jistou dlouhou noční cestu vlakem ve spacím kupé si se svým přítelem divadelním ředitelem přizvali dvě herečky z jeho divadla...

Ivanov nový i tradiční

Čechovova dramatická tvorba se strukturou her tehdejšímu úzu vzpírala, byla nová, objevná. U *Ivanova* to ovšem neplatí absolutně, příkladem budiž závěrečný monolog hlavní postavy, který byl tehdy „povinný“. Později v *Rackovi* už nic takového nenalezneme a autor to také od dobové kritiky řádně „schytl“. V souvislosti s jeho novátorstvím nebude od věci zmínit námět hry (kterou nikdy nenapsal), jak ho vylíčil v roce 1902 svému příteli, herci Višněvskému, jehož citujeme: „Chtěl napsat hru bez hlavního hrdiny: V prvním dějství na hrdinu čekají a hovoří o něm, ve druhém už už přichází, ve třetím zase nepřichází. Ve čtvrtém, když už je připraveno uvítání, místo hrdiny přichází telegram, že zemřel.“ Kolik že desetiletí v té době zbývalo do vzniku Beckettova *Čekání na Godota*? Netradiční byl i námět hry, s nímž se v roce své smrti svěřil Olze Knipperové. Dva citelé krásné ženy odjíždějí daleko na sever, aby hloubáním bez její přítomnosti zjistili, kdo z nich ji miluje více. Jednou v noci stojí na palubě lodi zamrzlé v ledu. Zjeví se jim polární záře či fata morgána, zkrátka zářivý přelud milované ženy a oni pochopí, že zatímco se oddávají romantickému blouznění, zemřela...

Střelba a její nutnost

V souvislosti s *Ivanovem* zmiňme citát, který je Čechovovi připisován: „Když ve hře visí na stěně puška, tak se z ní musí vystřelit.“ Ano, mnohokrát to vyřkl (nebo ne zcela přesně, leč v parafrázi), ale autorství této myšlenky si ve svých pamětech nárokuje Vladimír Němirovič-Dančenko, dramaturg Moskevského uměleckého divadla, a tedy blízký spolupracovník Stanislavského a samozřejmě Čechova. Jeho vzpomínku citujeme: „Čechov řekl toto: ‚Obecenstvo má rádo, když se před ním na konci jednání postaví nabitá ručnice! ‚Zcela správně, řekl jsem, ‚ale je třeba, aby pak vystřelila, a nebyla jen jednoduše o přestávce odklizená.‘ Zdá se, že později Čechov tento výrok ne jednou opakoval.“

Velký Rus a velký Alžbětinec

Čechov bývá často srovnáván se Shakespearem a nejsou to srovnání lichá. Velký Rus velkého Alžbětince obdivoval, známa je především jeho posedlost *Hamletem*. Ta se odráží v *Ivanovovi* i dalších

hrách, například v *Rackovi*. Oba autory spojují jejich postavy. Žádné z nich nestrání, všechny se snaží vylíčit plasticky, tak, aby každá z nich měla svou pravdu a divák mohl dobře pochopit a omluvit třeba i jejich záporné skutky. V této souvislosti je pozoruhodné, že jiný velký Rus, Lev Nikolajevič Tolstoj, uznával Čechova jako prozaika, ale o jeho divadelní tvorbě si myslel své. S oblibou prohlašoval, že horším dramatikem než Čechov už je snad jen Shakespeare... Tuto malou odbočku zakončíme Čechovovou radou začínající spisovatelce: „Můžete nad svými příběhy plakat a vzdychat, můžete trpět se svými hrdiny, ale jsem přesvědčen, že to člověk musí dělat tak, aby to čtenář nezpozoroval. Čím větší objektivita, tím silnější bude účín.“

Svízelné zkoušení

V roce 1887, když se chystala první premiéra *Ivanova*, Čechov napsal: „Slíbili mi deset zkoušek, ale byly jen čtyři, přičemž zkouškami lze nazvat jen dvě, protože další dvě připomínaly zápasy, během nichž si páni herci procvičovali slovní výměny a nadávky. Role znali jen Davidov a Glama, ostatním musela pomáhat nápověda a intuice. Kiselevskij, do něhož jsem vkládal velké naděje, neřekl ani jednu větu bez chyby... Celkový dojem: únava a smutek.“ *Ivanov* se bude hrát znovu a autor hru upravuje. A píše: „Herci nikdy nesledují obyčejné lidi. Neznají statkáře, kupce, kněze, ani úředníky. Skvěle však zahrají číšníci, milenky, opilé podvodníky, zkrátka všechna individua, která mimovolně pozorují, když bloudí po hospodách. Hrozná nekulturnost.“

Ivanov podruhé a potřetí

31. ledna 1889 proběhla v Petrohradě na scéně Alexandrovského divadla druhá premiéra *Ivanova*. Čechov hru původně napsal velmi rychle a „lehkým perem“. Po představení pozval herce na večeri, která se protáhla dlouho do noci, a byla velmi veselá. Mladý dramatik na svou adresu slyšel mnoho chvály. Ovšem pokud jde o premiéru, dojmy byly nanejvýš protichůdné; hra měla úspěch, zazněl velký potlesk, ale slyšet byl i pískot, a to poměrně hlasitý. Dodejme, že Čechov nejprve vše sváděl na nedostatečný čas zkoušení, ale pak text znovu přepracoval. A v dopise napsal: „Jestli mého *Ivanova* znovu nepochopí, hodím ho do kamen. Dost!“ Čechov hru horečně přepracoval, některým postavám text škrtnul, jiným přidal. Přišla třetí premiéra. „Herci hrají mizerně, nic dobrého z toho nevezjde. S nudným

Davydovem (Ivanov) se během dne desetkrát pohádám a smírím. Hra nebude mít víc než čtyři reprízy.“ Dramatik se mýlil a byl to omyl přijemný. Premiéra byla velmi úspěšná a diváci bouřlivě aplaudovali. Kritika psala o svěžesti a originalitě... Autor po úspěchu zářil: „Poté, jak zahráli mého Ivanova, jsou mi herci blízcí jako příbuzní, jako nemocní, které jsem vyléčil, nebo jako děti, které jsem kdysi učil.“ A Čechov se vydal po představení klanět publiku ruku v ruce s účinkujícími, ač do té doby podobné praktiky odmítal. Odůvodnil to jednoduše: „Do háje s noblesou, když lže!“ Dva roky trvající práce na textu ovšem ještě neskončila. Později, s odstupem, autor hru opět pozměnil. Do podoby, v jaké ji nyní uvádíme.

O konfliktu her A. P. Čechova

V dřívější dramatičce byl dramatický konflikt budován na protikladu mezi jednajícími osobami, jejichž vůle a zájmy se střetávaly ve vzájemném antagonismu. Pramenem neštěstí nebo silné dramatické situace bývala mravní nízkost některých osob, ničících štěstí druhých. V sestavě jednajících osob byli vždy zřejmí viníci a jejich oběti. Zdrojem neštěstí byla morálně špatná vůle. V Čechovových hrách je metoda kritiky skutečnosti zcela jiná. V *Ivanovovi* není zdrojem dramatické situace hrdiny jakási dílčí okolnost nebo jednotliví lidé, ale veškerá skutečnost vcelku. Ivanova ničí jeho „nemoc“, zapříčiněná veškerým složením podmínek, které otupují jeho touhy, lámou jeho vůli a které zasily do jeho duše nevíru a zoufalství.

V obsahu dramatického konfliktu chybí poukaz na přímou vinu. V dalším průběhu hry se Ivanov ukazuje jako viník cizích neštěstí, ale to už je viník bez viny, protože neštěstí a zkáza nepochází z jeho špatných úmyslů, ale z takových citů a nálad, které „nejsou v jeho moci“. Ivanov nemá nečestné úmysly, nemá špatné, morálně nízké cíle. Ivanov není morálně špatný, je jen nezpůsobilý k životu („nemocný“), ale není – máme-li mluvit slovy Lvova – „ničema“.

Dramatická kolize hry je založena na *neúmyslné vině*. Děj hry se rozvíjí ve dvou plánech: na hrdinu dopadá vnější, zřejmá vina a zároveň se z něho tato vina snímá osvětlováním zevnitř (v jeho vlastních slovech, v projevech Sáši, Anny Petrovny), Ivanov provede celou řadu činů, za které může být důvodně obviněn z nemorálnosti. Obvinění a podezření narůstají a současně se paralelním odhalováním Ivanovovy vnitřní situace objasňuje jejich lživost. Celá hra je psána touto dvojí perspektivou. Aby vytvořil lživou pověst Ivanova, uvedl Čechov takové okolnosti, jež jsou přímými důvody, abychom za Ivanovovým chováním viděli zjištěné cíle. Anna Petrovna má bohaté rodiče, Ivanov mohl doufat, že dostane bohaté věno, ale nedostal je. Do vztahu k Sáše a k rodině Lebeděvových se také vplétá možná Ivanovova peněžní zainteresovanost (dluh u Sášiny matky a naděje na bohaté věno). Kromě toho díky přítomnosti Borkina s jeho projekty objevuje se tu mnoho důvodů k obvinění Ivanova z nečestných způsobů obživy. To vše je živnou půdou pomluv a koneckonců právě to dovádí doktora Lvova k rozhodujícímu odsudku: „Ivanov je mizera.“ A zároveň paralelní osvětlení Ivanova zevnitř ukazuje, že ani v nejmenším takový není.

Konflikt situace Ivanova tkví nejen v lživých pomluvách a předsudcích, které ho obklopují. Ivanov je skutečně neuzpůsobený k životu. A v tom tkví jeho vnitřní drama. Následky jeho „nemoci“ jsou strašné pro něho i pro ostatní (osud Sáry). Ivanov není vinen, vinen je život, který uzpůsobil Ivanovovu neschopnost. O nové stránce dramatického výkladu skutečnosti se zmiňuje sám Čechov v dopisu Alexandrovi P. Čechovovi: „Současní dramatici začínají hry vyslovenými anděly, lotry nebo šašky – ale jdi a hledej takové typy po Rusi. Najdeš takové, co bys nenašel, ale ne v takových vyhraněných podobách, jaké dramatici potřebují... Chtěl jsem být originální, nevytvořil jsem ani jednoho zlosyna, ani jednoho anděla (i když jsem se nevyvaroval šašků), nikoho jsem neobvinil, nikoho neospravedlňoval...“

Zmatky kritiků

První divadelní představení hry *Ivanov* (v listopadu 1887) vyvolalo velké vzrušení a spory. Recenze ukazují, v čem spočívalo hlavní nepochopení a zmatek hodnotitelů hry. Nové, složitější prokreslení hlavní postavy zmátlo kritiky. Recenzenti, zvyklí na zjednodušené morální hodnocení, vyčítali autorovi nejasnost Ivanovova charakteru: je to kladný, nebo záporný hrdina? Někteří recenzenti se domnívali, že Ivanov trpí jen pomluvami a předsudky a že Čechov plně omlouvá jeho jednání a nálady. V *Novom vremeni* o Ivanovovi napsali: „Je to tuctový člověk, čestný, ale nemá silný charakter... Má mnoho dobrých zárodků, ale ty mohou pochopit a vidět jen lidé, kteří jsou mu blízcí nebo kteří jej milují... Pomlouvači toho využívají, trápí a mučí Ivanova, zničí ho skandálem.“ Ostatní kritici, ztotožňující autora s Ivanovem, odsuzovali Čechova za to, že Ivanovem vnucuje publiku amorální názory. Koncem roku 1888 Čechov hru přepracoval. V říjnu 1888 Čechov napsal A. S. Suvorinovi (knižní vydavatel): „Četl jsem svého Ivanova. Myslím si, že až přepíšu čtvrté dějství, něco vypustím, vsunu jeden monolog, který už nosím v hlavě, bude hra dokončena.“ O něco později, ještě v říjnu, Čechov sděloval Suvorinovi: „V Ivanovovi jsem radikálně předělal druhé a čtvrté dějství. Ivanovovi jsem přidal monolog, trochu jsem retušoval Sášu atd. Jestli i teď zůstane můj Ivanov nepochopen, spálím to a napíšu román!“ 17. listopadu psal Čechov témuž adresátovi: „Je to souvislé, ale nedivadelní. Tři první dějství jsou na nic.“ 19. prosince posílá text *Ivanova* Suvorinovi, aby ho předal dramaturgovi Alexandrovského divadla. Při korekturách hry se Čechov nejvíce zabýval vyjasňováním postavy Ivanova. Čechovovi zále-

želo na tom, aby nepřipustil soucit s Ivanovovým pesimismem, ale aby zároveň neudělal Ivanova morálně vinným.

Neúmyslná vina

Pro objasnění Ivanova jako neúmyslného viníka změnil Čechov konec čtvrtého dějství. V závěrečné scéně hry v první redakci po tom, když Lvov prohlásil Ivanova za „mizeru“, Ivanov zděšením div neumírá a jenom opakuje: „Proč, proč?“ V druhé redakci pronese Ivanov velký monolog, v němž se znovu opakuje dvojí hledisko: je „ničemný, nicotný jako mol“, ale nemůže za to – brzy se unavil: „víru nemám, vášně zmizely, jsem rozčarován, nemocný.“ „Trpce bude těm, kdo si váží a milují takové lidi, jako jsem já, stavějí je na piedestal, zbožňují je, ospravedlňují je a trpí...“ „Pohrdám sebou a nenávidím se.“

V první redakci je Ivanov, spokojený oporou Sáši a Lebeděva, na cestě vymanit se ze svých chmurných myšlenek. Říká Sáše: „V podstatě je třeba dostat se co nejdříve do normálního stavu... začít pracovat a žít, jako žijí ostatní...“ „A že si tě vezmu, v tom není nic neobvyklého, podivného, jen můj chorobný strach z toho dělá hotovou událost, apoteózu.“ V první redakci je Ivanov po svatbě se Sášou šťasten, usmířen. „Jsem tak šťastný a spokojený, jako jsem už dlouho nebyl. Všechno je správné, normální.“ Všem odpouští a všichni odpouští jemu. „Minulost zapomeneme“, říká Borkinovi, „vy jste se provinil, já jsem se provinil. Zapomeneme na to. Všichni jsme lidé – hříšní, vinní, všichni jsme v rukou božích.“ Tím se v první redakci zdůrazňovala myšlenka, že by se Ivanov mohl „uzdravit“, kdyby ho chápal okolí, a až do Lvovovy urážky byl už na cestě k uzdravení.

V druhé redakci je Ivanovův osud ukázán s tragičtější bezvýchodností. Tady je Ivanov zcela osamělý. Podle nové varianty Sáša před svatbou podléhá Ivanovovým prosbám a zřiká se ho. Také Lebeděv se zřiká Ivanova: „Ať je ti soudcem Bůh, Nikolaji, mně tebe soudit nepřislouží a promiň, už nejsme přátelé. Jdi si spánembohem, kam chceš. Jdi, jen jdi...“ Lvovova urážka je jen posledním úderem, jímž vrcholí Ivanovova situace, z níž tak jako tak není východiska. Čechov považoval Ivanova za zavrženíhodného, ale nevinného.

Jestli se dříve kritika domnívala, že Čechov Ivanova ve všem obhajuje, bylo tomu teď právě naopak. Suvorin i herci, kteří hru přečetli, se domnívali, že autor spolu s doktorem Lvovem považuje Ivanova za ničemu. Čechov odpověděl Suvorinovi: „... Vypadá-li Ivanov jako ničema nebo jako zbytečný člověk a doktor jako veliký člověk, jestli

je nepochopitelné, proč Sára i Sáša Ivanova milují, tak se moje hra nevyvedla a o inscenaci nemůže být ani řeč.“ Čechov psal také o svém vztahu ke hře: „Ovšemže nejsem sám sobě nepřítelem a chci, aby mi hru hráli. Ale upřímně řečeno, nemám ji rád a lituji, že jsem ji napsal já, a ne někdo jiný, šikovnější.“

Čechov hru předělal ještě jednou. V nové (třetí) redakci se zjemnila a zchladila místa, kde Ivanov hovoří o sobě nepřiznivě, a k postavě Lvova byly přidány výraznější rysy, charakterizující jeho omezenost a jednostrannost. Čechov zesílil Ivanovova slova charakterizující jeho stesk. Ve čtvrtém dějství zase vypustil Sášin souhlas se zrušením svatby. Není tu ani Lebeděvova zlhostejnění. V posledním Ivanovově monologu se zmínilo vlastní sebeodsouzení a Ivanov takřka mluví jen o své „únavě“ a jejích následcích. Těmito úpravami Čechov dosáhl oné složitosti, jakou podle jeho názoru vyžadoval poměr příznivých a nepříznivých prvků v hodnocení Ivanova a Lvova. Po inscenaci v Alexandrovském divadle Čechov psal Suvorinovi: „Všichni píší o Ivanovovi stejně. Zřejmě pochopili, oč mi šlo, a to mě těší.“

Drama jako součást života

Centrální událost nezaujímá v Čechovových hrách výjimečné místo, ale bývá doprovázena celou řadou paralelních dramatických linií obsahově analogických, které zároveň vytvářejí jakési tematické varianty hlavního dramatického konfliktu (např. Šabelského zápletky s Babakinovou). Všechny tyto epizody v prvotních redakcích, zvláště v první, zaujímaly větší místo. V následujících přepracováních byly zkráceny, patrně proto, že zatěžovaly a zastíraly hlavní děj hry – vývoj vztahů Ivanova, Anny Petrovny a Sáší. Drama se odehrává v každodenních podmínkách jako součást obyčejného, všedního života. Dramatická krize spočívá v střetnutí nejlepších lidských vlastností s nejobyčejnějšími jevy prostředí. A tím vzniká v každé Čechovově hře zvlášť široké pozadí všední každodennosti.

V Čechovovi je charakteristická i zvláštní úloha, jakou má v jeho hrách zobrazování všedního života s jeho rovnoměrným, pomalým rytmem a stojatými situacemi, s jeho provinční nudou a duševní malostí. V *Ivanovovi* je okruh všedního života, v němž se nacházejí hlavní osoby, oním faktorem, jenž v mnohém vysvětluje hlavní drama, tj. Ivanovovu „chorobu“ a všechny její následky. Čechov Suvorinovi napsal: „Ivanov žije na venkově. Lidé jsou buď pijani nebo karbaníci, nebo taková, jako doktor. Nic jim není po jeho citech a po tom všem, co se v něm děje.

Je sám. Dlouhé zimy, dlouhé večery, mrzoutský hrabě a nemocná žena. Ujet není kam. A proto ho každou minutou mučí otázka: Co počít?“ V kresbě všedního života neměl Čechov v *Ivanovovi* na zřeteli morální nedostatky lidí, ale jejich celkovou duševní inertnost, fyzickou hrubost zálib a z toho plynoucí nudu, duševní a citovou prázdnotu a nezajímavý život. A právě v této životní pustotě viděl zvláštní, životu vlastní dramaticčnost. Proto scény a epizody všedního života, ve hře zahrnuté, nemají smysl samy o sobě, ale právě ve své bezobsažné všednosti, ve své prázdnotě a nudě. Čechov takovými epizodami vyjadřoval tu zvláštní životní nedokonalost, která podnítila myšlenku, již Čechov vložil do základu celé hry.

(studii A. P. Skaftymova redakčně upravila Petra Lásková)

Ivanov a film

Jako mnoho jiných divadelních her, ani *Ivanov* „neunikl“ filmovému zpracování.

Ivanov (Československo, 1963)

Černobílý snímek z roku 1963 je filmovým zpracováním o rok mladší divadelní inscenace Slovenského národního divadla. Režisérem této divadelní i filmové podoby dramatu *Ivanov* je Jozef Budský. Film byl již ve své době uznáván jako kvalitní psychologické drama, osudy postav a jejich charaktery odkrývá až dokumentárním způsobem. Svými detailními záběry a leckdy i snovými obrazy je přirovnáván k filmům švédského režiséra Ingmara Bergmana. Jozef Budský si jako představitele rolí vybral ve své době oblíbené a oceňované herce. V titulní postavě se představil Karol Machata, jeden z nejvýznamnějších slovenských poválečných herců. Dalším uznávaným umělcem byl Viliam Záborský (držitel Křišťálové růže, Zlatého krokodýla či Ceny Andreje Bagara), který ztvárnil postavu Borkina. V roli Sáši se objevila mladička Eva Poláková, talentovaná herečka, jejíž nadějnou kariéru ukončila její náhlá smrt v pouhých 38 letech. Film je téměř přesnou adaptací, liší se pouze v drobnostech, poselství dramatu je zachováno do detailu. Atmosféru dotváří černobílost záběru, podtrhovaná však ještě minimálním využitím denního světla. Většina děje se odehrává buďto v noci či během dne, ukryta v přitímní místnosti. Bez naděje a zoufalosti je zde vetkána stejně hustě jako v původním díle.

Svatba za bílé noci (Island, 2008)

„Láska a štěstí jako trvalý stav jsou utopie, fungují pouze jako cíl“

V roce 2008 natočil islandský režisér Baltasar Kormákur komediální drama na motivy *Ivanova*. Odklon od původního dramatu dal tvůrci svobodu v interpretaci příběhu, který je tak do jisté míry pozměněn. Hlavním hrdinou je profesor Jón, který své studenty seznamuje s Čechovovým slavným dramatem a s morálními dilematy, které z něj vyplývají. Sám se nakonec stává částí příběhu, který od toho Čechovova není příliš odlišný – přestává ho bavit jeho práce, odcizuje

se od své manželky, kterou nakonec nahrazuje jeho mladší a zajímavější studentka Tóra. Okolnosti Jónova příběhu však nejsou identické, a tak se nabízí nadějná řešení, která v dramatu chybí. Jsou-li ale dostačující, zůstává otázkou.

„Život nenalézá jednoduché odpovědi, ale složité otázky“

Film se odehrává ve dvou časových rovinách. Současnost představuje příprava svatby s Tórou. Retrospektivou jsou diváci seznámeni s Jónovou minulostí pedagoga a manžela, s počátky jeho sporu s první manželkou Annou a blížící se tragédií. Vše je přesunuto z Čechovovy doby do současnosti, stejně tak postavy a jejich problémy mají soudobý charakter. Film svým způsobem dnešní dobu bezesporu kritizuje. Většina postav nehledí na jiné než na své problémy, lidé jsou povrchní a pokrytečtí. Vše se odehrává na malém islandském ostrůvku, který vzbuzuje pocit, že jedinými obyvateli jsou postavy filmu – což jim nepřidává na optimismu. Oproti původnímu dramatu zde ale převažuje humorná složka, komických scén je ve filmu plno, přesto se zachovává typická Čechovova zachmuřenost. Snímek byl uveden v roce 2009 na 44. ročníku Mezinárodního filmového festivalu v Karlových Varech a sklídlil u diváků nemalý úspěch. Pro neznalce dramatu *Ivanov* se může jednat o zajímavý pohled na život vyhořelého muže ve středních letech, kterého nic nebaví a nikdo mu nerozumí, nebo to tak aspoň zprvu vypadá. Ale nová láska je příslibem nové naděje. Ovšem ani znalci *Ivanova* si v tomto případě nemohou být jisti, že nová naděje nebude naplněna.

Ivanov (Rusko, 2009)

V roce 2010 natočil divadelní režisér Vadim Dubrovitskij *Ivanova* jako svůj filmový debut. Film byl promítán na ruském festivalu Moscow International Film Festival (MIFF), kde také získal cenu Cine-Club Federation za nový celovečerní snímek. V roli Ivanova se představil Alexej Serebrjakov, jeho manželku Annu ztvárnila herečka Anna Dubrovskaja a Sášu Galina Bob.

Film sice diváka upozorňuje, že je natočen na motivy Čechovovy hry, avšak oproti *Svatbě za bílé noci* je hře věrnější.

Lucie Linhartová a Lucie Fojtíková

„Krásná duše, jež si sebe zošklivila.“

Jan Patočka: *Ivanov*, in: *Umění a čas* (1970)

A znovu ten věčný spor: psal A. P. Čechov dramata či komedie? Odpověď se snaží najít také následující esej. A protože její závěry se neshodují s tím, jak se snaží vidět hru režisér, zdá se, že tento svár bude trvat ještě dlouho...

Jak interpretovat *Ivanova*

Čechovova *Ivanova* inscenujeme jako komedii. Respektujeme tím patrně samotný záměr autora, který svá dramata pojímal jako komedie či vaudevilly, o čemž několikrát ujišťoval nejrůznější adresáty své korespondence, včetně Stanislavského. O něm a o Němroviči-Dančenkovi dokonce prohlašoval, že jej nesprávně četli a inscenovali.

A tento problém, jak náležitě interpretovat Čechovovy hry, přetrvává vlastně doposud. Ve svém příspěvku se prostřednictvím dramatu *Ivanov* pokusím „nahmatat“ jádro celého problému, respektive objasnit jeho hlavní příčinu a dospět tak k určitému rozřešení.

Souvisí to však s úskalím interpretace jako takové. Abych parafrázoval Sartra, člověk je odsouzený k interpretaci: Veškeré lidské činy a chování, všechny události, věci a jevy jsme nuceni nějak interpretovat, snažíme si je nějak vysvětlit a utvořit si o nich svůj názor. Tyto naše snahy mohou být usnadněny všelijakými signály a ukazateli. Chce-li někdo, aby mu bylo dobře porozuměno, obvykle hned přímo nebo nepřímo naznačí, jak máme jeho slovní i mimoslovní projev chápat. Podle příslušné intonace například snadno poznáme, myslel-li dotyčný mluvčí svá slova ironicky nebo žertovně. Jak dále poznáme, právě tyto signály jsou pro naše pochopení zcela klíčové. Obdobně je to i u literárních a jiných děl.

Je mi jasné, že se nyní budeme zabývat textem hry *Ivanov*, nikoli jejím inscenováním. Drama je především literární druh, který se od epiky a lyriky liší právě svým jevištním předvedením. Proto se také obecně požaduje, aby nebylo posuzováno dříve, dokud se mu nedostalo divadelního ztvárnění. Jenže v tomto případě nám půjde víc o to, abychom z této hry vyčetli to, co podle Čechova vyčíst máme. Za tímto účelem si přivolávám na pomoc známého romanopisce, estetika a sémiotika Umberta Eca. Ten při svých úvahách o otázce interpretace textů zavádí zvláštní pojmovou dvojici: modelový čtenář – modelový autor. Jejimi protějšky jsou pak empirický čtenář a empirický autor, tedy skutečné lidské bytosti z masa a kostí. Empirický

autorem je v tomto případě sám Anton Pavlovič Čechov a empirickým čtenářem kdokoliv z nás.

Naproti tomu modelový autor a modelový čtenář náležejí výhradně textu; jsou to „*subjekty, které se zjevují jeden druhému jen v procesu čtení, takže jeden vytváří druhý*“.

Eco osvětluje modelového čtenáře na tomto příkladu:

„Pokud jste někdy ve stavu hlubokého zármutku sledovali nějakou komedii, dobře víte, že je těžké se v takovou chvíli u humorně laděného filmu bavit. To není všechno. Když pak stejný film vidíte náhodou po letech znovu, nemusí vám být do smíchu, protože každá scéna vám bude připomínat žal, který jste pocítovali tenkrát poprvé. Jako empirický divák tedy budete tento film ‚číst‘ špatně. Ovšem vzhledem k čemu ‚špatně‘? Vzhledem k typu diváka, který měl na mysli režisér, tedy diváka, který se rád směje a rád sleduje příběhy, které se ho osobně nedotýkají. Tento typ diváka (či čtenáře) nazývám modelový čtenář. Je to jakýsi ideální typ, kterého text nechápe jen jako spolupracovníka, ale snaží se ho zároveň tvořit. Začíná-li text frází ‚Bylo-nebylo‘, vysílá tím signál, který okamžitě umožňuje výběr jeho modelového čtenáře. Tím musí být dítě či alespoň někdo, kdo je ochoten přijmout něco, co sahá mimo zdravý rozum a střizlivé chápání.“

Modelový autor je čistě odosobněný prvek, chápeme jej jako určitou textovou strategii. Jeho úkolem je, aby čtenáře textem provázel a přitom mu poskytl dostatečný návod k tomu, jak jej číst. Je tu od toho, aby jednoznačně ukázal čtenáři, po kterém smyslu by měl jít. A my musíme jednat podle jeho pokynů, chceme-li se stát právě takovými čtenáři, pro něž byl daný text napsán. Musíme hrát podle těch pravidel hry, která stanovil modelový autor.

Přitom zdaleka neběží jen o texty literární: každý typ textu vyžaduje zcela určitého modelového čtenáře, a tedy i „jiný způsob kooperace“. Svého modelového čtenáře má též například jizdní řád.

Eco soudí, že byl-li text jednou zveřejněn, je určen pro všechny. „*Proto v něm nesmím hledat fakta a pocity, které se týkají jenom mne. Jinak ... bych text neinterpretovat, ale spíše používal. Samozřejmě nikdo vám nemůže zakázat, abyste použili nějaký text jako základ pro své snění. Děláme to často. Ovšem snění není veřejná věc*“.

Pro lepší přehled uvádím, že v literární komunikaci vystupují podle Eco tyto činitelé:

Modelový autor – vypravěč – postavy – modelový čtenář.

V našem případě můžeme z tohoto schématu rovnou vytěsnit vypravěče, protože ten se v dramatu vyskytuje velice ojediněle. Je třeba ještě podotknout, že modelový autor nesmí být ztotožňován s autorem empirickým, jelikož modelový autor může vyjadřovat takové myšlenky a pocity, které jsou jeho živoucím protějšku zcela protilehlé. Nemám ani v úmyslu Ecovu teorii nějak zvlášť obhajovat, jen se s její pomocí snažím vysvětlit rozpor, který vyvstává v případě Čechovových dramatických děl.

Pohlédněme nyní na naši hru.

Její výchozí situace je taková, že Nikolaj Ivanov, stálý člen zemědělské správy, se ocitl na šikmé ploše. Svůj statek zadlužil do té míry, že nemůže ani vyplatit mzdy dělníkům, ani splatit úroky. Daleko horší však je, že je soustavně natolik zdeprimovaný, že není schopen jakéhokoliv činu a k životu pocituje jen čiročirý odpor. V tomto ohledu může směle soupeřit se svým literárním soupeřem Oblomovem. Kam se Ivanov poděje, tam na něj padá strašlivá tíseň. Valně s ním nepohne ani to, že je do něj zoufale zamilovaná dcera jeho nejbližšího přítele, jehož ženě dluží značnou sumu peněz. Ke všemu se ještě dovídá, že jeho vlastní žena trpí tuberkulózou a že brzy zemře.

Jak sami uznáte, pro komedii, či dokonce frašku není tohle příliš slibné východisko.

Ivanov zažívá přesně to, čemu se obzvláště v ruském prostředí říká „chandra“. Toto slovo má řecký původ a k nám se dostalo právě prostřednictvím ruštiny. Ve slovnících se jeho význam vykládá slovy jako stesk, sklíčenost, omrzelost, splín a nuda. A příznačně je zrovna „nuda“ oním slovem, které se v této Čechovově hře vyskytuje nejčastěji.

Zaslechneme jej opakovaně jak v replikách Ivanovových, tak od jeho ženy Anny, hraběte Šabelského, od Sášy, Zinaidy Lebeděvové či Marty Babakinové.

Jegor, jedna z postav, přímo říká: *„Taková nuda, že by člověk zdechnul. Z nudy a z hladu by člověk vyl jak vlk a ještě by někomu dal přes držku!“*

A lékař Jevgenij Lvov pronáší na adresu Ivanova: *„Kdyby zůstal jeden jediný večer doma, tak si asi z nudy vpálí kulku do hlavy.“*

Stejně tak ventiluje Šabelskému své pocity omrzelosti Ivanovův přítel Pavel Lebeděv: *„Mně je ti někdy tak smutno, že bych se nejradsí oběsil.“*

A Šabelský se zase svěřuje Anně, co by podnikl, kdyby vyhrál milión:

„Především bych se rozjel do Moskvy, poslechnout si cikány. A potom... potom bych se vydal do Paříže (...) Celé dny bych vyseďal u hrobu své ženy a přemýšlel bych. A seděl bych tam na hřbitově tak dlouho, dokud bych nepošel. Žena je pochovaná v Paříži.“ Všem uvedeným replikám je možné se zasmát, protože jejich mluvčí hovoří o smrti tak nonšalantně a nepokrytě, jako kdyby to patřilo k tamnímu folklóru a koloritu, jako kdyby tím jen chtěli dodat své řeči větší váhu. Například Šabelského replika nám může připadat humorná v tom, že nedovedeme dost dobře pochopit, k čemu by mu byl dobrý milion, když tenhle ten svůj plán by mohl hravě uskutečnit i bez něj.

Zároveň však u všech těchto replik ostře cítíme jakýsi tragický podtón. Ten se s ohledem ke kontextu hry obzvláště silně vyjevuje v promluvě doktora Lvova. A tady nastává kámen úrazu. Pokud mohu soudit, nikde v celém textu nám jeho modelový autor nedává jasný pokyn, jak máme podobné repliky vnímat. Ani ve scénických poznámkách nenalezneme žádné instrukce. Máme se skutečně smát, anebo smutnit?

Na jednom místě Ivanov říká: „*Já sebou opovrhnu! Nenávidím svůj hlas, svoji chůzi, svoje ruce, tyhle šaty, nenávidím vlastní myšlenky! Copak to není k smíchu, copak to není k pláči?!*“

Jinde sebekriticky přiznává: „*Jsem já to kus komického pitomce! Všem lidem už je z toho trapně, jak pořád skuhrám.*“

I Sáše, která ho obětavě miluje, dochází trpělivost: „*Ty tvoje lamentace, to už je pomalu výsměch!*“

A na jiném místě jí Ivanov opáčí: „*...ale podle mě je ta má duševní choroba s celým svým příslušenstvím jen k smíchu a nic víc! Lidí by se měli válet smíchy, když vidí mou rezervovanost, ale ty – burcuješ na poplach.*“

Vysílá nám snad modelový autor těmito promluvy signál, jak se máme my, jeho modeloví čtenáři, na Ivanova dívat? Netroufám si to rozhodnout.

Zato jakožto empirický čtenář se musím přiznat k tomu, že Ivanov a ostatní postavy ve mně vzbuzují soucit a empatii. Ovšem nelze vyloučit, že jako modelový čtenář jsem v tomto okamžiku právě pochybil, neboť jsem si do textu promítl své osobní pocity a tužby.

Když čtete Ivanovy povzdechy typu „*jakási lenost mi paralyzuje duši, sám sobě už nerozumím. Nerozumím nikomu*“, „*Jak mi vysvětlíš, že dneska člověka všechno tak rychle omrzí*“ nebo tu nejzá-

sadnější z nich „*nevím, kdo jsem, proč vlastně žiju a co chci*“, nemůžete se mu ani při nejlepší vůli vysmát. Neboť kdo z nás někdy něco podobného nepocítil?!

Na to, abych se mohl Čechovovým postavám smát tak, jak se na pořádnou frašku sluší, bych musel být buď příliš velký cynik, anebo bych musel mít od nich co největší odstup; musely by mi být dočista lhostejné. Jsem ostatně přesvědčen, že v každé Čechovově postavě je někdo z nás a obráceně.

Hrabě Šabelskij v jednu chvíli řekne o doktoru Lvovovi, že je „*primitivní a přehledná povaha*“. Budte ujistěni, že tohle nelze s plnou odpovědností říct o žádné z Čechovových postav ani o nikom z nás. Každý člověk je sám pro sebe tou největší záhadou. Tento fakt nejlépe zdůvodňují Ivanova slova, kterými odvětil na uštěpačné obvinění doktora Lvova:

„*Jak je to prosté a jednoduché. Člověk je strašně jednoduchý a nekomplikovaný mechanismus, co?... Ba ne, doktore, v každém z nás je taková spousta koleček, šroubků a ventilů, že se navzájem rozhodně nemůžeme hodnotit podle prvního dojmu, nebo podle dvou tří vnějších příznaků. Já nerozumím vám, vy nerozumíte mně a oba dva nerozumíme sami sobě.*“ Tento výrok stylisticky vyznívá tak, že bychom byli v pokušení připsat jej spíše Karlu Čapkovi, a ne Čechovovi.

Nabízí se ještě jedna možnost, která nám může ozřejmit skutečný záměr modelového autora. Dovede nás k němu následující vtipný dialog:

Lebeděv (Šabelskému) Ty seš divnej patron, Matěji! Tváříš se jako bůhvíjaký misantrop a ještě se tím chlubíš. Napohled seš docela normální, ale jak promluvíš, člověk by řek, že máš úplně pokažené trávení.

Šabelskij To se mám podle tebe s každým podvodníkem a všivákem objímat, nebo co?

Lebeděv Kde je pořád vidíš, ty podvodníky a všiváky?

Šabelskij Já pochopitelně nemluví o přítomných, ale...

Lebeděv No právě! Ale! Všecko je to póza!

A teď se vás ptám: Co když je to všecko opravdu jenom póza?! Možná právě tady se naplno rozezněl hlas modelového autora, který nás vyzývá, jak máme naložit s jeho textem. Všecky postavy se nám naráz v tomto světle ukazují jako pouhopouhé groteskní karikatury,

keré svůj nudný a bezpracný život nedovedou naplnit jinak než okázalým plkáním a chováním. Netouží po ničem jiném než udělat nějaký dojem; za každou cenu se snaží na někoho vehementně zapůsobit. Dimitrij Kosych proto oprávněně pronáší své roztrpčení: „Každý si žije sám pro sebe...“ Neboť všechny postavy se ustavičně zaobírají výhradně samy sebou a jakoby zveličují svůj vlastní úděl, své životní působení. Což je řekl bych obecně lidské počínání.

Z dlouhé chvíle a ze samého nicnedělání zapřádají rozšafné a morbidní debaty, při nichž se neváhají dovolávat i smrti. Tomu by odpovídala i výpověď Sáša určená Ivanovovi: „Rád se lituješ a máš rád velká slova.“ V tomto smyslu je i Ivanovův sebevražedný čin jenom vnějškovým, povrchním gestem, vpravdě divadelní podívanou.

Jedině pod tímto zorným úhlem nabývá tato hra charakteru frašky. Konečně už jen z těchto všech citovaných replik se dá vyvozovat, že Čechov jaksí mimoděk předznamenal pozdější absurdní drama.

Nicméně za svou osobu trvám na tom, že modelový autor nám v tomto textu žádné průkazné a viditelné vodítko neposkytuje. My pak jednoduše nejsme schopni odhalit, co bylo jeho cílem. A to je myslím problém všech Čechovových her. Anton Pavlovič si tedy může hartusit, jak chce, a přesvědčovat, že on přece napsal komedii, frašku, jenže záměr empirického autora je zhola zanedbatelný; směrodatné je pouze to, co říká text.

A pokud jde o inscenování Čechovových her, mám za to, že existuje jediné možné řešení: hrát je tak, jako kdyby šlo o jejich parodie. Vězte, že kdyby se *Ivanov* předváděl jako parodie na Ivanova, byl by dokonalejší fraškou.

Ondřej Nádvořík

Použitá literatura:

Umberto Eco: Šest procházek literárními lesy. Votobia 1997

„Praktickou částí se obvykle zabýval řezník – konoval nebo kovář, který byl schopen provést amputaci, vytrhnout bolavý zub, ošetřit zlomeninu či zašít otevřenou ránu reznou nití. A vedle nich existoval někdo, komu se říkalo vrah. To slovo dnes v ruštině znamená prostě lékař, jeho původ je ovšem jiný. Vrah totiž kdysi působil jako směšná figurka a jeho označení bylo spojeno s jeho běžnou profesionální činností. To jest: žnec žne, topič topí, žrec žere, konec konců, a vrah – lže, samozřejmě. Vrah v ruském jazyce znamená lhát, a nic jiného.

Do divadla, jak známo, chodí lidé proto, aby byli klamáni. Aby byli oklamáni tak, že uvěří, zhruba řečeno. Puškin mluvil v té souvislosti o povznášejícím klamu.

A když herec – nebo právě vrah – začne působit na publikum, vytváří jistou realitu, způsobenou posunem bodu spojení, objevují se nové kvality světa, jiné mizí a navíc: díky působení vrače nebo herce přechází diváka bolest, v daném okamžiku, duševní a mnohdy i fyzická. Neboli vrah nemá za úkol nic jiného než odvést naši pozornost z jednoho objektu, například bolavého břicha, na jiný objekt: na samo vyprávění. Protože konoval ti bolavé břicho řezat nebude, to není chirurg, rozumíš, on nemá právo vlézt dovnitř, to by byl hřích, podle církevní tradice. Tak nastupuje vrah, který vypráví všelijaká byla – nebylo, báchorky, výmysly, historky, které se v životě nestávají, obvykle směšné nebo i strašidelné, a lže tak přesvědčivě, až získá pacientovu pozornost a s tou dál manipuluje, odvádí ji od bolesti. Člověka bolest informuje o tom, kde má narušenou rovnováhu, jenže když je moc velká a dlouhodobá, může nás smrtelně vyčerpat, proto od ní vrah odvádí pozornost, aby se člověk mohl zklidnit, následkem čehož může do místa, ve kterém se bolest nachází, vstoupit síla, působící coby opravářská brigáda. Což někdy kupodivu stačí i k úplnému vyléčení, zvláště u bolestí duše. Protože nám je mnohdy špatně jen z toho, že si myslíme, že je nám špatně, budujeme si taková mínění o vlastním stavu, o tom, zda je nám dobře či zle, aniž tušíme, že tyhle pocity máme ve vlastní moci. Takže je-li člověk v rukách dobrého vrače, rozumíš...“

Martin Ryšavý: Vrah (2010)

V Ostravě poprvé

Jak napovídá titulěk, je naše uvedení Ivanova „ostravskou premiérou“. Podívejme se, kde byla od 2. světové války tato hra v našich luzích a hájích uváděna:

Městská divadla pražská

Premiéra: 14. 10. 1954

Překlad: Ladislav Fikar

Režie: Bedřich Vrbský

Ivanov: Rudolf Hrušínský, Václav Voska

Divadlo na Vinohradech

Premiéra: 13. 11. 1969

Překlad: Leoš Suchařípa

Režie: Jaroslav Dudek

Ivanov: Ilja Racek

Divadlo za branou

Premiéra: 13. 2. 1970

Překlad: Karel Kraus, Josef Topol

Režie: Otomar Krejča

Ivanov: Milan Riehs

Horácké divadlo Jihlava

Premiéra: 3. 6. 1978

Překlad: Leoš Suchařípa

Režie: Vladimír Kelbl

Ivanov: Jan Valihrač

Státní divadlo Brno

Premiéra: 1. 9. 1978

Překlad: Leoš Suchařípa

Režie: Zdeněk Kaloč

Ivanov: Ladislav Lakomý

Divadlo J. K. Tyla Plzeň

Premiéra: 26. 9. 1984

Překlad: Leoš Suchařípa

Režie: Oto Ševčík

Ivanov: Ivan Gübel

Činoherní klub Praha

Premiéra: 30. 1. 1988

Překlad: Leoš Suchařípa

Režie: Ivo Krobot

Ivanov: Vladimír Kratina

Divadlo Na zábradlí Praha

Premiéra: 15. 4. 1997

Překlad: Leoš Suchařípa

Režie: Petr Lébl

Ivanov: Bohumil Klepl

Činoherní studio Ústí nad Labem

Premiéra: 1. 3. 2002

Překlad: Jaroslav Achab Haidler

Režie: David Czesany

Ivanov: Martin Finger

Činoherní klub Praha

Premiéra: 1. 11. 2007

Překlad: Leoš Suchařípa

Režie: Martin Čičvák

Ivanov: Matěj Dadák, Jan Hájek

Fotografie z první čtené zkoušky

ŠTĚPÁN PÁCL (režie)

Režisér a ředitel společnosti Masopust Štěpán Pácl se narodil v Praze v roce 1982 a po maturitě na gymnáziu vystudoval obor činoherní režie na Divadelní fakultě Akademie múzických umění v Praze. Jeho absolventskou prací byla inscenace hry Lenky Lagronové *Království*, za kterou dostal Cenu Marta za režii na mezinárodním festivalu vysokých divadelních škol Setkání/Encounter 2007 v Brně.

I v profesionálních divadlech se dál věnoval současné dramatice, jak české (Radmila Adamová: *Holky Elky*, Divadlo Antonína Dvořáka, NDM, Ostrava, 2006; Magdalena Frydrychová: *Dorotka*, Švandovo divadlo, Praha, 2008), tak světové (Martin McDonagh: *Osiřelý západ*, Západočeské divadlo, Cheb, 2007; Tracy Letts: *Zabiják Joe*, Středočeské divadlo, Kladno, 2008; Astrid Saalbachová: *Transit*, Divadlo na Vinohradech, 2009; Ingrid Lausundová: *Benefice aneb Zachraňte svého Afričana*, Komorní Fidlovačka, 2009).

Vedle současné české dramatiky se třemi inscenacemi režijně obrátil k méně hraným českým textům. Jednak to byla hra J. K. Tyla *Krvavé křtiny aneb Drahomíra a její synové* uvedená v ostravském Národním divadle moravskoslezském na scéně Divadla Jiřího Myronav roce 2010 s Annou Cónovou v titulní roli, pak *Kříšťalová noc* Josefa Hrubína (Švandovo divadlo, Praha, 2011) a hra Josefa Topola *Konec masopustu*, která byla uvedena v rámci nezávislé produkce pohostinsky

v divadle DISK v roce 2008. Právě z inscenačního týmu a hereckého souboru příležitostně seskupeného okolo inscenace *Konec masopustu* vznikla v roce 2010 Divadelní společnost Masopust, které je Štěpán Pácl ředitelem a se kterou také inscenoval hru Henrika Ibsena *Brand-Oheň* (nejdříve v Prostoru Preslova 9, Praha 5, později v Divadle v Celetné, 2010).

S Divadelní společností Masopust se v roce 2011 zúčastnil konkurzu na provozovatele pražského Divadla Komedie, ve kterém postoupil až do finálového kola. Přestože byl jeho projekt odbornou veřejností vysoce ceněn, nakonec v konkurzu neuspěl.

Jeho poslední režii je inscenace současné německé hry Olivera Bukowského *Hosté*, na které pracoval s absolventským ročníkem herectví DAMU, kde také externě pedagogicky působí a kde dokončuje doktorské studium u prof. Jaroslava Vostrého v Ústavu scénické tvorby a teorie scénické tvorby na téma současné režie.

Po ostravské inscenaci Čechovova *Ivanova* připravuje se společnost Masopust první české uvedení hry *Vytrvalý princ*, jejímž autorem je Pedro Calderón de la Barca. V příští sezóně na něj čeká inscenace Langerovy *Periferie* v olomouckém Moravském divadle a nová hra české dramatičky Lenky Lagronové *Z prachu hvězd* v pražském Národním divadle, v prostoru Divadla Kolowrat.

MAREK PIVOŇAR (dramaturgie)

Narodil se v roce 1964 v Brně, studoval divadelní vědu na filosofické fakultě MU (tehdy UJEP) v Brně, pak pracoval jako kulturní redaktor Brněnského večerníku, revue Box Jiřího Kuběny a nakonec jako redaktor České televize v Brně. Od roku 1994 žije v Ostravě a je dramaturgem činohry NDM (dva roky byl na částečný úvazek také dramaturgem činohry Národního divadla v Brně). Podílel se na přibližně šedesáti inscenacích. Píše dramaturgie i původní hry (mj. *Klub sebevrahů*, *Nezdárný syn*, *Neználek podle Stanislavského*, *Romance pro křídlovku*, *Zlaté rouno*, *Kronika města Kocourkova*, dvě baletní libreta pro NDM – *Tance Rudolfa II.* a *Spor aneb Dotyky a spojení*). V roce 2000 se zúčastnil mezinárodního divadelního festivalu Temporalia v Bruselu se svou hrou *Evropa, Evropa, aneb Jak John Brown a doktor Lukomski naklonovali Evropskou unii*. Trvale spolupracuje jako režisér a autor s Českým rozhlasem, občasně s Českou televizí.

ADRIANA ČERNÁ (scénografie)

Scénografka Adriana Černá se narodila 18. ledna 1988 v Táboře, studovala design oděvu na Střední umělecko-průmyslové škole v Jihlavě a na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Poté byla přijata na katedru scénografie alternativního a loutkového divadla pražské DAMU, kde nyní dokončuje magisterské studium u prof. Petra Matáška. V divadle DISK pracovala jako autorka výpravy s režiséry Miroslavem Krobotem (F. M. Dostojevskij – Miroslav Krobot: *Idiot*, 2011 – za svůj počín obdržela ocenění v rámci festivalu vysokých divadelních škol Zlomvaz 2011) a s Petrou Tejnorovou (*My Funny Games*, 2011). Jako scénografka se také podílela v pražských divadlech A Studio Rubín na inscenaci Tomáše Jarkovského *Pastička* (2008), v Divadle Minor s režisérem Jakubem Vašíčkem na inscenaci *Sny o bizonech* (2009) a v Divadle Ponec na projektu Katariny Rampáčkové *Návrat* (2010). Věnuje se také projektům site-specific. V roce 2009 v Krušných horách se účastnila akce *Lanostory* – instalace obrazů inspirovaných historií a krajinou Jáchymovska podél lanové dráhy na Klínovec. Ve východoslovenské Legnavě se podílela na projektu zaměřeném na obnovu tradičních vesnických slavností. Při akci *Až nadejde čas* výtvarně pracovala s prostory vlakové zastávky Plzeň–Jižní předměstí. Po inscenaci *Ivanova* v Divadle Antonína Dvořáka bude spolupracovat s režisérkou Petrou Tejnorovou na divadelně-sociálním projektu *Jižák – město snů* s dětmi z pražského sídliště Jižní Město.

DANIELA KLIMEŠOVÁ (kostýmy)

Narodila se v roce 1979 v Plzni.

Vystudovala Vyšší odbornou školu grafickou (obor knižní grafika a ilustrace) a DAMU, katedru alternativního a loutkového divadla (obor scénografie).

Inscenace: S Divadlem Archa a režisérskou dvojicí SKUTR (2004 až 2007: *Nickname, Duší dítě, Understand, 8 polib prdel kosům, Ráj srdce labyrint světa, Plačky*), s toutéž dvojicí v Divadle Petra Bezruče *Should I Stay or Should I Go ?* v roce 2008.

Dlouhodobě spolupracuje s režisérkou Natálií Deákovou a scénickým výtvarníkem Lukášem Kuchinkou (mj. *Sněhová královna*, Národní divadlo v Brně; F. Kafka: *Zámek*, W. Allen: *Mocná Afrodité*, Divadlo na Vinohradech) a oblíbeným režisérem Štěpánem Páclm (*Transit*, Divadlo na Vinohradech, *Zabiják Joe*, Středočeské divadlo v Kladně, *Krvavé křtiny aneb Drahomíra a její synové*, NDM), od roku 2006 též s Činoherním studiem v Ústí nad Labem (*Tetování, Bohové hokej nehrají, Červený Nepomuk, Láska práce, láska práce, 2521, Sněhurka a sedm trpaslíků* aj.) a režisérem Filipem Nuckollsem mj. pro Divadlo v Celetné (s tímtež *Něco v ní je* v NDM).

Do roku 2009 společně se zesnulým scénickým výtvarníkem Matějem Němečkem vytvořila autorská pouliční a průvodová divadla pro nejruznější festivaly (Archaděje, Smíchovský festival, 4+4 dny v pohybu, Mumráj, Jičín – město pohádky, Vyšehrátka...).

Volnou divadelní tvorbu zaměřenou na loutku, objekt a kostým vyučovala v zahraničních dílnách (Mexiko, Tchaj-wan). S autorským divadelním výtvarným projektem Tužba se zúčastnila mezinárodních festivalů v Omsku a v Kulturním centru Mejerchold v Moskvě, vystavovala na Salónu české scénografie 2005 a též na mezinárodní scénografické výstavě Pražské Quadriennale 2011.

JAKUB KUDLÁČ (hudba)

Narodil se 25. února 1978 v Bratislavě, po studiu skladby na bratislavské Státní konzervatoři absolvoval v oboru filosofie na pražské FF UK a pokračoval v doktorském studiu na pražské FAMU.

Jako autor hudby spolupracuje často s režisérem Štěpánem Páclm. Jejich prvním setkáním byla inscenace hry Josefa Topola *Konec masopustu* (DISK, 2008), spolupráce pokračovala mj. při inscenování hry Henrika Ibsena *Brand-Oheň* (Divadelní společnost Masopust – Divadlo v Celetné, 2010) a také při ostravské inscenaci hry J. K. Tyla *Krvavé křtiny aneb Drahomíra a její synové* v Divadle Jiřího Myrona (NDM, 2010).

Opakovaně spolupracuje s dalšími divadelními režiséry: s Natálií Deákovou (Kafkův *Zámek* a *Mocná Afrodité* v Divadle na Vinohradech, Carrollova *Alenka v říši divů* v Činoherním studiu v Ústí nad Labem), s Jiřím Adámkem (autorské představení *Požár* v experimentálním prostoru NoD) nebo Miroslavem Bambuškem (projekty sdružení Perzekeuce.cz: *Cesty energie, part III.: Uran* v protiatomovém krytu na Příbramsku a *Buzní kříž* v pražské MeetFactory).

Kromě scénické hudby se věnuje vlastní skladbě a filmové hudbě. Vedle tvorby pro krátkometrážní a animované filmy je jeho poslední prací hudba pro celovečerní film Petra Oukropce *Modrý tygr* (2012). Filmové hudbě se věnuje také jako pedagog na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně a na pražské FAMU.

Po ostravském *Ivanovovi* připravuje hudbu pro inscenaci hry *Vytrvalý princ* (Pedro Calderón de la Barca) s Divadelní společností Masopust.

Nyní následuje text Ivanova. Po debatách s režisérem inscenace Štěpánem Páclm jsme se rozhodli zveřejnit celý překlad Leoše Suchařípy. Pasáže, které jsme nakonec z definitivní podoby naší inscenace vyňali, a na jevišti tudíž nezazní, jsou barevně odlišeny (šedou barvou). Máte tak možnost srovnání.

Marek Pivovár

Anton Pavlovič Čechov (1860–1904)

Ivanov

Drama o čtyřech dějstvích

Přeložil Leoš Suchařípa

OSOBY

Nikolaj Ivanov, stálý člen zemědělské správy

Anna, jeho žena, rozená Sára Abramsonová

Matvěj Šabelskij, hrabě, jeho strýc z matčiny strany

Pavel Lebeděv, předseda okresní správy

Zinaida Lebeděvová, jeho žena

Sáša, jejich dvacetiletá dcera

Jevgenij Lvov, mladý lékař

Marta Babakinová, mladá vdova, majitelka panství

Dimitrij Kosych, berní úředník

Michail Borkin, Ivanovův vzdálený příbuzný a správce jeho panství

Avdoťa, stařena neurčitého zaměstnání

Jegor, podnájemník u Lebeděvových

Petr, Ivanovův sluha

Gavrila, Lebeděvův sluha

Hosté obojího pohlaví

Služebnictvo

Odehrává se v jednom z okresů středního Ruska.

První dějství

Zahrada u Ivanovova panského domu. Nalevo je průčelí domu s terasou. Jedno okno je otevřené. Před terasou je široký půlkruh, z něhož vedou přímo a doprava do zahrady aleje. Na pravé straně jsou zahradní lavičky a stolky. Na jednom z nich svítí lampa. Smráká se. Když se zvedne opona, je slyšet, jak někdo v domě cvičí duet na klavír a violoncello. Ivanov sedí u stolu s lampou a čte knihu. Vzadu v zahradě se objeví Borkin, má vysoké boty a pušku; je podnapilý; když spatří Ivanova, blíží se k němu po špičkách a zblízka mu namíří pušku do obličeje.

1.

Ivanov (se lekne a prudce vstane) Zbláznil jste se? Fuj, vy jste mě vylekal, Míšo! Na ty vaše hloupé vtipy nemám vůbec náladu. (sedne si) Poleká člověka a ještě se směje.

Borkin (se chechtá) Pardon, promiňte... (sedá si k němu) Víckrát se to nestane, namouduši... (sundá si čepici) To je vedro. Věřil byste, kamaráde, že za pouhé tři hodiny jsem urazil bratru sedmnáct kilometrů? Jsem uštvaný jak pes. Sáhnete si schválně, jak mi buší srdce...

Ivanov No dobře, později...

Borkin Ne, to musíte hned... (vezme mu ruku a položí si ji na prsa) Cítíte to? Buch-buch, buch-buch, buch-buch. Z toho plyne, že mám srdeční vadu. Každou chvíli může nastat nenadálý skon. Heleďte, bylo by vám líto, kdybych umřel?

Ivanov Teď si čtu, později...

Borkin Ne, vážně, bylo by vám to líto, kdybych najednou umřel? Nikolaji! Bude vám to líto, až umřu?

Ivanov Dejte mi pokoj!

Borkin Řekněte mi to rovnou: bude vám to líto?

Ivanov Mně je líto, že je z vás cítit vodka. To je odporné, Míšo!

Borkin (se směje) Ze mě že je cítit? To jsem blázen! Ale vlastně na tom bláznivého nic není. V Plesnikách jsem totiž potkal pana soudce a, mám-li se přiznat, tak jsme si tukli. Asi osmkrát. Pít se v podstatě nemá, je to velmi nezdravé. Vidíte, že je to nezdravé! Co? Je to nezdravé?

Ivanov Tak teď už toho mám dost! Pochopte, Míšo, že vám tu nejsem pro legraci...

Borkin Pardon, promiňte! No tak si tu teda sedte, no! (vstane a jde) To jsou lidi! Člověk na ně nesmí ani promluvit! (vrátí se zpět) Jo, vlastně... málem bych zapomněl. Račte mi dát osm set dvacet rublů!

Ivanov Jakých osm set dvacet rublů?

Borkin Zítřka vyplácím dělníky.

Ivanov Já nemám.

Borkin Tak to vám teda pěkně děkuju! (opičí se) Já nemám... Ale dělníkům se snad musí zaplatit, ne? Nebo nemusí?

Ivanov Já nevím. Dneska prostě nic nemám. Počkejte do prvního, až dostanu plat.

Borkin A pak s ním člověk má mluvit! Se subjektem! Dělníci si nepřijdou pro peníze prvního, ale zítřa ráno!

Ivanov Co mám tedy dělat?! Tak si mě rozkrájejte, no! A vůbec, ten váš odporný zvyk otravovat mě vždycky s něčím zrovna když čtu, píšu nebo...

Borkin Já se vás ptám, jestli se musí dělníkům zaplatit, nebo nemusí! Ále, co bych se s vámi bavil!... *(mávně rukou)*
To jsou mi statkáři, sakrafix, to jsou majitelé půdy...
Racionální hospodářství... Tisíc hektarů půdy –
a v kapse ani vindru... Vína plný sklep, jen mít vý-
vrtku... A zítra prodám kočár, abyste věděli! Ano, mi-
lostpane! Oves nastojato už jsem prodal a zítra, když
něco chcete vědět, prodám i žito! *(přechází po jevišti)*
Myslíte si, že já budu jednat v rukavičkách? Jo? To si
myslíte? Tak to jste teda na špatné adrese!

2.

(je slyšet Šabelského hlas v domě za oknem)

Šabelskij S vámi se prostě nedá hrát. Sluch máte horší než
kapr v aspiku.

Anna *(se objeví v otevřeném okně)* Tady někdo řečnil, ne?
To vy, Míšo? Co tu tak pobíháte?

Borkin S vaším Nicolas-voilf by teda člověk vyběh!

Anna Prosím vás, Míšo, ať přinesou na hřiště seno!

Borkin *(mávně rukou)* Dejte mi, prosím vás, pokoj.

Anna Nebuďte drzý, to se k vám vůbec nehodí. Jestli chcete
mít úspěch u žen, nikdy se v jejich přítomnosti nevte-
kejte a nikdy si nehrajte na příliš zaměstnaného
muže... *(Ivanovovi)* Nikolaji, budem dělat v seně
kotrmelce, pojd!

Ivanov To není pro tvé zdraví, Aničko, stát u otevřeného okna.
Jdi pryč, prosím tě... *(křičí)* Strýčku, zavři okno! *(okno
se zavře)*

Borkin A taky nezapomeňte, že pozítří se musí zaplatit úroky
Lebeděvovi.

Ivanov Já vím. Dneska tam jedu a požádám ho, aby mi počkal...
(pohlédne na hodinky)

Borkin Kdy pojedete?

Ivanov Teď hned.

Borkin *(živě)* Moment, moment!... Dneska přece, no ovšem,
Sáša má narozeniny... Ajajaj... A já na to zapomněl...
To je paměť, co?! *(poskakuje)* To tam jedu, to tam
jedu... *(zpívá)* To tam jedu... Teď si dám sprchu,
sežvýkám kus papíru, spolknu tři kapky čpavku –
a můžem jet od začátku... Nikolaji, drahoušku, andílku,
pusinko moje milovaná, nebuďte pořád nervózní,
neříukejte jenom a netvařte se, jako by vám ulítly
včely. My dva bysme spolu přece dokázali obrátit svět
naruby! Kvůli vám jsem všeho schopen... Jestli chcete,
já se kvůli vám ožením s Martičkou Babakinovou! Co?
Půlka věna je vaše... Ale co půlka, celé si vezte, celé
věno!

Ivanov Přestaňte plácát nesmysly...

Borkin Myslím to vážně! Chcete, abych se s ní oženil? Věno
si rozdělíme napolovic... Ále, proč vám to vlastně
povídám? Copak vy to můžete pochopit? *(opičí se)*
Přestaňte plácát nesmysly! Jste inteligentní chlap,
jste dobrák od kosti, ale chybí vám šmrnc, *chybí vám
rozmach, nebo jak to mám říct.* Abyste se dokázal
rozmáchnout, až by to lidem vyrazilo dech... Kdybyste
nebyl psychopat a fňukal, ale docela normální chlap,
tak musíte mít za rok deset miliónů. Kdybych já teď
příkladně měl třiadvacet tisíc, tak mám do čtrnácti dnů
dvě stě tisíc. Vy tomu nevěřte! Podle vás je to taky
nesmysl? Není! Dejte mi třiadvacet tisíc a já vám za
týden odevzdám dvě stě tisíc. Na druhém břehu pro-
dávám Ovsjanov obrovskou parcelu, zrovna proti nám.
Chce za to třiadvacet tisíc. Když to koupíme, budou
oba břehy naše. A jakmile budeme mít oba břehy,

rozumíte, tak budeme mít právo řeku přehradit, ne? Hodláme přece stavět mlýn, že ano? Jakmile oznámíme, že chceme postavit hráz, tak všichni, kdo jsou na řece dál po proudu, začnou ječet, jako když je na nože bere. A my hned: komen zí hér, jestli by vám ta přehrada překážela, tak zaplatte! Chápete to? Zarevská fabrika dá padesát tisíc. Korolkov třicet tisíc, klášter dá padesát tisíc...

Ivanov To všechno je podvod, Míšo... Pokud se nechcete se mnou zase hádat, tak mi to radši neříkejte.

Borkin *(si sedne ke stolu)* Pochopitelně! To jsem si moh myslit! Vy neděláte nic a mně svazujete ruce!

3.

Šabelskij *(vychází z domu se Lvovem)* Doktoři jsou jako advokáti, rozdíl je pouze v tom, že advokáti člověka jenom okradou, kdežto doktoři člověka okradou a navrch ještě zabijou... Já nemluvím samozřejmě o přítomných. *(sedne si na lavičku)* Šarlatáni. Vyděrači. Možná, že někde bůhví kde se najdou výjimky, prosím... ale já za svůj život zaplatil doktorům aspoň dvě stě tisíc a nepotkal jsem ani jednoho, aby to nebyl patentovaný podvodník.

Borkin *(Ivanovovi)* Ano, vy neděláte nic a mně svazujete ruce. A proto nemáte žádné peníze...

Šabelskij Opakuju, že nemluvím o přítomných... Možná že existují výjimky, ačkoliv stejně... *(zívá)*

Ivanov *(zavře knihu)* Tak co mi povíte, doktore?

Lvov *(se ohlédne k oknu)* Totéž, co jsem říkal ráno: musí okamžitě odjet na Krym. *(přechází po jevišti)*

Šabelskij *(vyprskne)* Na Krym!... Proč se neléčíme taky my dva, Míšo! Je to jednoduché jak facka. Jakmile začne ně-

jaká Julie nebo Ofélie z nudy kašlat či chrchlat, vezmeš kus papíru a předepíšeš jí podle posledních vědeckých výzkumů nejdřív mladého doktora a potom cestu na Krym, na Krymu fešného Tataru...

Ivanov *(Šabelskému)* Přestaň kafrat, panebože! *(doktorovi)* Na takovou cestu potřebuje člověk peníze. Dejme tomu, že je seženu, ale ona přece rozhodně odmítá jet na Krym, nechce...

Lvov Ano, nechce.

(pauza)

Borkin Poslyšte, doktore, to je paní Anna opravdu tak vážně nemocná, že musí jet na Krym?

Lvov *(se ohlédne k oknu)* Ano, tuberkulóza...

Borkin Psst! To je zlé... Já už si taky dávno všimnul, podle obličeje, že to s ní jde z kopce.

Lvov Nemluvte tak nahlas, v domě je všechno slyšet...

(pauza)

Borkin *(vzdychá)* Jo, lidskej život... Život lidského jedince se podobá čtyřlístku, který slavnostně vyrašil na louce. Přejde kozel, otevře hubu – a je po čtyřlístku...

Šabelskij Všecko je to nesmysl, nesmysl a zase nesmysl... *(zívá)* Nesmysl a podvod.

(pauza)

Borkin A já tady, pánové, pořád učím Nikolaje vydělávat peníze. Seznámil jsem ho s jednou zajímavou myšlenkou, ale má setba jako obvykle nepadla na úrodnou půdu, nechce to pochopit... No podívejte se na něj, prosím vás: melancholie, splín, nuda, deprese, smutek...

Šabelskij *(vstane a protahuje se)* Pro každého něco vymýšlíš, ty geniální palice, všechny učíš, jak se má žít, ale já jsem vosk, co? Tak mě taky pouč, moudrá hlavo, najdi mi východisko...

Borkin *(vstane)* Jdu se vykoupat... Sbohem, pánové... *(Šabelskému)* Pro vás mám dvacet řešení. Být vámi, měl bych do týdne aspoň dvě stě tisíc. *(odchází)*

Šabelskij *(jde za ním)* To mi tedy řekni jak?!

Borkin Jak? Velmi jednoduše... *(vrátí se)* Nikolaji, dejte mi rubl!

(Ivanov mu mlčky dá peníze)

Merci! *(Šabelskému)* Máte v ruce pořád spoustu trumfů.

Šabelskij *(jde za ním)* Jakých trumfů, prosím tě?

Borkin Být vámi, měl bych do týdne takových tři sta tisíc, jestli ne víc.

(odchází se Šabelským)

Ivanov *(po pauze)* Lidi k ničemu, slova k ničemu, pořád odpovídat na pitomé otázky – to mě tak unavuje, doktore, jak nějaká nemoc. Jsem tak nervózní, prchlivý, hrubý a maličerný, že sám sebe nepoznávám. Celé dny mě bolí hlava, v noci nemůžu spát, hučí mi v uších... Člověk by chtěl někam utéct, ale tomu neuteče... Neuteče...

Lvov Potřebuju si s vámi promluvit.

Ivanov Prosím.

Lvov Jde o paní Annu. *(sedne si)* Odmítá jet na Krym, ale s vámi by odjela.

Ivanov *(se zamyslí)* Abychom jeli oba, na to musí být prostředky. A navíc mi nedají tak dlouhou dovolenou. Letošní už mám stejně vybranou...

Lvov Dejme tomu, že je to tak. Teď dál. Nejdůležitějším lékem proti tuberkulóze je absolutní klid, ale vaše žena nemá klid ani na okamžik. To, jak se k ní chováte, ji neustále znervózňuje. Promiňte, jsem rozčilený a budu mluvit přímo. Vaše jednání... pokud ji chcete zabít...

(pauza)

Pane Ivanove, rád bych si o vás myslel něco lepšího!

Ivanov To všechno je pravda, ano... Je to zřejmě má vina, hrozná vina, ale v hlavě se mi všechno pomotalo, jakási lenost mi paralyzuje duši, sám sobě už nerozumím. Nerozumím nikomu... *(pohlédne na okno)* Mohli by nás tady slyšet, pojďte se projít.

(vstanou)

Já bych vám to, milý příteli, rád vyprávěl od začátku, ale je to historie tak dlouhá a složitá, že bych nebyl hotov ani do rána.

(jdou)

Anička je skvělá, neobyčejná žena... Kvůli mně přestoupila na jinou víru, opustila otce a matku, zřekla se majetku, a kdybych teď žádal ještě horu dalších obětí, přinesla by je okamžitě. No a já ničím nevyunikám a nic jsem neobětoval. Ale to by byla dlouhá historie... Podstata celé věci je v tom, milý doktore, *(váhá jak dál)* že... stručně řečeno, já se oženil z vášnivě lásky a přísahal jsem, že budu milovat věčně, ale... uteklo pět let, ona mě pořád ještě miluje, zatímco já... *(rozhodí rukama)* Vy mi tu říkáte, že brzy umře, a já necítím ani lásku, ani lítost, jenom jakousi prázdnotu a únavu. Musí na mě být zřejmě strašný pohled, ale já sám nechápu, co se to se mnou děje...

(odcházejí aleji)

4.

Šabelskij *(vejde a chechtá se)* Čestné slovo, to není podvodník, to je myslitel, to je virtuos! Tomu by se měl postavit pomník! V jediné osobě soustřeďuje celý ten dnešní hnus ve všech podobách: advokáta, doktora, vizionáře i účetního. *(sedne si na nejnižší schod terasy)* A přitom, pokud vím, ani nedoštudoval, což je zvláštní... To by ovšem byl geniální lotr, kdyby navíc ještě zvládnul kulturu, humanitní vědy! „Vy můžete mít do týdne dvě stě tisíc. Máte v ruce trumfové eso – váš hraběcí titul. *(chechtá se)* Tak prý se ožeňte s tou, která má věno! A bude z ní hraběnka!

(Anna otevře okno a dívá se dolů)

Jestli chcete, já prý vás ožením s Martičkou. Qui est ce que c'est, Martička?“ Á, to je ta... Babakinová... Babakinová *(chechtá se)*... Co vypadá jak pradlena...

Anna To jste vy, hrabě?

Šabelskij Prosím?

(Anna se směje. Šabelskij s židovským přízvukem)

Čemu se smějete?

Anna Vzpomněla jsem si, co jste říkal. Tuhle u oběda. Propuštěný lump, uzdravená kobyla... Jak to bylo?

Šabelskij Pokřtěný žid, propuštěný lump a vyléčený kůň – to je na jedno brdo.

Anna *(se směje)* Vy jste ale jedovatý! I když vyprávíte docela obyčejný vtíp. *(vážně)* Ale bez legrace, hrabě, vy jste opravdu zlý. Žít vedle vás je nuda a člověku je až úzko. Věčně bručíte a vrčíte a každý je u vás lump a lotr. Řekněte mi upřímně, hrabě: už jste někdy řekl o někom něco pěkného?

Šabelskij Prosím ne, paní učitelko!

Anna Žijeme pod jednou střechou už pět let, ale ještě ani jednou jsem neslyšela, že byste o lidech mluvil klidně, že byste se nevztekal a neposmíval. Co vám lidi udělali? Nebo si vážně myslíte, že vy jste ze všech nejlepší?

Šabelskij Samozřejmě, že si to nemyslím, jsem stejný padouch a prase ve fraku jako všichni. Nadávám si v jednom kuse. Kdo jsem já? Co jsem? Peníze jsem měl, svobodu, trochu i štěstí, a co je ze mě... darmošlap, příživník, tuctový kašpar. Prskám, pohrdám a kdekdo se mi jen směje. Když se rozčílím a všechno kritizuju, tak se mi kdekdo směje. A když se směju já, tak všichni smutně pokyvují hlavou a říkají: senilita... A většinou mě ani neposlouchají a nevnímají mě...—

Anna *(klidně)* Zase houká.

Šabelskij Kdo houká?

Anna Sova. Každý večer houká.

Šabelskij Tak ať houká. Horší než to je, už to být nemůže. *(protahuje se)* Jo, milá Sáro, já kdybych teď vyhrál milión, tak bych vám ještě ukázal, jakou má černé paraple barvu. Viděli byste mi jenom paty! Vypad bych z téhle díry, kde mám chleba zadarmo, a do soudného dne by mě tady nikdo neviděl.

Anna A co byste udělal, kdybyste vyhrál?

Šabelskij *(se zamyslí)* Především bych se rozjel do Moskvy, poslechnout si cikány. A potom... potom bych se vydal do Paříže. Pronajal bych si tam být, chodil bych do pravoslavného kostela...

Anna A co ještě?

Šabelskij Celé dny bych vysedával u hrobu své ženy a přemýšlel bych. A seděl bych tam na hřbitově tak dlouho, dokud bych nepošel. Žena je pochovaná v Paříži.

(pauza)

Anna Příšerná nuda. Nezahrajeme si ještě, co říkáte?

Šabelskij Tak jo. Připravte noty.

5.

(v aleji se objeví se Ivanov se Lvovem)

Ivanov Vy jste, milý příteli, absolvoval fakultu teprve loni, ještě jste mladý a plný sil, ale mně už je pětatřicet. Dejte si poradit. Neberte si ani židovku, ani psychopatku, ani ženu emancipovanou, ale vyberte si něco tuctového, průměrného, nic atraktivního, rozumíte. A vůbec bych myslel, že nejlíp se žije podle šablony. Čím šedivější a jednodušší je pozadí, tím líp. A hlavně, doktore, nebojujte sám proti přesile, netáhněte proti větrným mlýnům a nejděte hlavou proti zdi. Chraň vás pámbů před každou racionalizací hospodářství, před výstředními teoriemi a vášnivými projevy... Žádné nevyzkoušené novoty! Uzavřete se v sobě a dělejte svou drobnou práci, která je vám souzená. Je to příjemnější, poctivější a zdravější. To, co jsem do této chvíle žil já, to je příšerně únavné! Příšerné! Tolik omylů, tolik přehmatů, takových blbostí! (spatří hraběte, podrážděně) Ty se taky musíš motat všude, strejčku, člověk si nikdy nemůže v klidu promluvit!

Šabelskij (plačtivým hlasem) Ježíšikriste, já už vážně nevím, kde bych nepřekážel! (vyskočí a jde do domu)

Ivanov (za ním křičí) No promiň, promiň! (Lvovovi) Teď jsem ho urazil. A proč? Ne, já jsem fakt nemožný. Takhle to se mnou prostě dál nejde. Já musím...

Lvov (vzrušeně) Pane Ivanove, já jsem vás vyslechl a... a promiňte, že budu upřímný, řeknu to bez obalu. Ve vašem hlase, ve vašich intonacích, o slovech ani nemluvě, je tolik hrubého egoismu, tolik chladné krutosti... Bytost, která je vám oddaná, uvádá proto, že je vám tak oddaná, ale vy... vy dokážete nemilovat, dokážete radit, chodit, předvádět se... Neumím vám to říct, nemám na řečnický talent, ale... ale jste mi hluboce nesympatický!

Ivanov To je možné... Třeba se v tom líp orientujete vy. Je docela možné, že se ve mně vyznáte. Zřejmě za to všechno můžu já, mám pocit strašné viny... (naslouchá) Zdá se, že kočár už čeká. Půjdu se obléknout. (jde ke kočáru a zastaví se) Vy mě nemáte rád, doktore, a říkáte to rovnou. To vám slouží ke cti. (odejde do domu)

Lvov (sám) Já bych si nejradši...! Zase mi utekla příležitost, abych mu to vytmavil! Já s ním nedokážu mluvit chladnokrevně! Jen otevřu pusu a řeknu první slovo, tak mi srdce skočí do krku, začne to ve mně vřít a jazyk se mi lepí na patro. Jak já toho pokrytce, toho nóbl gaunera nenávidím! On si odjede! Celé své štěstí hledá ta nešťastná žena v tom, že ho bude mít vedle sebe, zbožňuje ho, na kolenou ho prosí, aby s ní strávil aspoň jeden večer, ale on... on prostě nemůže... Jemu se totiž doma těžko dýchá a všechno na něj padá. Kdyby zůstal jeden jediný večer doma, tak si asi z nudy vpálí kulku do hlavy. Chudák... potřebuje trochu prostoru, aby mohl vymyslet nějaké další svinstvo. Já přece vím, proč každý večer jezdí k těm Lebeděvovým! Dobře to vím!

6.

Šabelskij (vychází z domu s Ivanovem a Annou) Ale to je koneckonců nelidské, Nicolas! Každý večer si jezdíš pryč a my tady trčíme sami. Z nudy chodíme spát v osm hodin. To není život, to je svinstvo! A proč ty si můžeš jezdit, a my ne? No proč?

- Anna Hrabě, nechte ho! Ať si klidně jede...
- Ivanov *(ženě)* Copak ty můžeš někam jezdit, když seš nemocná? Seš nemocná a nesmíš být venku po západu slunce. Zeptej se doktora. Už přece nejsi dítě, Aničko, musíš to pochopit. *(Šabelskému)* A proč ty bys tam jezdil?
- Šabelskij Třeba do horoucích pekel, třeba mezi krokodýly, jen když nezůstanu tady. Já se nudím! Zblbnul jsem z té nudy! Všem už lezu krkem. Necháváš mě doma, aby se Anna nenudila, ale já ji trápím, já ji mučím!
- Anna Nechte ho, hrabě; nechte ho! Ať jede, když je mu tam veselo.
- Ivanov Nevím, co tím chceš říct, Anno! Víš dobře, že tam nejedu za zábavou! Potřebuju si promluvit o té směnce!
- Anna Nechápu, proč se omlouváš? Jen jed! Kdo tě tu drží?
- Ivanov Dámy a pánové, snad se nebudeme takhle užírat navzájem? Copak to jinak nejde?
- Šabelskij *(plachtivým hlasem)* Nicolas, buď kamarád, já tě prosím, vezmi mě s sebou! Kouknu se na ty podvodníky a pitomce a třeba se trochu rozveselím. Vždyť už jsem od Velikonoc nikde nebyl!
- Ivanov *(podrážděně)* No tak dobře, tak pojed! Panebože, s vámi je otrava!
- Šabelskij Ano? Merci, merci... *(radostně se do něho zavěsí a vede ho stranou)* Můžu si půjčit tvůj slaměný klobouk?
- Ivanov Můžeš, ale dělej, prosím tě!
- (hrabě utíká do domu)*
- Panebože, s vámi je otrava! Co to povídám? Já nevím, co mluvím, Aničko, to je hrozné. Takový jsem přece nikdy nebyl. Tak sbohem, Aničko, vrátím se kolem jedné.
- Anna Miláčku, zůstaň doma!
- Ivanov *(vzrušeně)* Holčičko má drahá, miláčku můj nešťastný, prosím tě proboha, nedrž mě večer doma. Je to ode mě kruté a nespravedlivé, ale dovol mi tu nespravedlnost! Mně je doma tak těžko, to prostě není k vydržení! Jakmile zajde slunce, padne na mě strašlivá tíseň. Neptej se proč. Já to sám nevím. Přisahám, že ne! Tady je smutno, a když přijdu k Lebeděvovům, tak je to tam ještě horší. A když se vrátím, tak na mě zase padne tíseň a tak to jde celou noc! Prostě k zbláznění!
- Anna Nechceš tu radši zůstat, Nikolaji? Bude to jako dřív, budem si povídat... Povečeříme spolu, budem si číst... Nacvičila jsem pro tebe s mrzoutem spoustu duet... *(obejme ho)* Zůstaň tady!
- (pauza)*
- Já tě nechápu. Už to trvá celý rok. Proč ses tak změnil?
- Ivanov Já nevím, nevím...
- Anna A proč nechceš, abych večer jezdila s tebou?
- Ivanov Jak myslíš. Snad bych ti to měl říct. Je to trochu kruté, ale bude líp, když to řeknu. Když na mě padne ta tíseň, tak já... já tě přestávám mít rád. A v takové chvíli utíkám i před tebou. Zkrátka musím odjet z domova.
- Anna Tíseň? Rozumím, rozumím... Víš co, Koljo? Zkus to jako dřív, zpívej, směj se, rozčiluj se... Zůstaň tady a budem se smát, něčeho se napijem a za chvíli bude po smutku, uvidíš! Chceš, já budu zpívat? Nebo si

půjdem sednout k tobě do pracovny, budem držet černou hodinku jako dřív. A ty mi o svém smutku budeš vyprávět... Máš ho plné oči! Budu se do nich dívat a plakat a oběma se nám uleví. *(směje se a pláče)* Copak to není pravda, Nikolaji? Květy se vracejí s každým jarem znovu a radost ne? Co? Tak tedy jeď, jen jeď...

Ivanov Pomodli se za mě, Anno! *(jde, zastaví se a přemýšlí)*
Ne, já nemůžu! *(odejde)*

Anna No tak jeď... *(sedne si ke stolu)*

Lvov *(přechází po jevišti)* Paní Anno, to je naprosto zásadní: jakmile uhodí šest, musíte jít do pokoje a nesmíte do rána ven. Večerní vlhko vám škodí.

Anna Podle rozkazu, pane.

Lvov To není legrace, mluvím vážně.

Anna Ale já nechci být vážná. *(rozkašle se)*

Lvov No vidíte, to je z toho vlhka...

7.

Šabelskij *(vychází z domu, má klobouk a plášť)* A kde je Nikolaj? Kočár už je tady? *(jde rychle k Anně a políbí ji na ruku)* Dobrou noc, poklade! *(s židovským přízvukem)* Gewalt! Prosim za prominutí! *(rychle odchází)*

Lvov Šašek!
(pauza; někde daleko hraje harmonika)

Anna Panebože, to je nuda! Kočí a kuchařky v kuchyni mají bál a já... já jsem jako kůl v plotě. Doktore, co tam bloumáte? Pojdte si ke mně sednout.

Lvov Já nevydržím sedět!

(pauza)

Anna V kuchyni hrajou „čížka“. *(zpívá)* „Čížku, čížku, kde jsi byl? Za kopcem jsem vodku pil“.

(pauza)

Máte rodiče, doktore?

Lvov Otec umřel, ale matka žije.

Anna Stýská se vám po mamince?

Lvov Nemám na to čas.

Anna *(se směje)* Květy se vracejí s každým jarem znovu a radost ne? Od koho mám tuhle větu? To ví Bůh... Nejspíše od Nikolaje. *(naslouchá)* Ta sova už zase houká.

Lvov No tak ať houká.

Anna Mám takový dojem, doktore, že osud se mnou nehraje poctivou hru. Spousta lidí, kteří jsou možná horší než já, má v životě štěstí a neplatí za to vůbec nic. Ale já musela za všechno zaplatit, absolutně za všechno! A vůbec ne málo! Proč musím platit tak vysoké úroky? Za co? Můj milý doktore, chováte se ke mně pořád opatrně, máte spoustu ohledů, bojíte se mi říct pravdu, ale myslíte, že nevím, na co stůňu? Víam to moc dobře. Ostatně, nechme to spát, je to nuda... *(s židovským přízvukem)* Prosim za prominutí! *(normálně)* „Dobrou noc, poklade.“ Umíte vyprávět vtipy?

Lvov Ne.

Anna Nikolaj to umí. A taky mě překvapuje, doktore, jak jsou lidi nespravedliví: Proč lásku nesplácejí láskou a proč pravdu oplácejí lží? Jak dlouho mě, prosím vás, budou nenávidět moji rodiče? Bydlí padesát kilometrů odsud, ale já ve dne v noci cítím jejich nenávisť, dokonce i ve spánku. A vysvětlete mi laskavě, jak si mám vyložit Nikolajův smutek? Říká, že jenom večer mě nemá rád, když na něho padne ta tíseň. To chápu a připouštím, ale co když mě přestal mít rád úplně? Umíte si to představit? Je to pochopitelně nesmysl, ale co když najednou? Ne, ne, člověku se honí hlavou jenom samé hlouposti. (*zpívá*) „Čížku, čížku, kde jsi byl“ (*trhne sebou*) Bože, já mám nápady, to je něco strašného! Vy nejste ženatý, doktore, a moc věcí nemůžete pochopit...

Lvov Vás to překvapuje... (*sedne si vedle ní*) Mě překvapujete vy! Ano, vy! No vysvětlete mi, nějak srozumitelně, jak jste vy, taková chytrá, čestná, skoro svatá, jak jste mohla dovolit, aby vás někdo tak sprostě podvedl a zatáhl vás do tohoto sovího hnízda? Proč tady jste? Co máte společného s tím vypočítavým, bezohledným... ale nechme vašeho muže stranou. Co máte společného tady s těmi vyprahlými a vulgárními lidmi? Můj ty bože! Ten věčně popuzený, olezlý, potrháný hrabě, ten práskaný Míša s tou svou nevmáchanou hubou, darebák, že mu není rovno... Vysvětlete mi, prosím vás, proč jste tady vy? Jak jste se sem dostala?

Anna (*se směje*) Přesně takhle mluvil kdysi on... ale naprosto přesně! Jenže má větší oči, a když se někdy takhle rozhorlil, svítily mu jako dva uhlíky... Mluvte dál, mluvte!

Lvov (*vstane a mávne rukou*) Co bych mluvil? Jděte dovnitř...

Anna Říkáte o Nikolajovi spoustu všelijakých věcí, ale copak ho znáte? Copak ho můžete za půl roku poznat? To je skvělý člověk, doktore, škoda že jste ho neznal před takovými třemi lety. Teď je skleslý, mlčí, nic nedělá... Ale dřív! To byla nádhera! Zamilovala jsem se do něho na první pohled. (*směje se*) Podívala jsem se – a jako když zaklapne past! Řekl: pojď! Já všecko odhodila, jako když strom odhazuje suché listí, rozumíte, a šla jsem...

(*pauza*)

Teď už to tak není... Teď jede k Lebeděvovům, aby se pobavil s jinými ženami. A já sedím v zahradě a poslouchám, jak houká sova. Máte sourozence, doktore?

Lvov Ne. (*Anna se rozvzlyká*)
Co se stalo? Potřebujete něco?

Anna (*vstane*) Nemůžu to vydržet, doktore, já tam pojedu.

Lvov Kam?

Anna Tam, kde je on. Pojedu tam... Poručte, ať připraví kočár. (*běží do domu*)

Lvov Ne, za těchto okolností já zásadně odmítám léčit! Nejenže mi neplatí ani vindru, ale nejradši by člověku srdce vytrhli a rozšlapali. Ne, to odmítám! Už toho bylo dost! (*jde do domu*)

(*Opona*)

Druhé dějství

(Gavrila podává Babakinové čaj)

Sál v domě Lebeděvových; vzadu uprostřed je východ do zahrady; napravo a nalevo jsou dveře. Starý drahý nábytek. Lustry, vysoké svícný a obrazy – všechno je přikryto potahy. Zinaida Lebeděvová sedí na pohovce. Po obou stranách sedí v křeslech staré dámy, na židlích sedí mládež. V hloubce jeviště u vchodu do zahrady se hrají karty: jsou tam Kosych, Avdoťa, Jegor a další hosté. Gavrila stojí u dveří vpravo; komorná roznáší na podnose sladkosti. Ze zahrady do dveří vpravo – a rovněž v opačném směru – procházejí v průběhu celého dějství hosté. Babakinová vyjde ze dveří vpravo a vyjde k Lebeděvové.

1.

Lebeděvová (radostně) Martičko, drahoušku...

Babakinová Dobrý den, paní Zino! Mám tu čest blahopřát vám k narozeninám vaší dcery...

(líbají se)

Kdyby pámbu dal...

Lebeděvová Děkuju vám, drahoušku, udělala jste mi velkou radost... A co vaše zdraví?

Babakinová Děkuju vám laskavě. (sedne si vedle ní na pohovku) Dobrý večer, mládeži!

(hosté vstávají a uklánějí se)

Jegor (se směje) Mládeži! Copak vy jste stará?

Babakinová (vzdychne) Kam se hrabu na vás...

Jegor (se uctivě směje) Dejte pokoj, milostivá... Že jste vdova, to je pouze titul, ale pořád můžete dát každé mladici aspoň deset bodů náskok.

Lebeděvová Jak to servíruješ? Copak nemáme žádnou zavařeninu? Třeba angreštovou?

Babakinová Neobtěžujte se, děkuju vám laskavě.

(pauza)

Jegor Vy jste jela, milostivá, přes Muškino?

Babakinová Ne, na Zajmišče. To je lepší silnice.

Jegor Pochopitelně.

Kosych Dva piky.

Jegor Pas.

Avdoťa Pas.

Jegor Pas.

Babakinová Paní Zino, cenné papíry jdou zase prudce nahoru, drahoušku. Kdo to kdy viděl: první emise už stojí dva tisíce sedm set a druhá skoro dva a půl. Něco takového nepamatuju...

Lebeděvová (vzdychne) Kdo jich má hodně, ten se má.

Babakinová Nemyslete si, drahoušku. Mají teď sice slušnou cenu, ale investovat do nich není výhodné. Ty daně by člověka umořily.

Lebeděvová To je všecko pravda, má milá, ale stejně člověk doufá... (vzdychne) Když pámbu dopustí...

Třetí host Z mého hlediska, mesdames, mám za to, že mít v dnešní době k dispozici kapitál, je velmi nevýhodné.

Akcionáři sice žehrají na dosti nízké dividendy, ale pustit dneska peníze do oběhu je krajně nebezpečné. Podle mého mínění, mesdames, ten, kdo dneska disponuje kapitálem, je v mnohem kritičtější situaci než ten, mesdames, kdo by...

Babakinová *(vzdychne)* To je pravda!

(první host zívne)

To se nesluší, zívát ve společnosti dam.

První host Pardon, mesdames, já nerad.

(Lebeděvová vstane a odejde dveřmi vpravo; všichni dost dlouho mlčí)

Jegor Dva kára.

Avdoťa Pas.

Druhý host Pas.

Kosych Pas.

Babakinová *(stranou)* Ježíšikriste, tady je nuda, že by člověk vyrostl!

2.

Lebeděvová *(vyjde s Lebeděvem ze dveří vpravo)* Co tam dřepíš? Nehrej si na primadonu! Sedni si pěkně k hostům! *(sedne si na své dřívější místo)*

Lebeděv *(zívá)* Panebože, netrestej mě! *(spatří Babakinovou)* Propánakrále; cukrová vata je tu taky! Turecký med! *(zdraví)* Jak se daří, vážená?

Babakinová Děkuji vám laskavě...

Lebeděv No zaplať pámbu, zaplať pámbu! *(sedne si do křesla)* Tak, tak... Gavrilu! *(Gavrila mu podá skleničku vodky a sklenici vody; Lebeděv vypije vodku a zapije ji vodou)*

Jegor Na zdraví!

Lebeděv Jaképak zdraví! Dobře, že mě to ještě nekleplo. I to je dost. *(ženě)* Zinočko, kdepak máme naši oslavenkyni?

Kosych *(plačtivě)* To mi řekněte, proč nemáme ani jeden trik?

(vyskočí) No proč jsme to prohráli, hýmlhergotkrucifix?

Avdoťa *(vyskočí, rozzlobeně)* Protože když to, milej zlatej, nemíš, tak to nehraj! Kdo ti laskavě dal právo, abys lez do cizí barvy? S tebou člověk vyhraje tak suchý z nosu!

(oba běží dopředu)

Kosych *(skuhravým hlasem)* Dovolte, panstvo... Já mám kárové eso, krále, dámu, dál držím osm trefů, pikové eso a nějakou, rozumíte, srdcovou dámu, a ona sakra nemůže licitovat malý slem! Já jsem řek bez trumfů.

Avdoťa *(ho přeruší)* To jsem řekla já, bez trumfů! Ty jsi řek: dva bez trumfů...

Kosych No to je vrchol! Dovolte... vy máte... já mám... tedy vy máte... *(Lebeděvovi)* Prosím vás, poslouvejte mě chvíli... Já mám v kárech eso, krále, dámu, dál držím osm trefů...

Lebeděv *(si zacpává uši)* Dej mi prosím tě proboha pokoj!

Avdoťa *(křičí)* To jsem řekla já: bez trumfů!

Kosych *(sveřepě)* Ať tě pámbu zatratí, jestli si já blbec ještě jednou sednu ke kartám s touhle ropuchou!
(Rychle odejde do zahrady. Druhý host odejde za ním, u stolu zůstane sedět Jegor)

Avdoťa Fuj, ten by člověka přived do blázince. Ropucha!
A co seš ty, ty ropucho?

Babakinová Vy se ale umíte vztekat, stařenko.

Avdoťa *(si všimne Babakinové, spráskne ruce)* Kráso moje nevidaná! Ona je tady a já si bába slepá ani nevšimnu... Jako obrázek! *(políbí ji na rameno a sedne si vedle ní)* To jsem ráda! Ukaž, ať se na tebe podívám, ty nádhro! Pořád stejná, pořád jako malovaná...

Lebeděv Jenom se nám tu nerozplyň. Kdybys jí radši našla nějakého ženicha.

Avdoťa Taky že najdu! Do rakve mě nikdo nedostane dřív, dokud ji neprovdám. A Sášenku taky. Do rakve mě nikdo nedostane... *(povzdechne si)* Jenomže, kdepak je má dneska někdo shánět, ženichy?! Tady je máte, ty naše ženichy, každej tu sedí jak morous, jak zmoklá slepice...

Třetí host To není moc trefné přirovnání. Z mého hlediska, mesdames, soudím, že pokud jaksi dnešní mladí muži dávají přednost mládeneckému životu, pak příčinu takového stavu nutno většinou hledat, abych tak řekl, v sociálních poměrech...

Lebeděv No jo! Nefilozofuj! Nemám to rád!

3.

Sáša *(vejde a jde k otci)* Venku je nádherně a vy sedíte tady, panstvo! Nedá se tu dýchat!

Lebeděvová Sášo, copak sis nevšimla, že je u nás paní Marta?

Sáša Promiňte. *(jde k Babakinové a zdraví ji)*

Babakinová Sášenka nám zpychla, ani se na mě nepřijde podívat.
(líbají se)

Blahopřeju, drahoušku.
Sáša Děkuju. *(posadí se vedle otce)*

Lebeděv *(Avdotě)* Ano, velevážená, dneska sehnat ženicha, to je těžká věc. Ale co ženicha, ani kloudného svědka nikde neseženeš. Dnešní mládež, ať se na mě nikdo nezlobí, je taková nějaká zakyslá nebo co, chudo-krevná... Tancovat neumí, mluvit neumí, ani napít se pořádně nedovede...

Avdoťa No, to zase na pití voní jsou všichni machři, klobouk dolů.

Lebeděv To není kumšt – napít se dovede i kuň... Ale napij se tak, aby v tom byl smysl! Za mých časů jsme celý boží den biflovali přednášky, ale jakmile přišel večer, nikdo nás neudržel doma, táhlo nás to někam ke společnému teplu a řádili jsme až do rána. Nohy jsme si mohli utancovat, slečny se mohly smíchem popukat a žízni jsme taky netrpěli. My dovedli diskutovat a filozofovat do nekonečna, ale dneska! *(mávně rukou)* Já to nechápu. Ani ryba ani rak. V celém okresu je jenom jeden chlap k světu, a i ten je ženatý *(vzdychne)* a, zdá se, že už se taky vzteklul.

Babakinová Kdo je to?

Lebeděv Kolja Ivanov.

Babakinová Ano, to není špatný mužský, *(ušklíbne se)* ale je nešťastný!

Lebeděvová Aby nebyl, drahoušku! (*vzdychne*) Ten se chudák přepočítal! Vzal si tu svou židovku a myslel si, chudák, že jí rodiče dají majlant, ale dopadlo to úplně naopak. Od chvíle, co přestoupila na pravoslavnou víru, ji rodiče nechtějí znát a prokleli ji. Takže nedostal ani vindru. Teď si rve vlasy, ale už je pozdě.

Sáša To není pravda, mami.

Babakinová (*vášnivě*) Jak to, že ne, Sášenko? To ti řekne každý. Kdyby ten zájem neměl, tak proč by si bral židovku? Copak je málo našich děvčat? Přepočítal se, drahoušku, přepočítal... (*živě*) Panebože, ta s ním má teď peklo na zemi! To je legrace! Vráť se odněkud domů a hned na ni spustí: „Tví rodiče mě podvedli! Seber se a vypadni z mého domu!“ Ale kam teď může jít? K rodičům nesmí; šla by třeba dělat panskou, ale neumí pracovat. A on hučí do ní horem dolem, dokud se jí nezastane hrabě. Kdyby tam nebyl hrabě, tak už ji dávno dohnal k sebevraždě.

Avdoťa Anebo ji taky zavře do sklepa a: „Nažer se česneku, potvor!“ A ona se cpe a cpe, až se jí dělají boule za ušima.

(*smích*)

Sáša Tati, to je přece lež!

Lebeděv A co má být? Nech je kecat, když jim to dělá dobře. (*křičí*) Gavriľo! (*Gavriľa mu podá vodku a vodu*)

Lebeděvová To ho právě přivedlo na mizinu, chudáka. Jde to s ním pěkně z kopce, drahoušku. Kdyby se o ten statek nestaral Borkin, tak ten by s tou svou židovkou neměl co do huby. (*vzdychá*) Jak my jsme na něho doplatili, drahoušku! Jako že je bůh nade mnou. Věřila byste, má milá, že nám už tři roky dlužil devadesát tisíc?!

Babakinová (*se zhrozí*) Devadesát tisíc!

Lebeděvová Ano, to mu zařídil tady můj milý Pavlíček. Nepozná, komu může půjčit a komu ne, naivka! No prosím, ty peníze vem čert, ale kdyby aspoň pořádně platil úroky!

Sáša (*vášnivě*) Mami, to už jsi říkala tisíckrát!

Lebeděvová Co je tobě do toho? Co se ho zastáváš?

Sáša (*vstane*) Kde se ve vás bere ta odvaha takhle mluvit o někom, kdo vám vůbec nijak neublížil? No co vám udělal?

Jegor Milostivá slečno, dovolte mi pár slov! Já si pana Ivanova opravdu vážím a bylo mi vždycky ctí, ale entre nous, mně se zdá, že je to dobrodruh.

Sáša Gratuluju! Když se vám to zdá...

Jegor Dokážu vám to následujícím faktem, který mi svěřil jeho atašé, spíš vlastně cicerone, Borkin. Je to asi dva roky, jak tu řádila slintavka a kulhavka; pan Ivanov nakoupil dobytek, dal si ho pojistit...

Lebeděvová Ano, ano! Pamatuju se na ten případ. Taky jsem to slyšela.

Jegor Dal si ho pojistit, jak si můžete představit, potom ho nakazil morem a inkasoval jistou pojistnou sumu.

Sáša To je všecko nesmysl! Rozumíte? Nesmysl! Nikdo dobytek nenakoupil a nenakazil! To si vymyslel právě Borkin a všude se s tím vytahoval. A když se to Ivanov dověděl, tak ho pak Borkin čtrnáct dní prosil o odpuštění. Ivanov může akorát za to, že je dobrák a že nedokáže toho Borkina vyhodit a taky za to, že příliš důvěřuje lidem! Všecko, co měl, roznesli a rozkradli, z jeho velkorysých plánů si nahrabal každý, komu se zachtělo!

Lebeděv Sášo, uklidni se! Nevyváděj!

Sáša Tak proč mluví nesmysly? Bože můj, všechno je to jenom nuda! Ivanov, Ivanov a zase Ivanov – o ničem jiném se nemluví! (*jde ke dveřím a vrací se*) Vy mě překvapujete! (*mladíkům*) Vaše netečnost mě skutečně překvapuje, pánové! Copak to není nuda, takhle tady sedět? Tady je i vzduch tak smutný, že by se dal krájet! Pověďte přece něco, bavte slečny, aspoň se pohněte! A jestli nemáte jiné téma než Ivanova, tak se radši smějte, zpívejte nebo tancujte.

Lebeděv (*se směje*) Jen jim to dej, jen jim to nandej!

Sáša Víte co? Prokažte mi tu laskavost, a když nechcete tancovat, smát se a zpívat, když vás to nudí, tak vás na kolenou prosím, abyste mě aspoň jednou v životě rozesmáli. Vzchopte se a vymyslete dohromady něco vtipného, něco skvělého, řekněte třeba drzost nebo nechutnost, ale ať je veselá a originální! Nebo udělejte dohromady něco docela malého, ale ať je to aspoň trochu podobné hrdinství, aby se slečnám při pohledu na vás aspoň jednou v životě zatajil dech! Copak se nechcete líbit? Tak se trochu snažte! Pánové, pánové! Je to s vámi špatné! Mouchy chcípají, když vás vidí, a lampy začínají čadit. Špatné je to s vámi. Řekla jsem vám to už tisíckrát a říkám vám to znovu: Je to s vámi špatné!

4.

Šabelskij (*vejde s Ivanovem*) Kdo to tady deklamuje? Vy, Sášenko? (*chechtá se a tiskne jí ruku*) Gratuluju vám, anděli, ať vás k sobě pámbu povolá co nejpozději a nedopustí, abyste se narodila podruhé...

Lebeděvová (*radostně*) Pane Ivanove! Pane hrabě!

Lebeděv No né! Koho to vidím! Hrabě! (*jde mu naproti*)

Šabelskij *Lebeděvovou a Babakinovou, napřahuje k nim ruce*) Dvě banky na jedné pohovce! Radost pohledět! Dobrý večer, Zinočko! (*Babakinové*) Dobrý večer, poupátko!

Lebeděvová Vy jste mě potěšil! Jste u nás vzácný host, pane hrabě! (*křičí*) Gavrilo, čaj! Posadte se, prosím!

(vstane, odejde dveřmi vpravo a hned se vrátí, tváří se velmi znepokojeně. Sáša si sedne na své dřívější místo, Ivanov se mlčky se všemi zdraví)

Lebeděv (*Šabelskému*) Kde se tady bereš? Živou mocí tě museli vytáhnout, co? No to je překvapení! (*líbá ho*) Ty seš prostě uličník, hrabě! Tohle přece slušný člověk nedělá! (*vede ho za ruku k rampě*) Proč k nám nikdy nezajdeš? Zlobíš se, nebo co?

Šabelskij Čím k tobě mám jezdit, prosím tě? Na houpacím koni? Já kočár nevlastním a Nikolaj mě s sebou nebere; chce, abych vyesedával se Sárrou, protože by se jinak nudila. Pošli pro mě svůj kočár a budu tady coby dup!

Lebeděv (*mávně rukou*) To se ti povedlo! Zinočka radši pukne, ale koně nedá. Hochu můj, ty seš mi ze všech nejbližší a nejdražší! Ze staré gardy už jsme zbyli jen my dva! „Mám v tobě rád, co dřív mě trápivalo, celé své mládí, co je dávno pryč...“ Marná sláva, ale mně je do breku. (*líbá hraběte*)

Šabelskij Pusť mě! Táhne z tebe jako ze sudu!

Lebeděv Ty si, člověče, nedovedeš představit, jak se mi stýská po kamarádech! Mně je ti někdy tak smutno, že bych se nejradši oběsil. (*tiše*) Zinočka je držgrešle, rozumíš, žádný slušný člověk už sem nepáchne, jezďí sem, jak vidíš, jenom tihle zulukaffi... jen taková Dudkinová a Budkinové... (*Gavrila podává hraběti čaj*) Napij se čaje, kamaráde...

Lebeděvová *(znepokojeně, Gavrilovi)* Jak to servíruješ? Copak nemáme žádnou zavařeninu? Třeba angreštovou?

Šabelskij *(se chechtá; Ivanovovi)* Neříkal jsem ti to? *(Lebeděvovi)* Já se s ním cestou vsadil, že hned jak přijedem, začne nám Zinočka nabízet angreštovou zavařeninu.

Lebeděvová Vy jste, hrabě, pořád stejný! Samá jízlivost. *(sedne si)*

Lebeděv Navařili toho plnou komoru a teď nevědí, co s tím!

Šabelskij *(si sedne blízko stolu)* Střádáte, Zinočko, střádáte? Už vám jdou ty miliony do páru, nebo ne?

Lebeděvová *(s povzdechem)* To víte, když se na to někdo dívá z dálky, tak by řek, že jsme ti nejzazobanější, ale kde by se ty peníze vzaly? To jsou všechno řeči...

Šabelskij No ovšem, ovšem... My víme! My víme, jak vy špatně hrajete žravou dámu... *(Lebeděvovi)* Pavle, jak to je? Kolik milionů už jste nastřádali? Ale poctivě!

Lebeděv Já nevím. To se zeptej Zinočky...

Šabelskij *(Babakinové)* A naše boubelaté poupátko už má jistě z milionů páreček. Den ze dne je hezčí a tlustší, to se dá počítat na hodiny! Co dokáže taková hromada peněz, co?

Babakinová Děkuji vám laskavě, Jasnosti, ale nemám ráda, když se mi někdo posmívá.

Šabelskij Má drahá banko, copak já se vám posmívám? To byl výkřik z mé duše, to ústa svěřila, co srdce cítilo. Vás a Zinočku já nekonečně miluju... *(vesele)* Jsem nadšen, jsem uchvácen! Když vidím vás dvě, srdce mi zpívá...

Lebeděvová Vy jste se vůbec nezměnil. *(Jegorovi)* Jegore, zhasni svíčky! Proč máme zbytečně svítit, když nehrajete?

(Jegor sebou trhne, zhasne svíčky a zase si sedne)

(Ivanovovi) Pane Ivanove, co dělá zdraví vaší paní?

Ivanov Je to špatné. Doktor dnes definitivně potvrdil, že jsou to souchotiny.

Lebeděvová Vážně? To je hrozné! *(vzdychne)* A my ji všichni máme tak rádi!

Šabelskij Nesmysl, nesmysl a zase nesmysl! Žádné souchotě nemá, to je šarlatánství a doktorský fígl. Souchotě si ten ranhojič vymyslel, aby zamaskoval, že k nám každý den leze. Ještě dobře, že Nikolaj není žárlivý.

(Ivanov udělá netrpělivé gesto)

A pokud jde o Sáru, já jí nevěřím ani slovo. Já v životě nevěřil doktorům, ani advokátům, ani ženám. Nesmysl, nesmysl je to, šarlatánství a fígle!

Lebeděv *(Šabelskému)* Ty seš divnej patron, Matvěji! Tváříš se jako bůhvíjaký misantrop a ještě se tím chlubiš. Napohled seš docela normální, ale jak promluvíš, člověk by řek, že máš úplně pokažené trávení.

Šabelskij To se mám podle tebe s každým podvodníkem a všivákem objímat, nebo co?

Lebeděv Kde je pořád vidíš, ty podvodníky a všiváky?

Šabelskij Já pochopitelně nemluví o přítomných, ale...

Lebeděv No právě! Ale! Všecko je to póza!

Šabelskij Póza! Dobře, že ty nemáš žádný světový názor.

Lebeděv Jaký světový názor? Sedím a čekám, že mě každou chvíli klepne. To je můj světový názor. My dva už,

kamaráde, žádný světový názor nepotřebujeme. Tak je to! *(křičí)* Gavrilo!

Šabelskij Nagavriloval ses už dost, jen co je pravda. Podívej se na svůj nos!

Lebeděv *(pije)* To nic, kamaráde. Nebudu se přece ženit.

Lebeděvová Doktor Lvov u nás dávno nebyl. Úplně na nás zapomněl.

Sáša Nemám ho ráda. Je čestný, až to bolí. Ten se ani vody nenapije, ani cigaretu nevykouří, aby nedal najevo, jak neobyčejně je čestný. Ať sáhne na cokoli, vždycky má na čele napsáno: Jsem čestný chlap. Je s ním nuda.

Šabelskij Primitivní a přehledná povaha! *(pošklebuje se)* „Čestnou prací, kupředu!“ Na každém kroku řve jak pavíán a myslí si, moula, že je druhý doktor Dobroljubov. Kdo nevě, je lump. To je opravdu pronikavý názor! Když sedlák nemá hluboko do kapsy a žije trochu lidsky, tak je lump a kulak. Já nosím sametové sako a obléká mě sluha, takže jsem lump a feudál. Ten je tak strašně čestný, že div nepraskne. To je chorobná aktivita! Já se toho chlapa bojím. Namouduši... má takový smysl pro povinnost, že by moh člověku každou chvíli vlepít pár facek, nebo mu provést nějakou sprostárnu.

Ivanov Strašně mě unavuje, ale přesto je mi docela sympatický; dovede být hodně upřímný.

Šabelskij Pěkná upřímnost! Včera večer ke mně přijde a zničehonic povídá: „Hrabě, vy jste mi hluboce nesympatický!“ Děkuju uctivě! To neříkal z hlouposti, ale z uvědomění: hlas mu přeskakuje, z očí metá blesky a klepou se mu kolena... Ať se s tou bezostyšnou upřímností jde vy-cpat. No dobře, tak jsem mu protivný. To já vím taky, ale proč mi to říká do očí? Jsem pěkný mizera, ale ať je to, jak chce, už mám šedivé vlasy... To je zabeđená a krutá čestnost!

Lebeděv No, no, no! Však jsi byl taky mladej a můžeš to pochopit.

Šabelskij Ano, byl jsem mladý a hloupý, hrál jsem si na Čackého, odhaloval jsem gaunery a podvodníky, ale jakživ jsem zlodějům neřekl do očí, že jsou zloději, a nikdy jsem v domě oběšenecově nemluvil o provaze. Protože jsem byl vychovaný. Ale ten váš tupec by byl v sedmém nebi a cítil se na úrovni svých výchovných cílů, kdyby mu osud poskytl příležitost, aby mi ve jménu zásad a všelidských ideálů veřejně rozbil hubu.

Lebeděv Každý mladý člověk je umíněný. Jeden můj strýc vyznával Hegela. Vždycky si pozval plný dům hostů, napil se, vyskočil na židli a spustil: „Všichni jste ignoranti! Jste hrubá masa! Úsvit nového života...“ A už ho nikdo nezastavil. Nadával jak šílenej.

Sáša A co hosté?

Lebeděv Nic...poslouchali ho a pili klidně dál. Jednou jsem ho mimochodem vyzval na souboj. Vlastního strýce. Kvůli Baconovi. Docela dobře se pamatuju, že jsem seděl tady jako Matvěj a strýc a nebožtík Gerasim stáli někde támhle, co je Nikolaj. No a Gerasim se vám na jednu zeptal...

5.

(vejde Borkin jako švihák, v ruce nese balíček, poskakuje a tiše si něco prozpěvuje. Vejde dveřmi vpravo. Hluk obdivu a souhlasu)

Jegor Pan Borkin!

Lebeděv Michel! To jsou k nám hosti...

Šabelskij Lev salónů!

Borkin Tak jsem tu! (*přiběhne k Sáše*) Šlechtná señořino, osměluji se blahopřát zeměkouli k narozeninám tak nádherné květiny, jako jste vy... Dovolte, abych vám jako výraz svého nadšení věnoval (*podává jí balíček*) ohňostroj a bengálský oheň vlastní výroby. Ať je stejným nepřítelem dnešní noci jako vy jste paprskem světla v říši tmy. (*teatrálně se ukloní*)

Sáša Děkuju vám...

Lebeděv (*se chechtá, Ivanovovi*) Proč toho Jidáše nevyhodíš?

Borkin (*Lebeděvovi*) Dobrý večer! (*Ivanovovi*) Šéfe... (*zpívá*) Nicolas-voilf-tralala! (*jde od jednoho k druhému*) Velevážená paní Zino!... Božská paní Marto!... Věkovitá paní Avdoto!... (*Šabelskému*) Nejjasnější Jasnosti...

Šabelskij (*se chechtá*) Lev salónů... Jakmile vstoupil, okamžitě zřídla atmosféra. Taky to cítíte?

Borkin Uf, úplně mě to vyčerpalo. Doufám, že jsem pozdravil všechny. Tak co je nového, panstvo? Nevíte něco vzrušujícího, aby to s člověkem zamávalo? (*Lebeděvové, živě*) Poslyšte, matinko... teď po cestě k vám... (*Gavrilovi*) Gavrilko, dones mi čaj, ale bez angreštové zavařeniny! (*Lebeděvové*) Teď po cestě k vám jsem viděl, že na vašem břehu řezou chlapi proutí. Pročpak ty vrby nepronajmete?

Lebeděv (*Ivanovovi*) Proč toho Jidáše nevyhodíš?

Lebeděvová (*polekaně*) To je pravda. Jak to, že mě to nikdy nepadlo?

Borkin (*cvičí rukama*) Já se musím hýbat... Co by se tak dalo pěkného podniknout, matinko? Paní Marto, jsem dneska ve formě... Jsem v extázi! (*zpívá*) „Znovu jsem s tebou...“

Lebeděvová Zorganizujte něco, tady už se všichni nudí.

Borkin Tak co je, panstvo? S vámi je legrace jako v márnici. Člověk by řek, že tu sedí porota! Pojdte si na něco hrát! Co byste chtěli, na fanty nebo země-město nebo všecko lítá nebo slepou bábu nebo uděláme ohňostroj?

Jegor (*tleskají*) Ohňostroj, ohňostroj!

(*běží na zahradu*)

Sáša (*Ivanovovi*) Copak jste dneska tak smutný?

Ivanov Hlava mě bolí, Sášenko, a je mi smutno.

Sáša Pojdte do salónu...

(*odcházejí do dveří vpravo. Ostatní odešli na zahradu, kromě manželů Lebeděvových*)

Lebeděvová Tomu říkám šikovný mladík; nebyl tady ani pět minut a všechny stačil rozesmát. (*stáhne světlo na velké lampě*) Dokud jsou na zahradě, nemusí se zbytečně svítit. (*zhasne svíčky*)

Lebeděv (*chodí za ní*) Zinočko, měla bys dát lidem něco k jídlu. Jsou mladí, jistě už mají hlad, chudáci... Zinočko...

Lebeděvová Hrabě nedopil čaj, škoda toho cukru. (*odejde do dveří vlevo*)

Lebeděv Držgrešle! (*jde do zahrady*)

6.

Sáša (*vyjde za Ivanovem ze dveří vpravo*) Všichni jsou na zahradě.

Ivanov Tak je to, má milá. Dřív jsem hodně pracoval a hodně přemýšlel a nikdy mě to neunavovalo; teď nedělám nic

a nepřemýšlím vůbec, ale tělem i duší jsem úplná mátoha. Ve dne v noci mě hryže svědomí, cítím se hluboce vinen, ale nemůžu pochopit, čím jsem se vlastně provinil. A navíc, ještě nemocná žena, nedostatek peněz, věčné hádky, drby, zbytečné řeči, ten pitomec Borkin... Doma je mi hrozně, tam je člověku na umření. Řeknu vám upřímně, Sášenko, že už ani nesnáším společnost své ženy, která mě tolik miluje. Jsme staří přátelé, tak se na mě jistě nebudete zlobit, když se vám přiznám; přijel jsem se k vám pobavit, ale je mi tu taky smutno, táhne mě to zas domů. Promiňte, já se teď pomalu vytratím...

Sáša Já vás chápu, Nikolaji. Jste nešťastný, protože jste sám. Potřebujete vedle sebe člověka, kterého byste měl rád a který by vás chápal. Jedině láska vás může zachránit.

Ivanov Prosím vás, Sášenko! To by tak scházelo, aby si vypeľichaný kohout začal nový román! Chraň mě pámbu před takovým neštěstím! Kdepak, má milá, románek to nespraví. Říkám vám naprosto upřímně, že snesu všechno; smutek, depresi, bídu, snesu i ztrátu ženy i to, že jsem tak brzy zestárnul, i to, že jsem tak sám, ale naprosto nesnesu, abych byl sám sobě pro smích, to prostě nevydržím. Když si pomyslím, že se ze mě, zdravého a silného chlapa, stal nějaký Hamlet nebo Manfred, prostě mužský k ničemu, tak se k smrti stydím! Já se v sobě nevyznám! Jsou lidé, a těch je mi líto, kterým dělá dobře, když se o nich řekne: Hamlet nebo zbytečný člověk, ale já to pro sebe pokládám za osudu. Na to jsem příliš hrdý, stydím se a trápím.

Sáša *(žertem, v slzách)* Pojdte, Nikolaji, utečeme do Ameriky.

Ivanov Já jsem líný dojít támhle ke dveřím, a vy byste chtěla do Ameriky...

(jdou k východu do zahrady)

Vy to tady vlastně taky nemáte lehké. Když se podívám na ty lidi kolem, jde na mě hrůza! Za koho se tady chcete vdát?! Jediná naděje, že vás unese nějaký poručík nebo student, který tudy pojede...

7.

(ze dveří vlevo vyjde Lebeděvová se sklenicí zavařeniny)

Pardon, Sášenko, já vás dohoním...

(Sáša odejde do zahrady)

Paní Zino, chtěl bych vás o něco poprosit...

Lebeděvová Co byste rád, Nikolaji?

Ivanov *(neví, jak do toho)* Jde o to, že... jaksí... pozítří bych měl vyrovnat směnku. Byl bych vám nesmírně zavázán, kdybyste mi mohla počkat, nebo kdybyste dovolila, abych úroky připsal ke kapitálu. Já teď momentálně nemám vůbec žádné peníze.

Lebeděvová *(polekaně)* Ale jak je to možné, Nikolaji? Co je to za pořádek? Ne, proboha, nevymýšlejte si hlouposti, netrapte mě, já jsem i tak dost nešťastná...

Ivanov Pardon, pardon... *(odejde do zahrady)*

Lebeděvová Prokristapána, ten mě rozčilil... Celá se třesu... prokristapána... *(odejde do dveří vpravo)*

8.

Kosych *(vyjde ze dveří vlevo a jde přes jeviště)* Já mám kárové eso, krále a dámu, dál držím osm trefů, pikové eso a jednu... jednu malou červenou a ona, hýmlhergotkrucifix, nemůže lícitovat celý slem! *(zajde do dveří vpravo)*

Avdoťa *(vyjde s prvním hostem ze zahrady)* Já bych ji nejradši přetrhla, babu lakomou... na dva kusy bych ji přetrhla. To přestává všechno, člověk tady dřepí od pěti hodin a oni mu nenabídnou ani smradlavýho he-rynka! To je domácnost! To je nádhera!

Jegor Taková nuda, že by člověk zdechnul. Panebože, to jsou lidi! Z nudy a z hladu by člověk byl jak vlk a ještě by někomu dal přes držku!

Avdoťa Nejradši bych ji přetrhla...

Jegor Napiju se, babi, a hezky domů! Mám těch tvých nevěst plný zuby! Člověk nemá na lásku ani pomyslení, ksa-kru, když nedostane půl dne ani skleničku!

Avdoťa Tak něco najdeme sami, ne?

Jegor Psst! Ticho! Myslím, že vodka je v jídelně, v přiborníku. Musíme uhodit na Jegora, tiše...

(odejdou dveřmi vlevo)

9.

Anna *(vejde s Lvovem dveřmi vpravo)* Uvidíte, že z nás budou mít radost! Nikdo tu není, jsou asi na zahradě.

Lvov No proč jste mě sem, prosím vás, vozila, k těm krkavcům? Tady nemáme co hledat! Čestný člověk nemůže v téhle atmosféře ani dýchat!

Anna Poslyšte, pane Čestný! To není laskavé, doprovázet dámu a celou cestu s ní mluvit jen o tom, jak jste čestný! Možná, že je to čestné, ale hlavně je to nudné. Nikdy před ženami nemluvte o svých ctnostech. Ať je radši poznají samy. Můj Nikolaj v dámské společnosti vždycky jenom zpíval a vyprávěl neuvěřitelné historky, ale každá hned pochopila, jaký je to člověk.

Lvov O vašem Nikolajovi mi nic nevyprávějte, já mu rozumím až moc dobře!

Anna Jste sice hodný, ale nerozumíte ničemu. Pojďte na zahradu. Nikolaj nikdy neřikal: „Jsem čestný! Dusím se v téhle atmosféře! Krkavci! Soví hnízdo! Krokodýlové!“ Zoologickou zahradu vůbec nechával na pokoji, a když už se někdy rozčílil, tak jsem od něho leda slyšela: „Dneska jsem byl nespravedlivý!“ nebo „Toho člověka je mi líto, Aničko!“ Tak je to, kdežto vy...

(odejdou)

10.

Jegor *(vyjde s Avdoťou ze dveří vlevo)* V jídelně není, tak bude zřejmě v komoře, co? Jegor by to moh vědět... Pojďte tudy! *(míří ke dveřím vpravo)*

Avdoťa Já bych ji nejradši přetrhla...!

(odejdou dveřmi vpravo)

11.

(Babakinová a Borkin přiběhnou ze zahrady a smějí se, za nimi cupitá Šabelskij, směje se a mne si ruce)

Babakinová Strašná nuda! *(chechtá se)* Strašná nuda! Všichni chodí nebo sedí, jako když spolkli pravítko! Až mi z té nudy všechny klouby ztuhly. *(poskakuje)* Musím se protáhnout!

(Borkin ji chytne v pase a políbí na tvář)

Šabelskij *(se chechtá a luská prsty)* Krucinál! *(významně zakašle)* Když se to vezme kolem a kolem...

Babakinová Pusťte mě, dejte pryč ty ruce, vy nestydo, nebo si hrabě pomyslí bůhvíco! Přestaňte!

Borkin Anděli, démante, duše moje, andílku! *(líbá ji)* Půjčte mi třiadvacet tisíc!

Babakinová Ne, ne, ne... jak chcete, ale pokud jde o peníze – děkuju vám laskavě... Ne, ne, ne! A dejte pryč ty ruce!

Šabelskij *(cupitá kolem nich)* Poupátko... má něco do sebe...

Borkin *(vážně)* Tak dost. Pojdte si promluvit věcně. Budem uvažovat logicky a obchodně. Odpovězte rovnou, žádné okolky a figle: ano, nebo ne? Podívejte se! *(ukáže na hraběte)* On potřebuje peníze. Třicet tisíc ročního důchodu jako minimum. Vy potřebujete manžela. Chcete být hraběnka?

Šabelskij *(se chechtá)* To je neuvěřitelný cynik!

Borkin Chcete být hraběnka? Ano, nebo ne?

Babakinová *(vzrušeně)* Nevymýšlejte si, Míšo, vážně... Copak se taková věc dá vyřídit raz dva? Pokud by pan hrabě chtěl, moh by přece sám... a já vůbec nechápu, že takhle najednou, zničehonic...

Borkin No, no, nechte toho vykrucování! To je obchodní záležitost... Ano, nebo ne?

Šabelskij *(se směje a mne si ruce)* A proč by ne, co? Proč by si člověk, sakra, nedopřál nechutnost? Co? Poupátko... *(políbí Babakinovou na tvář)* To je rozkoš! To je broskvička!

Babakinová Počkejte, počkejte... Vy jste mě úplně zmátlí... Jděte pryč, jděte... ne, nechodte!

Borkin Tak rychle! Ano, nebo ne? My spěcháme!

Babakinová Víte co, hrabě? Přijedte mě navštívit, řekněme na tři dny. U mě je veselo, ne jak tady. Přijedte zítra. *(Borkinovi)* Ne, vy si děláte legraci!

Borkin *(se zlobí)* Kdo by si dělal, prosím vás, legraci, když jde o vážné věci?

Babakinová Počkejte, počkejte... Ach, mně je špatně! Mně je špatně! Hraběnka... Já omdlím! Já asi upadnu!

(Borkin a hrabě ji se smíchem z obou stran podpírají, líbají ji na tváře a odvádějí do dveří vpravo)

12.

(Ivanov vběhne do zahrady, zoufale se chytá za hlavu. Za ním Sáša)

Ivanov To není možné! To nejde, Sášenko, to nejde! Proboha ne!

Sáša *(zaujatě)* Já vás šíleně miluju... Bez vás nemá můj život smysl, nebudu šťastná ani veselá! Jste pro mě všechno na světě...

Ivanov K čemu by to bylo?! K čemu! Panebože, já už ničemu nerozumím! To přece nejde, Sášo!

Sáša Když mi bylo patnáct, myslela jsem jedině na vás! Milovala jsem vás jako sebe samu a teď... Mám vás ráda, Nikolaji... Půjdu s vámi na kraj světa, kam budete chtít, třeba do hrobu, ale proboha rychle, nebo se tu zadusím.

Ivanov *(se šťastně směje)* Co se to děje? To mám začít celý život od začátku? Je to pravda? Sášo! Jste moje štěstí! *(přivine ji k sobě)* Jste moje mládí, jste moje odvaha...

(Anna vejde do zahrady a spatří muže a Sášu, zůstane stát jak solný sloup)

Budu zase žít? Ano? Znovu do práce?

(líbají se. Pak se ohlédnou a spatří Annu. Ivanov s hrůzou)

Sáro!

Třetí dějství

Ivanovova pracovna. Na psacím stole se válejí papíry, knihy, nerozbalené balíčky, všelijaké suvenýry, revolvery; stojí tu lampa, karafa s vodkou, talíř se slanečkem, láhev okurek a povalují se krajíčky chleba. Na stěnách visí mapy, obrazy, pušky, pistole, zahnuté šavle, jezdecké bičičky apod. Je poledne. Šabelskij a Lebeděv sedí po stranách psacího stolu. Borkin sedí rozkročmo na židli uprostřed jeviště. Petr stojí u dveří.

1.

Lebeděv Francie dělá politiku přehlednou a určitou... Francouzi vědí, co chtějí. Potřebujou ty skopčáky rozlousknout a to je všecko, ale Německo, milánkové, to je úplně jiná kapitola. Německo nemá starost jenom o Francii, skopčáci nevědí, kde jim hlava stojí.

Šabelskij Nesmysl! Němci jsou podle mě zbabělci a Francouzi jakbysmet. Akorát na sebe vyplazují jazyk a tím to končí, když to chcete vědět. Prát se nebudou.

Borkin Proč by se, hergot, prali! K čemu to všecko je, ty kongresy, zbrojení a válečné rozpočty? Víte, co bych udělal já? Shromáždil bych všechny psy z celého státu, naočkoval bych jim pěknou dávku Pasteurova jedu a vyhnal bych je k nepříteli. Za měsíc by tam všichni měli vzteklinu.

Lebeděv *(směje se)* Hlavu má na pohled malou, ale velkých myšlenek se v ní líhne, jako ryb v oceáně.

Šabelskij To je virtuos!

Lebeděv Z tebe by člověk smíchy umřel, Michel! *(přestane se smát)* Pánové, řečičky, řečičky, ale na vodku si nevzpomene nikdo! Repetatur! *(nalévá do tří skleniček)*
Ať žijem!

(píjí a každý si vezme po vodce sousto jídla)

Na vodku je nejlepší na světě kousek slanečka, přísahám!

Šabelskij Ale kdepak, nejlepší je okurka... Od stvoření světa si s tím učenci lámou hlavu, ale něco lepšího, než je kyselá okurka, zatím nevynalezli. Petře, skoč ještě pro okurky a řekni v kuchyni, aby nám usmažili čtyři pirožky s cibulí. Ale ať je nenechají vychladnout.

(Petr odejde)

Lebeděv Na vodku taky není špatný kaviár. Ale to se musí inteligentně... Čtvrťka lisovaného kaviáru, dvě hlavičky jarní cibule, provensálský olej, dobře se to všecko promíchá a navrch, rozumíte, pár kapek citrónu... Báseň! Už z té vůně je člověk namol!

Borkin K vodce se ovšem výborně hodí smažené mřenky. Ale to se musí umět. Pěkně očistit, obalit ve strouhance a do sucha usmažit, aby v puse jen chrčupaly... chrčup, chrčup, chrčup...

Šabelskij Včera jsem jed u Babakinové báječnou věc k vodce; nakládané teplé hříbky.

Lebeděv To bych si dal říct...

Šabelskij Ale v takové speciální úpravě, rozumíte. S cibulí, s bobkovým listem a se spoustou různého koření. Když zvedli pokličku, vyvalila se z hrnce pára a taková vůně... no pohádka!

Lebeděv Tak co, pánové! Repetatur!

(píjí)

Ať žijem... *(pohlédne na hodinky)* Tak už se asi Nikolaje nedočkám. Pomalu pojedu. U Babakinové měli, říkáš, hříbky. U nás letos ještě nerostou. A prosím tě proboha, proč teď tak často k Martičce jezdíš?

Šabelskij *(kývne na Borkina)* Tenhle mě s ní chce oženit...

Lebeděv Oženit? Kolik ti je?

Šabelskij Dvaasedesát.

Lebeděv To jsou na ženění ty nejlepší léta. A Martička se k tobě báječně hodí.

Borkin Tady nejde o Martičku, ale o její šilinky.

Lebeděv Aha, na to ty máš chuť! Na šilinky... a na jepičí paštiku bys chuť neměl?

Borkin Až se ožení a nacpe si kapsu, tak dojde i na jepičí paštiku. Ještě se budete olizovat...

Šabelskij Myslí to vážně, blázen! Ten génus je přesvědčený, že ho poslechnu a ožením se...

Borkin No dovolte? Vy už to snad nemyslíte vážně?

Šabelskij Ty ses asi zbláznil! Copak jsem to někdy myslel vážně? Tss...

Borkin No tak to vám děkuju... To vám teda moc děkuju! Tak vy mě chcete podtrhnout? Ožením se, neožením se... Čert aby se v tom vyznal! Jenomže já už jsem dal čestné slovo! Tak vy se teda nebudete ženit?

Šabelskij *(pokrčí rameny)* On to myslí vážně... To je neuvěřitelný člověk!

Borkin *(se rozčiluje)* V tom případě nechápu, proč jste tu poctivou ženskou balamutil! Ta se z toho hraběcího titulu málem pomátla, nemůže spát, nemůže jíst... tady přestává legrace! To není poctivé!

Šabelskij *(luská prsty)* A proč by si člověk vlastně nedopřál tu nechutnost? Co? Najust! Proč bych si to nedopřál? Klidně... Aspoň bude legrace!

2.

(vejde Lvov)

Lebeděv Hluboká poklona lékařské vědě... *(podává Lvovovi ruku a zpívá)* „Pomozte, doktore, prosím, smrti se k smrti děsím.“

Lvov Pan Ivanov ještě nepřišel? *(netrpělivě přechází po jevišti)*

Lebeděv Právě že ne, už na něho čekám víc než hodinu. Tak co, jak se jí vede, mladíku?

Lvov Špatně.

Lebeděv *(vzdychne)* Půjdu ji pozdravit.

Lvov Ne, prosím vás, nechodte. Zdá se, že spí.

(pauza)

Lebeděv Taková sympatická ženská, hodná. *(vzdychá)* Jak u nás omdlela, když měla Sáša narozeniny, tak jsem na ni kouknul a hned mi došlo, že už tady chudinka dlouho nebude. Nechápu, z čeho se jí tenkrát udělalo tak zle? Přiběhnu a koukám, že leží na zemi, celá bledá, Nikolaj u ní klečel, taky bledý, a Sášenka celá uplakaná... nemohla se z toho celý týden vzpamatovat a já taky ne...

Šabelskij *(doktorovi)* Povězte mi, velevážený služebníku vědy, který učenec objevil, že při plicních onemocněních dámám velmi prospívají časté návštěvy mladého lékaře? To je grandiózní objev! Grandiózní! Kam to patří? Do alopatie nebo homeopatie?

(Lvov chce odpovědět, ale pak udělá pohrdavé gesto a odejde)

To byl zničující pohled...

Lebeděv Že si nedáš pozor na jazyk! Proč jsi ho urazil?

Šabelskij *(podrážděně)* Tak proč pořád lže? Souchotě, není naděje, zemře... Lže v jednu kuse! Já to prostě nesnáším!

Lebeděv Proč by, prosím tě, lhal?

Šabelskij *(vstane a začne přecházet)* Nemohu připustit, aby živý člověk najednou, zničehonic, umřel. A nechme toho radši!

3.

Kosych *(vběhne, udýchaně)* Je Ivanov doma? Dobrý den!
(rychle každému stiskne ruku) Je tady?

Borkin Ne.

Kosych *(si sedne a hned vyskočí)* V tom případě sbohem!
(vypije skleničku vodky a vezme si rychle sousto jídla, žvýká) Musím dá! Samá práce... to mě zničí... Sotva stojím na nohou...

Lebeděv Odkud letíš?

Kosych Od Barabanova. Celou noc mažem karty, teď jsme skončili... Všecko jsem prohrál... Ten Barabanov hraje jako ponocný! *(skuhravým hlasem)* To je k zbláznění: celou hru nesu červy... *(otočí se na Borkina, který prudce couvne)* On hraje kára, já zase červy, on kára... No prostě ani trik! *(Lebeděvovi)* Licitovali jsme čtyři trefy. Já mám eso, držím dámu, dále pikové eso a desítku...

Lebeděv *(si zacpává uši)* Prosím tě, ne, nevykládej mi to, prosím tě!

Kosych *(hraběti)* Rozumíte, eso, dáma trefová, pak eso a desítka piková...

Šabelskij *(ho odstrkuje)* Jděte pryč, já to nechci slyšet!

Kosych A najednou báb: v prvním zdvihu mi zabil pikové eso!

Šabelskij *(popadne ze stolu revolver)* Jděte dál, nebo střelím!

Kosych *(mávně rukou)* Bože, bože... To už si člověk ani promluvit s nikým nemůže? Žijeme tu jako v Austrálii: žádné společné zájmy, žádná solidarita... Každý si žije sám pro sebe... No já už musím jet... spěchám. *(popadne čepici)* Čas jsou peníze... *(podává Lebeděvovi ruku)* Pas!

4.

(všeobecný smích, Kosych odchází a ve dveřích se srazí s Avdoťou)

Avdoťa *(vykřikne)* Ztracenej blázne! Málem by mě porazil!

Všichni Á... ta tu ještě chyběla!

Avdoťa Tady jste, já vás hledám po celém domě. Dobré poledne, mládenci, dobrou chuť...

Lebeděv Co tu chceš?

Avdoťa Mám tu nějakou práci! *(hraběti)* Týká se vás, Vaše Jasnosti. *(ukloní se)* Mám se vám poklonit a poptat se po zdraví... A nařídila mi, panenka moje, abych vám řekla, že jestli dnes večer nepřijdete, tak že si oči vypláče. A že si vás mám vzít stranou a pošeptat vám to pěkně do ouška. Ale jaképak tajnosti! Vždyť jsme tu mezi

sebou! Nekrademe slepice, ale jednáme podle zákona a z lásky a se souhlasem obou protivných stran. Já sice nikdy nepiju, ale taková záležitost se zapít musí, to uznejte sami!

Lebeděv Tak spolu. *(naléhá)* Ale řeknu ti, že máš výdrž, ty stará vykopávko. Co se pamatuju, já tě znám jenom jako bábu, a to už je aspoň třicet let.

Avdoťa Už to nepočítám, kolik mi je... Dva muže jsem pochovala, vdala bych se ještě potřetí, ale nikdo mě nechce, protože nemám věno. *Vychovala jsem osm dětí...* *(vezme si skleničku)* No pámbu požehnej, dobře jsme to zadělali, dej bůh, aby nám to dobře vykynulo! Ať si šťastně žijou a my budeme taky rádi. Dej vám pámbu štěstí a zdraví... *(napije se)* Sakra, ta píše!

Šabelskij *(se chechtá, Lebeděvovi)* Ale nejkomičtější, rozumíš, je ten fakt, že si všichni tři vážně myslí... To je neuvěřitelná věc! *(vstane)* Ale proč by si člověk vlastně nedopřál tu nechutnost? Co? Pavle? Najust! Tady mě máš, sežer si mě, ty ochechule! Co říkáš, Pavle?

Lebeděv Nežvaň hlouposti, hrabě! My dva už musíme koukat, aby nás to nekleplo, kamaráde, a Martička a její šilinky už jsou dávno pryč... To už pro nás není...

Šabelskij Ne, já si to dopřeju! Namouduši jo!

5.

(vejdou Ivanov a Lvov)

Lvov *(Ivanovovi)* Věnujte mi, prosím vás, všehovšudy pět minut!

Lebeděv Nikolaji! *(jde mu vstříc a políbí ho)* Buď zdrav, chlapče... Čekám tu na tebe celou hodinu.

Avdoťa *(se ukloní)* Dobrý den, milostpane!

Ivanov *(trpce)* Pánové! Už jste mi zase udělali z pracovny pu-tyku! Prosil jsem vás aspoň tisíckrát, abyste to nedělali! *(přistoupí ke stolu)* No prosím, papíry jste polili vodkou, všude jsou drobky... Okurky... To je hrůza!

Lebeděv Pardon, pardon, Nikolaji... Promiň... Potřebuju s tebou mluvit, kamaráde, je to dost důležitá věc...

Borkin Já taky.

Lvov Pane Ivanove, můžete mě chvíli poslouchat?

Ivanov *(ukáže na Lebeděva)* Taky na mě čeká, počkejte chvíli... *(Lebeděvovi)* Co chceš?

Lebeděv Panstvo, je to důvěrné, prosím...

(hrabě odejde s Avdoťou, za nimi Borkin, potom Lvov)

Ivanov Pavle, pij si, kolik chceš, alkoholiku, ale prosím tě, abys neopíjel strýce. Byl vždycky abstinent, jemu to škodí.

Lebeděv *(polekaně)* To jsem nevěděl... promiň, já neměl ani tušení...

Ivanov Až to staré dítě najednou umře, nedej bože, tak vám to bude jedno, ale mně... tak co jsi chtěl?

(pauza)

Lebeděv To máš tak, milý příteli... Nevím, jak začít, aby to nevy- padalo tak nestoudně... Stydím se, Nikolaji, je mi hanba a nejradši bych si ukousl jazyk, ale vžij se do mé situace, kamaráde, pochop, jsem otrok, negr, bač- kora... nezlob se na mě...

Ivanov Co se stalo?

Lebeděv Posílá mě žena... Udělej to pro mě, kamaráde, a zaplať jí ty úroky! Nebudeš mi věřit, ale ona mě utýrá, uštvete, utrápí! Proboha tě prosím, vyříd si to s ní!

Ivanov Pavle, vždyť víš, já teď žádné peníze nemám.

Lebeděv To vím, vím to, ale co mám dělat? Ona už čekat nechce. A kdyby to dala k soudu, jak se ti já a Sášenka máme podívat do očí?

Ivanov Je mi to trapné, Pavle, nejradši bych se neviděl, ale... ale kde je mám vzít? Porad mi, kde? Zbývá jen jedno: počkat až na podzim prodám obilí.

Lebeděv *(křičí)* Ale ona už nechce čekat!

(pauza)

Ivanov Chápu tvou situaci, je to nepřijemná a choulostivá věc, ale já jsem na tom ještě hůř. *(chodí a přemýšlí)* Nemůžu nic vymyslet... nevím, co prodat...

Lebeděv Co kdybys šel za Muhlbachem a požádal ho. Je ti dlužen sto šedesát tisíc.

(Ivanov beznadějně mávne rukou)

Podívej se, já vím, že začneš nadávat, ale udělej to pro starého opilce! Jsme přece kamarádi, ne? Studovali jsme spolu, oba jsme liberálové... Společné nápady a zájmy, Moskevská univerzita... *Alma mater...* *(vytáhne náprsní tašku)* Mám nějaké peníze, doma o nich živá duše neví. Můžu ti půjčit. *(vyndá peníze a položí je na stůl)* Nebuď ještějný a dívej se na to kamarádsky... já bych to od tebe taky vzal, čestné slovo...

(pauza)

Jsou tady na stole: jedenáct tisíc. Ještě dneska k ní zajed a odevzdej to vlastnoručně. Tady máte, velevážená, a strčte si to za klobouk! Ale pozor, aby na tobě nepoznala, že jsem ti je půjčil, chraň mě pámbu! Ta by mi zvedla mandle, ta angreštová zavařenina! *(dívá se pozorně na Ivanova)* No tak dobře! Tak ne! *(rychle sebere peníze a strčí si je do kapsy)* Tak ne! Dělal jsem si legraci, promiň mi to, prosím tě!

(pauza)

Je ti mizerně, co?

(Ivanov mávne rukou)

Jo, jo, to jsou věci... *(vzdychá)* Přišla bída na kozáka... Smutná doba. Člověk je, chlapče, totéž co samovar. Taky nestojí pořád v chládku na polici, ale někdy se do něho přikládají i žhavé uhlíky: sss... sss! To přirovnání je úplně vedle, ale člověk si holt nic chytřejšího nevymyslí. *(vzdychá)* Nojo, trp kozáče, budeš atamanem! Já tě nelituju, Nikolaji, ty se z té šlamastiky vyhrabeš a zase bude všechno v pořádku, uvidíš, ale ty lidi mě štvou, člověče. No řekni mi, prosím tě, kde se ty klepy berou! O tobě se, kamaráde, vykládá po okrese takových klepů, že bys tu klidně moh za chvíli mít prokurátora. Ty seš vrah, ty seš asociál, ty seš zloděj...

Ivanov To jsou všechno hlouposti. Ale bolí mě strašně hlava.

Lebeděv Protože moc přemýšlíš.

Ivanov Vůbec nepřemýšlím.

Lebeděv Víš co? Vykašli se na všechno a pojed k nám. Sášenka tě má ráda, rozumí ti a váží si tě. Je to upřímná, hodná holka, Nikolaji. Ani po mámě, ani po tátovi, ani po náhodném pašákovi. Někdy se na ni, člověče, dívám,

a nemůžu uvěřit, že bych já, starý opilec, moh mít doma takový klenot. Pojeď k nám. Promluvejte si spolu o něčem inteligentním, přijdeš na jiné myšlenky. Je to správná, upřímná holka.

Ivanov Pavle, prosím tě... já teď chci být sám...

Lebeděv Chápu, rozumím ti. *(rychle pohlédne na hodinky, políbí Ivanova)* Sbohem. Musím ještě na slavnostní shromáždění ve škole. *(jde ke dveřím a zastaví se)* Chytrá holka. Včera jsme si chvíli povídali o tom, jak lidi drbou. *(směje se)* A Sášenka ti najednou vysypala takovýhle aforismus: „Třeba světlušky, táto, svítí v noci jenom proto, aby je noční ptáci líp viděli a mohli sežrat, a slušní lidé jsou na světě proto, aby si o ně mohli brousit jazyk drbny a klevetníci.“ To je, co? Geniální! Prostě George Sandová!

Ivanov Pavle! *(zastaví ho)* Co se to se mnou děje?

Lebeděv Chtěl jsem se tě na to zeptat, ale nějak jsem se, abych řekl pravdu, styděl. Já nevím, kamaráde! Nejdřív se mi zdálo, že tě život nějak skřípnul, ale pak jsem si řek, že zase nejsi z těch, kdo hned... Víš přece moc dobře, že život není peříčko. V tom je zřejmě něco jiného, Nikolaji, ale co – to právě nevím.

Ivanov Já taky ne. Myslím, že kdyby... Ale ne, to ne!

(pauza)

Tohle jsem chtěl říct. Měl jsem jednoho dělníka. Ty se na něho musíš pamatovat: Semjon. Jednou o žních se chtěl u mlátičky před ženským vytáhnout, jakou má sílu, naložil si na záda dva pytle žita a ztrhnul se. Pak brzy umřel. A já bych řek, že jsem se taky ztrhnul. Gymnázium, univerzita, hospodářství, potom školy, plány... Věřil jsem v Boha jinak než ostatní, oženil jsem se jinak než ostatní, rozčiloval jsem se, riskoval jsem, peníze jsem strkal napravo, nalevo, to víš sám,

byl jsem tak nadšený a tak zklamaný, jak nikdo v celém okrese. A to jsou zase moje pytle, Pavle. Naložil jsem jich na sebe tolik, že to páteř nevydržela. Ve dvaceti letech jsme všichni hrdinové, do všeho jdeme po hlavě a na všechno stačíme – a ve třiceti už jsme utahaní a nejsme k ničemu. Jak mi vysvětlíš, že dneska člověka všechno tak rychle omrzí, no jak? Ale možná že v tom to vlastně taky není... V tom to není, v tom ne! Jdi už, Pavle, sbohem, otravuju tě.

Lebeděv *(živě)* Víš, v čem to je? Tebe ničí tohle prostředí, kamaráde!

Ivanov Pitomost, Pavle! A ještě k tomu stará. Jdi už!

Lebeděv No, je to pitomost. Já si taky myslím, že je to pitomost. Už jdu, už jdu! *(odejde)*

6.

Ivanov *(sám)* Jsem špatný chlap a ničemný ubožák. A jenom nešťastný utahaný opilec jako Pavel si mě může ještě vážit a mít mě rád. Já sebou opovrhnuju! Nenávidím svůj hlas, svoji chůzi, svoje ruce, tyhle šaty, nenávidím vlastní myšlenky! Copak to není k smíchu, copak to není k pláči?! Ještě před rokem jsem byl zdravý a silný, byl jsem neúnavný optimista, horká hlava, pracoval jsem těmahle rukama, mluvil jsem tak, že to dojímalo i tupce! Uměl jsem plakat nad cizím neštěstím a zuřit, když jsem je poznal. Dokázal jsem se nadchnout, znal jsem nádheru a poezii tichých nocí, kdy člověk od svítání do svítání sedí u psacího stolu nebo se nechává unášet svými sny. Hleděl jsem do budoucnosti jako do očí své matky, věřil jsem v ni... A teď? Panebože! Jsem jako mátoha, nevěřím v nic, od rána do večera se flákám. Neposlouchá mě ani mozek, ani ruce, ani nohy. Hospodářství se hroutí, lesy pustoší sekýra. *(pláče)* Mám půdu, ale hledí na mě jako sirotek. Nečekám už nic, ničeho mi není líto a jen se klepu strachy,

co bude zítra. A Sára? Přisahal jsem jí věčnou lásku, sliboval štěstí a básnil jsem o budoucnosti, o které se jí ani nesnilo. A ona mi věřila. Celých těch pět let jsem jen pozoroval, jak slábla v tom boji se svědomím, jak klesala pod tíhou svých obětí, ale přísahám bohu, že ani jednou se na mě křivě nepodívala a neřekla mi jediné slovo výčitky! A já? Já jsem ji přestal mít rád. Jak to? Proč? Kvůli čemu? Nevím. Teď trpí. Jistě neví, že brzy umře, a já jako zbabělec utíkám před jejím bledým obličejem, vpadlou hrudí a zoufale prosícíma očima. Stydím se jako malý kluk!

(pauza)

Sášu mé neštěstí dojmám. Holčička. Mně, starému chlapovi, vyzná lásku a já zapomenu na všechno na světě a jako opilý, jako očarovaný hudbou vykřikuju: „Nový život! Štěstí!“ A když se z toho vyspím, věřím na ten život a štěstí stejně málo, jako na duchy... Co se to se mnou děje? Do jaké propasti se to řítím? Kde se ve mně bere ta slabost? Kam se poděly mé nervy? Nemocná žena se dotkne mé ješitnosti nebo sluha udělá chybu, nebo selže puška a to stačí, abych se rozzuřil, abych se vztekal jako bůhvídko...

(pauza)

Nevím. Nechápu. Nerozumím. Nejspíš bych se měl zastřílet!

7.

Lvov (vejde) Potřeboval bych vám něco vysvětlit, pane Ivanove!

Ivanov Když si budeme, doktore, každý den něco vysvětlovat, tak se z toho brzy oba zblázníme.

Lvov Jste ochoten mě poslouchat?

Ivanov Poslouchám vás každý den, ale pořád jaksi nemůžu pochopit, co po mně vlastně chcete?

Lvov Mluvím jasně a srozumitelně. Nemůže mě pochopit jen ten, kdo nemá srdce!

Ivanov Že mi umírá žena, to vím. Že jsem se před ní strašlivě provinil, to taky vím. Že vy jste čestný a přímý muž – taky vím. Tak co mi ještě chcete vysvětlovat?

Lvov Mě pobuřuje lidská krutost... umírá žena. Má rodiče, které miluje a chtěla by je před smrtí vidět; rodiče velmi dobře vědí, že dcera brzy umře a že je pořád miluje, ale ta zatracená krutost je přímo žene, aby demonstrovali, jak jsou ve svém náboženství pevní. Jednou ji prokleli a basta. A vy, kterému obětovala všechno – rodné hnízdo, klid i svědomí – vy si naprosto cynicky a za naprosto cynickým účelem jezdíte k těm Lebeděvovům!

Ivanov Tam už jsem nebyl čtrnáct dní...

Lvov (ho neposlouchá) S takovými, jako jste vy, se musí mluvit přímo a bez okolků! A pokud se vám to nelíbí, tak mě neposlouchejte! Já jsem zvyklý nazývat věci pravým jménem. Vám se ta smrt hodí, protože se chystáte na další hrdinství; no prosím, ale to nemůžete aspoň chvíli počkat? Kdybyste jí umožnil, aby zemřela přirozenou smrtí, a neoháněl se před ní svým naprostým cynismem, tak by vám snad Lebeděvová se svým věnem neutekla, ne?! Když ne teď, tak za rok nebo za dva byste vy – absolutní pokrytec – přece dokázal poplést tomu děvčeti hlavu a dostat její věno stejně dobře, jako teď. Nač ten spěch? Proč potřebujete, aby vaše žena umřela hned, a ne za měsíc nebo za rok?

Ivanov Všechno má své meze. Doktore, jste velmi špatný lékař, jestli předpokládáte, že člověk se dokáže ovlá-

- dat donekonečna. Ujišťuji vás, že mám co dělat, abych vám na vaše urážky neodpověděl.
- Lvov Nechte toho! A nedělejte ze sebe kašpara! Sundejte masku!
- Ivanov Jste inteligentní člověk a podle vás není na světě nic lehčího, než mě pochopit, ano? Vzal jsem si Annu, abych získal veliké věno. Věno mi nedali, takže jsem se mýlil a teď ji chci sprovodit ze světa, abych si moh zít jinou, tentokrát s věnem. Ano? Jak je to prosté a jednoduché. Člověk je strašně jednoduchý a nekompliko- vaný mechanismus, co?... Ba ne, doktore, v každém z nás je taková spousta koleček, šroubků a ventilů, že se navzájem rozhodně nemůžeme hodnotit podle prvního dojmu nebo podle dvou tří vnějších příznaků. Já nerozumím vám, vy nerozumíte mně a oba dva nerozumíme sami sobě. Člověk může být vynikajícím lékařem, a přitom se vůbec nemusí vyznat v lidech. Nebudte tak sebejistý a přiznejte si to.
- Lvov Tím chcete říct, že jste tak neproniknutelný a že já mám tak málo inteligence, že nedokážu rozeznat pod- lost od čestného postoje?
- Ivanov My dva se zřejmě nikdy neshodnem. Ptám se vás naposled a odpovězte mi rovnou: Co ode mě vlastně chcete? Čeho chcete dosáhnout? (*podrážděně*) A s kým vlastně mám tu čest: se svým prokurátorem, nebo s lékařem své ženy?
- Lvov Jsem lékař a žádám vás jako lékař, abyste změnil své chování... Vaše chování paní Annu zabije!
- Ivanov Ale co mám tedy dělat? Co? Jestli mi rozumíte líp než já, tak mluve jasně: co mám dělat?
- Lvov Nejednejte aspoň tak nepokrytě.
- Ivanov Panebože můj! Copak vy sám sobě rozumíte? (*napije se vody*) Dejte mi pokoj. Provinil jsem se, tisíckrát ano, za to mě potrestá bůh, ale vám nedal nikdo právo, abyste mě tu každodenně mučil!
- Lvov A kdo vám dal právo, abyste ve mně urážel mou pravdu? Chcete mi zkřivit páteř a otrávit krev? Dokud jsem nepřišel do tohoto okresu, připouštěl jsem, že existují lidé hloupí, blázniví, posedlí, ale nikdy jsem ne- věřil, že existují lidi, kteří promyšleně páchají zločin, kteří se cílevědomě přiklánějí na stranu zla. Měl jsem lidi rád a vážil jsem si jich, ale když jsem poznal vás...
- Ivanov To už jsem slyšel tisíckrát!
- 8.**
- Lvov Tisíckrát? (*spatří Sášu, která vejde v jezdeckém kos- týmu*) Tak teď už si, doufám, rozumíme dokonale! (*pokrčí ra- meny a odejde*)
- Ivanov (*polekaně*) Sášo, to seš ty?
- Sáša Ano. Dobrý den. Nečekal jsi mě? Proč jsi u nás tak dlouho nebyl?
- Ivanov Proboha, Sášo! Taková neopatrnost. Žena to nesnese, proč sem jezdíš?
- Sáša Neví o mně, šla jsem zadem. A hned zase odjedu. Měla jsem o tebe strach: nejsi nemocný? Proč jsi k nám tak dlouho nepřijel?
- Ivanov Žena je strašně dotčená, málem ji to zabilo, a ty si sem přijedeš! Sášo! To je tak lehkomyšlné a nelidské!
- Sáša Tak co jsem měla dělat? Tys u nás nebyl čtrnáct dní, na dopisy neodpovídáš. Byla jsem zoufalá! Myslela

	jsem si, že tu nelidsky trpíš, že jsi nemocný, že jsi umřel. Já hned pojedu. Aspoň mi řekni, že ti nic není!		že jsi ve mně našla druhého Hamleta, ale podle mě je ta má duševní choroba s celým svým příslušenstvím jen k smíchu a nic víc! Lidi by se měli válet smíchy, když vidí mou rozervanost, ale ty – burcuješ na poplach. Zachránit ho, vykonat hrdinský čin! Bože můj, dneska mám na sebe vztek jak pes! Cítím, že to napětí se musí nějak vybit. Buď něco rozmlátím, nebo...
Ivanov	Je! Trápím se a lidi mě trápí od rána do večera. Už to prostě nevydržím. A ke všemu ještě ty. Je to tak nenormální, vyšinuté! Strašně jsem se provinil, strašně!		
Sáša	Rád se lituješ a máš rád velká slova. Provinil ses? Ano? No tak mluv! Čím ses provinil?	Sáša	No ano, ano, to je právě to, co potřebuješ. Rozmlať něco, rozsekej nebo začni řvát! Zlobíš se na mě, provedla jsem hloupost, že jsem přijela. No tak vyleť, začni dupat, zaři na mě. No? Začni zuřit...
Ivanov	Já nevím...		
Sáša	To není odpověď! Každý hříšník musí vědět, čím zřehšil. Tisknul jsi falešné peníze, nebo co?		(pauza)
Ivanov	To není vtipné!		No?
Sáša	Provinil ses tím, žes přestal mít rád svou ženu? No prosím, ale člověk není pánem svých citů, neudělals to naschvál. Provinil ses tím, že viděla, jak ti vyznávám lásku? Ne, ty jsi přeci nechtěl, aby to viděla...	Ivanov	Ty seš komická.
		Sáša	Výborně. Vypadá to, že se usmíváš! Budte tak laskav a račte mi věnovat ještě jeden úsměv!
Ivanov	(<i>ji přeruší</i>) A tak dále, a tak dále. Začal mít rád, přestal mít rád, není pánem svých citů – to jsou všechno jen floskule, pusté žvásty, které nikomu nepomůžou...	Ivanov	(<i>se směje</i>) Všimnul jsem si, že když mě začneš zachraňovat a poučovat, tak se tváříš nesmírně naivně a děláš na mě velké oči, jako bys koukala na kometu. Počkej, tady seš zaprášená... (<i>oprašuje jí rameno</i>) Když je naivní muž, tak je to hlupák, ale ženy dokážou být naivní tak, že to vypadá celkem příjemně, mile, důvěryhodně, a není to tak hloupé, jak by se mohlo zdát. Ale jedna jako druhá máte zvláštní zvyk, vysvětlí mi to. Dokud je chlap zdravý, silný, veselý, absolutně vás nezajímá. Ale jakmile se dostane na šikmou plochu a začne skuhrat, okamžitě se mu vrhnete kolem krku. Copak být ženou silného a odvážného člověka je horší, než dělat milosrdnou sestru nějakému ubřečenému smolaři?
Sáša	S tebou je těžká řeč. (<i>dívá se na obraz</i>) Ten pes je hezky nakreslený, to je podle skutečnosti?		
Ivanov	Ano. A celý ten náš románek, to je taky pěkná floskule! On je v depresi a ztratil půdu pod nohama. Objevila se ona, plná optimismu, hodná, a podala mi pomocnou ruku. To je krásné a pravděpodobné jenom v literatuře, ale v životě...		
Sáša	V životě je to stejné.		
Ivanov	Koukám, že ty se v životě ohromně vyznáš. Moje skuhrání ti vnuká posvátnou hrůzu, kocháš se představou,	Sáša	Ano, je to horší!

Ivanov Proč, proboha? (*chechtá se*) Dobře, že tohle nevěděl Darwin, ten by vám ukázal, zač je toho loket. Ničíte kvalitu lidského rodu! Kvůli vašim rozmarům se za chvíli budou rodit jen samí skuhralové a psychopati.

Sáša Muži spoustu věcí nechápou. Každou dívku vždycky spíš přitahuje smolař, než ten, kdo má vždycky štěstí, protože každou láká náročná láska. Rozumíš? Náročná! Muži mají svou práci, a proto je pro ně láska až tak na třetím místě. Povídat si s ženou, projít se s ní po zahradě, příjemně strávit večer, poplakat si na jejím hrobě – no a to je všechno. Ale pro nás milovat znamená žít. Já tě miluju, to znamená, že sním, jak bych tě vyléčila ze smutku, jak bych s tebou šla na kraj světa... S tebou bych sdílela nebe i peklo. Pro mě by bylo například velkým štěstím načisto přepisovat tvoje poznámky nebo celou noc dávat pozor, aby tě nikdo nevbudil, nebo jít s tebou pěšky třeba sto kilometrů. Pamatuju se, jak jednou o žních, je to asi tři roky, jsi k nám přišel celý zaprášený a opálený a chtěl ses napít. Tak jsem ti přinesla sklenici vody, ale to už jsi ležel na kanapi a spal jako zabitý. Spal jsi u nás půl dne a já po celou tu dobu stála za dveřmi a dávala pozor, aby tam nikdo nevstoupil. A bylo mi při tom krásně! Láska je o to hlubší, čím větší klade nároky, rozumíš, tím víc ji člověk cítí.

Ivanov Náročná láska... Hm... Je to pověra, dívčí filozofie, nebo to tak vážně je? (*pokrčí rameny*) Čert aby se v tom vyznal! (*vesele*) Čestné slovo Sášo, já nejsem špatný chlap! Podívej: Vždycky jsem rád filozofoval, ale nikdy v životě jsem neřekl: „Naše ženy jsou zkažené“ nebo „Ta žena se dostala na scestí“. Já byl vždycky jenom vděčný a nic víc! Nic víc! S tebou je mi hned veseleji, má zlatá! Jsem já to kus komického pitomce! Všem lidem už je z toho trapně, jak pořád skuhřám. (*směje se*) Achich ouvej, achich ouvej! (*ztrácí veselou náladu*) Ale už musíš jít! Zapomínáme, že...

Sáša Už jdu. Sbohem! Mám strach, aby ten čestný doktor ze samé čestnosti neřek tvé ženě, že jsem tady. A poslechni mě: jdi teď k ní a sed' u ní, sed' a sed'. A nehni se od ní, kdyby to mělo trvat rok anebo deset let. Splň svou povinnost. Hořekuj, pros ji o odpuštění a plač – to se všecko musí. A hlavně nezapomínej na svou práci.

Ivanov Už zase mám pocit, že tu na mě všecko padá! Už zase!

Sáša Pámbu tě opatruj! A na mě vůbec nemysli! Napiš mi za čtrnáct dní pár řádků – to mi bude úplně stačit. Ale já ti budu psát...

9.

(*Borkin nakoukne do dveří*)

Borkin Můžu dál, šéfe? (*spatří Sášu*) Promiňte, já jsem si nevšimnul... (*vejde*) Bonžůr! (*ukloní se*)

Sáša (*rozpačitě*) Dobrý den...

Borkin Vy jste se spravila, zkrásněla.

Sáša Tak já jdu, Nikolaji. Na shledanou. (*odchází*)

Borkin Nádherný prelude! Hledal jsem prózu a narazil na poezii... (*zpívá*) „Zjevila ses jak úsvit bílý...“

(*Ivanov vzrušeně přechází po pracovně*)

Ta má něco do sebe, Nicolas, ta má cosi... co jiným chybí. Nemám pravdu? Něco zvláštního... fantasmagorického... (*vzdychá*) V podstatě je to nejbohatší nevěsta v celém okrese, ale matinka je taková placcka křenová, že se do toho nikomu nechce. Po její smrti dostane všecko Sášenka, ale dokud je naživu, tak dá

Ivanov Aničko, to není pravda, nemluv tak. Dělal jsem hlouposti, to ano, ale nikdy v životě jsem ti nelhal! To mi nevyčítej, na to nemáš právo...

Anna Teď je všechno jasné... vzal sis mě a počítal jsi s tím, že mi rodiče odpustí a dají mi peníze... s tím jsi počítal...

Ivanov Panebože můj! Aničko, já mám jenom jedny nervy! *(pláče)*

Anna Buď zticha! Když jsi viděl, že peníze nejsou, rozehrál jsi novou partii, teď si to všechno uvědomuju a dobře tomu rozumím! *(pláče)* Nikdy jsi mě nemiloval a nikdy jsi mi nebyl věrný, nikdy...

Ivanov Sáro, to je lež! Říkej si, co chceš, ale nelži mi do očí! Mě to uráží!

Anna Jsi nečestný, nízký chlap! Dlužíš Lebeděvovi peníze a teď, aby ses vyhnul placení, chceš poplést hlavu jeho dceři a oklamat ji stejně jako mě. Copak tohle je lež?!

Ivanov *(se zalyká)* Buď zticha, proboha, nebo za sebe neručím! Ty mě doženeš k tomu, že... já tě nechci urazit!

Anna Vždycky jsi sprostě klamal, já nebyla výjimka... Každou podlost jsi vždycky svalil na Borkina, ale teď už vím, kdo je dělal...

Ivanov Sáro, buď zticha a jdi pryč, nebo se neudrším a řeknu ti nějakou strašnou urážku... *(křičí)* Buď zticha, ty židovko!

Anna Nebudu... Na to jsi mě moc dlouho klamal, abych teď mohla mlčet...

Ivanov Tak ty toho nenecháš? *(bojuje sám se sebou)* Pro boha živého!

Anna Teď si jdi a můžeš klamat zase tu Lebeděvovou...

Ivanov Tak si tedy pamatuj, že... že brzy umřeš. Doktor mi to řekl, brzy umřeš!

Anna *(si sedne, sklesle)* Kdy to řekl?

Ivanov *(se chytne za hlavu)* Já jsem to nevydržel! Panebože, proč jsem to nevydržel?! *(vzlyká)*

(Opona)

Čtvrté dějství

Mezi třetím a čtvrtým dějstvím uplyne asi rok. Jeden ze salónů v Lebeděvově domě. V popředí oblouk, za nímž je sál; napravo i nalevo jsou dveře. Sošky ze starého bronzu, rodinné portréty. Slavnostní výzdoba. Pianino, na něm leží housle, vedle stojí violoncello. V průběhu celého dějství chodí vzadu a po sále hosté v plesových šatech.

1.

Lvov *(vejde, pohlédne na hodinky)* Čtyři pryč. Teď zřejmě dostávají pozhánání... A potom do kostela. To teda bude triumf pravdy a ctnosti! Když se mu nepovedlo okrást Sáru, tak ji utrápil a pochoval. Teď si našel jinou. Bude před ní taky hrát komedii, pokrytec, dokud ji neokrade. A pak ji pěkně uloží tam, kde leží chudák Sára. Stará kulacká písnička...

(pauza)

Je v sedmém nebi, šťastně se dožije hlubokého stáří a umře s čistým svědomím. Ale počkej, tebe já si ještě podám. Až ti strhnu tu tvou zatracenou masku, aby všichni viděli, co seš zač, tak se z toho sedmého nebe zřítíš po hlavě do takové díry, že tě ani sám ďábel nevytáhne! Jako čestný člověk jsem povinen otevřít těm slepcům oči! Splním svou povinnost a zítra z tohohle prokletého okresu vypadnu!

(pauza)

Ale jak to mám udělat? Baví se s Lebeděvem je zbytečná námaha. Co ho vyzvat na souboj? Nebo vyvolat skandál? Panebože, já mám trému jako kluk, nedokážu klidně uvažovat. Jak to udělat? Souboj?

2.

Kosych *(vejde, radostně)* Včera jsem licioval malý slem v trefech, uhrál jsem velký. Jenže mi ten Barabanov zase všecko zkaňhal! Začne licitace, já hlásím bez trumfů, on pas. Já dva kára, tři trefy, a představte si, no můžete si to představit? Já hlásím slem a on mi neukázal eso! Kdyby mi to eso ukázal, blbec, tak jsem hlásil velký slem bez trefů.

Lvov Promiňte, já karty nehraju, takže nedokážu sdílet vaše zaujetí. Už bude pozhánání?

Kosych Už to bude. Čeká se jenom na Zinočku, až se vzpamatuje. Řve jako kráva, je jí líto věna.

Lvov A dcery ne?

Kosych Věna. No k vzteku to je. Ožení se, takže dluh nezaplátí. Zeťovi se směnka protestovat nedá, že jo.

3.

(Babakinová, vyparáděná, jde důležitě přes jeviště a mívá Lvova a Kosycha, ten vyprskne, ona se ohlédne)

Babakinová Nevychovanost! *(Kosych se prstem dotkne jejího pasu a chechtá se)* Sprostáku! *(odejde)*

Kosych *(se chechtá)* Ta se totálně zbláznila, baba! Dokud si nehrála na hraběnkou, tak to byla docela normální ženská, ale teď je strašně nepřístupná. *(opičí se)* Sprostáku!

Lvov *(vzrušeně)* Poslyšte, řekněte mi upřímně, jaký je váš názor na Ivanova?

Kosych Nestojí za nic. Hraje jako ponocný. Loni, o Velikonocích, se stalo tohle; sedneme si ke kartám: já, hrabě, Borkin a on. Já rozdávám...

Lvov	<i>(ho přeruší)</i> Je to slušný člověk?		že Nikolaj dluží tvé matce devadesát tisíc, tak se ta suma z tvého věna strhne. No, a konečně závěr...
Kosych	Kdo? Ivanov? To je štika, doktore! Ten se v životě neztratí, víme? Ten a hrabě – ti se hledali. Mají čuch, vědí kam sáhnout. S židovkou mu to nevyšlo, zůstal s dlouhým nosem, tak teď si brousí zuby na ten balík, co má Zinočka. Já se s váma vsadím, ať mě pámbu zatratí, jestli do roka Zinočka nepůjde o žebrácké holi. Ten vyžene ji a hrabě vyžene Babakinovou. Shrábnou peníze a budou si žít – jak Turek a žid. Doktore, copak že jste dneska tak bleďý? Vy jste bílý jako papír!	Sáša	Proč mi to vykládáš?
		Lebeděv	Matka mi to poručila!
		Sáša	Dejte mi všichni pokoj! Kdyby sis mě aspoň trochu vážil a sebe taky, nikdy by sis nedovolil takhle se mnou mluvit! Já to vaše věno nepotřebuju! Nechtěla jsem ho a nechci!
Lvov	To nic, to já... včera jsem trochu přebral.	Lebeděv	Co ses na mě tak obořila? I dvě krysy, jak píše Gogol, člověka nejdřív očuchají a pak odejdou, ale ty ne, ty jsi emancipovaná, ty si ani nečuchneš a hned se na mě oboříš.
	4.		
Lebeděv	<i>(vejde se Sášou)</i> Promluvíme si tady. <i>(Lvovovi a Kosychovi)</i> Jděte do sálu, zulukaří, slečny čekají. Potřebujeme si v klidu promluvit.	Sáša	Dejte mi pokoj a neuráżejte můj sluch svým kuchyňským rozpočtem.
Kosych	<i>(míjí Sášu, nadšeně luskně prsty)</i> Nádhera! Trumfová dáma!	Lebeděv	<i>(vyletí)</i> Krucifix! Chcete mě dohnat k tomu, abych se podřezal nebo podřezal někoho jiného! Tamta od rána řve jako pomínutá, v jednom kuse otravuje, věčně počítá peníze, a tahle, inteligentní a ušlechtilá a setsakra emancipovaná, nedokáže pochopit vlastního tátu! Já urážím tvůj sluch! Jenomže před tím, než jsem ten tvůj sluch přišel urazit, tak mě <i>(ukazuje na dveře)</i> málem stáhli zaživa kůži z těla a lámali mě kolem! To je to vážně tak těžké pochopit?! Člověk by se z nich pomát na rozumu a zblbnul... Nejradši bych vás... <i>(jde ke dveřím a zastaví se)</i> Nechce se mi to líbit, všechno se mi to přestává líbit!
Lebeděv	Tak běž, ty troglodyte, běž!		
	<i>(Lvov a Kosych odcházejí)</i>		
	Posaď se, Sášenko. <i>(sedne si a občas se rozhlédne)</i> Poslouchej mě pozorně a s patřičnou úctou. Jde o tohle: tvá matka mi poručila, abych ti vyřídil následující věc... Rozumiš mi? Já nebudu mluvit za sebe, ale říkám to, co mi poručila matka...		
Sáša	Tati, zkrát to!	Sáša	Co se ti nelíbí?
Lebeděv	Dostaneš jako věno sto padesát tisíc ve stříbře. Tak... dávej pozor, aby pak nebyly nějaké řeči. Počkej! Mlč teď chvíli! To byl teprve úvod, teď přijde stať. Jako věno dostaneš sto padesát tisíc, ale vzhledem k tomu,	Lebeděv	Nic se mi nelíbí! Vůbec nic!
		Sáša	Jak to myslíš?

Lebeděv Prostě se mi to nelíbí a hotovo! Nebudu ti to zešíroka vykládat! A na tu tvou svatbu už vůbec nejsem zvědavý! (*přistoupí k Sáše, laskavě*) Promiň mi to, Sášo, možná ta svatba je rozumná, poctivá, vznešená a zásadová, ale něco v ní jaksi pořád skřípe, prostě skřípe. Normální svatby vypadají nějak jinak. Ty seš mladá, svěží, čistá jako sklo, seš krásná a on obstarožní ošoupaný vdovec. A já už mu nerozumím, vážně. (*políbí dceru*) Promiň, ale něco tu není v pořádku. To už si cvrlikají vrabci na střeše. Nejdřív mu umřela Sára tak nějak, potom se zase zničehonic chtěl oženit s tebou... (*rychle*) Ne, já jsem taky stará drbna. Jako ženská, jenom sukně mi chybí! Neposlouchej mě. A nikoho. Poslouchej jenom sebe.

Sáša Tati, já to taky cítím... Něco není v pořádku, není a není. Kdybys jen tušil, jak je mi těžko. To není k vydržení! Bojím se to přiznat, je to trapné. Táto, povzbud mě, prosím tě, řekni, co mám dělat?

Lebeděv Sášo, dítě moje! Co je?

Sáša Ještě nikdy jsem se takhle nebála! Mám dojem, že mu nerozumím a nikdy rozumět nebudu. Od té doby, co jsme se zasnoubili, se ještě ani jednou neusmál, ani jednou se mi nepodíval do očí. Věčně si stěžuje, věčně na sebe hází špínu, pořád by se něčeho bál, dělá nářky na nějakou vinu... Já už prostě nemůžu! Jsou chvíle, kdy se mi zdá, že ho... že ho nemám ráda tak silně, jak bych měla. A když k nám přijede nebo se mnou mluví, tak se začínám nudit. Táto, co to všechno znamená? Vždyť je to hrůza!

Lebeděv Dítě moje! Mám jenom tebe, miláčku! Poslechni starého tátu. Řekni mu, že z té svatby nic nebude.

Sáša (*polekaně*) Co tě to napadlo?

Lebeděv Mluvím vážně! Bude z toho skandál, bude si o tom vyprávět celý okres, ale pořád je lepší přežít skandál než si zničit celý život.

Sáša Přestaň, tati, přestaň! Nechci už o tom ani slyšet! S takovým pesimismem se musí bojovat! Nikolaj je slušný, nešťastný a nepochopený člověk. Já ho budu milovat, pochopím ho a postavím na nohy. Splním svou povinnost a hotovo!

Lebeděv To není povinnost, to je posedlost!

Sáša Ne, dost už! Já se ti svěřila s tím, k čemu jsem se nechtěla přiznat ani sama sobě. Nikomu to neříkej, zapomeň na to.

Lebeděv Já tomu nerozumím. Buď jsem už senilní, anebo vy jste všichni tak inteligentní, ale kdybyste mě rozkrájeli, tak tomu nerozumím.

5.

Šabelskij (*vchází*) Jděte se všichni vycpat a mě vemte s sebou! Hnus, hnus!

Lebeděv Co je ti?

Šabelskij Ne, opravdu, musím si dopřát tu nechutnost za každou cenu, nějakou podlost, aby se nejen mně, ale všem lidem zvednul žaludek. A taky že to udělám! Na to vemte jed! Už jsem řek Borkinovi, aby dnes veřejně oznámil, že je ze mě ženich. (*směje se*) Všichni jsou padouši, já budu taky padouch!

Lebeděv Mám tě plné zuby! Ty budeš tak dlouho blábolit, Matvěji, až tě odvezou, na mou duši, do cvokárny.

Šabelskij Ukaž mi aspoň jeden dům, o kterém se dá prohlásit, že to není cvokárna. Buď tak laskav a odvez mě tam

- třeba hned. Buď tak laskav. Všude jsou lidi podlí, malicherní, neschopní, nemožní, já sám jsem odporný a nevěřím ani jedinému vlastnímu slovu...
- Lebeděv Víš co, kamaráde? Dej si do pusy koudel, zapal ji a dýchej to na lidi. Anebo ještě líp: seber si čepici a jed' domů. Tady je svatba, každý se veselí a jenom ty pořád krákoráš jak stará vrána. Vážně.
- (Šabelskij se skloní k pianinu a vzlyká)*
- Prokristapána, Matvěji! Hrabě! Co je s tebou, Matýsku... Kamaráde... Já tě nechtěl urazit! Odpust! Odpuš' mi to, dědkovi. Já jsem opilec... napij se vody...
- Šabelskij Nechci. *(zvedne hlavu)*
- Lebeděv Proč pláčeš?
- Šabelskij To nic... Jen tak...
- Lebeděv Matýsku, nelži...Proč? Co se stalo?
- Šabelskij Když jsem viděl to violoncello, vzpomněl jsem si na židovku...
- Lebeděv To sis našel pravou chvíli! Dej jí pámbu věčnou slávu, ale teď vzpomínat, to se nehodí...
- Šabelskij Hrávali jsme spolu... Skvělá, vynikající žena...
- (Sáša vzlyká)*
- Lebeděv Ještě ty začni! Nech toho! Panebože, teď tu budou řvát oba a já abych... Aspoň jděte pryč, nebo vás uvidí hosti!
- Šabelskij Pavle, když svítí slunce, tak je i na hřbitově veselo. Když má člověk naději, i to stáří se dá vydržet. Ale já nemám žádnou naději, žádnou!
- Lebeděv To je pravda, nejsi na tom nejlíp... Nemáš ani děti ani peníze ani zaměstnání... No, co se dá dělat! *(Sáše)* Proč vyvádíš ty?
- Šabelskij Pavle, dej mi nějaké peníze. Vyrovnáme se na onom světě. Zajel bych si do Paříže, podíval se na hrob své ženy... Já rozdál v životě peněz, aspoň polovinu svého jmění, a proto mám právo tě poprosit. A navíc přece prosím kamaráda.
- Lebeděv *(rozpačité)* Chlapče, já nemám ani vindru! Ale dobře, dobře! Nic ti neslibuju, že ano, ale rozumíš mi... výborně, výborně! *(stranou)* Bože můj, to je utrpení!
- 6.**
- Babakinová *(vejde)* Kdepak mám kavalíra? Hrabě, že se nestydíte, necháváte mě samotnou! Vy jste pěkný protiva! *(tluče hraběte vějířem)*
- Šabelskij *(štitivě)* Dejte mi pokoj! Já vás nenávidím!
- Babakinová *(zaraženě)* Cože?... Prosím?
- Šabelskij Jděte pryč!
- Babakinová *(padne do křesla)* Ach! *(pláče)*
- Lebeděvová *(vejde s pláčem)* Přijel, myslím, ženichův svědek. Měli bychom začít s požehnáním. *(vzlyká)*
- Sáša *(úspěšlivě)* Maminko!
- Lebeděv No, teď budou brečet všichni! Kvarteto! Přestaňte, proboha! Matvěji! Martičko! Nebo se vám tu... namouduši... *(pláče)* Panebože můj!
- Lebeděvová Když matku nepotřebuješ, když nechceš poslouchat... tak ti tu radost udělám a požehnám ti!

7.

(vejde Ivanov ve fraku a s rukavicemi)

- Lebeděv Tak tohle nám ještě scházelo! Stalo se něco?
- Sáša Co tady chceš?
- Ivanov Promiňte, panstvo... Rád bych si se Sášou promluvil o samotě...
- Lebeděv To se nedělá, aby ženich přijel k nevěstě před svatbou! Ty už máš jet se svědkem do kostela!
- Ivanov Pavle, prosím tě...
- (Lebeděv pokrčí rameny; on, Lebeděvová, Babakinová a hrabě odcházejí)*
- Sáša *(přísně)* Co si přeješ?
- Ivanov Mám sice vztek, ale dokážu mluvit docela chladnokrevně. Poslyš... Oblékal jsem se teď do kostela, podíval jsem se do zrcadla a viděl jsem své prošedivělé vlasy. Sášo, nechme toho! Dokud je čas, přestaňme s tou nesmyslnou komedií! Jsi mladá, čistá, celý život máš před sebou, ale já...
- Sáša To všechno není nic nového, slyšela jsem to aspoň tisíckrát a nebaví mě to! Seber se a jed' do kostela, nezdržuj lidi.
- Ivanov Já teď pojedu domů a ty řekni vašim, že svatba nebude. Nějak jim to vysvětlí. Už by člověk měl mít rozum. Já si zahrál na Hamleta a ty na ušlechtilou dívku – to by snad mohlo stačit.
- Sáša *(uraženě vyletí)* Jakým tónem to se mnou mluvíš? Nebudu to poslouchat!

- Ivanov Ale já budu mluvit.
- Sáša Proč jsi přijel? Ty tvoje lamentace, to už je pomalu výsměch!
- Ivanov Ne, já nelamentuju! Už ne. Výsměch? Ano, výsměch! A kdybych se moh sám sobě vysmát ještě stokrát zblesileji a celý svět donutit, aby se mi chechtal, tak bych to udělal! Podíval jsem se na sebe do zrcadla – a jako když mi ve svědomí vybuchne granát! Smál jsem se, a bylo mi hanba, div jsem se nezbláznil *(směje se)* Melancholie! Vznešený smutek! Zoufalá rezervovanost! Ještě psát básničky a bude to kompletní! Fňukat, skuhrat, nudit lidi, uvědomit si, že jsem všechnu životní energii vyčerpал, že mám život za sebou, že jsem zmlátněl, ztratil odvahu a zapad po uši do té hnusné melancholie – tohle vědět, když slunce jasně svítí, když i ten mravenec vleče svůj náklad a je spokojen – ne, to mi teda promiňte! Vidět, že jeden tě má za šarlatána, druhý tě lituje, třetí nabízí pomocnou ruku a čtvrtý, což je ze všeho nejhorší, posvátně naslouchá tvým vzdechům, vidí v tobě druhého Mohameda a čeká, že užuž začneš hlásat nové náboženství... **Ne, zaplať pámbu, mám ještě dost hrdosti v těle a mám čisté svědomí!** Cestou jsem se vysmíval sám sobě a zdálo se mi, že se mně posmívají i ptáci a stromy...
- Sáša To není vztek, ale šílenství!
- Ivanov Myslíš? Ne, já nešílím. Teď vidím věci v pravém světle a můj rozum je stejně čistý jako tvé svědomí. Máme se rádi, ale svatba se konat nebude. Sám si můžu zahrát a vztekat se, jak chceš, ale nemám právo ničit život druhým! Svým skuhráním jsem otrávil ženě poslední rok života. Od té doby, co jsme snoubenci, ses odnaučila smát a zestárlas o pět let. Tvůj otec, který měl v životě vždycky jasno, přestal rozumět lidem – a to je má vina. Ať přijdu, kam chceš, na schůzi, na návštěvu, na hon, ať se objevím kdekoli, všude zavleču svou nudu,

malomyslnost a nespokojenost. Počkej, nepřerušuj mě! Já vím, že soudím příkře, ale promiň, mám děsný vztek a jinak mluvit nemůžu. Nikdy jsem nelhal a nepomlouval život, ale od té chvíle, co je ze mě mrzout, jsem ho proti své vůli začal bezděky pomlouvat, reptám na osud, věčně si stěžuju a každý, kdo mě poslouchá, se nakazí, život se mu zprotiví a začne taky pomlouvat. A ta nadutost! Zrovna jako bych dělal přírodě milost, že ještě žiju. Měl bych se jít bodnout!

Sáša Moment! Z toho, cos říkal, plyne, že máš svých lamentací po krk a že je na čase začít nový život! No výborně!

Ivanov Nevidím nic výborného. Jakýpak nový život! Já jsem definitivně na dně a už bychom to měli oba pochopit. Nový život!

Sáša Koljo, vzpamatuj se! Co to říkáš? Jaké na dně?! Nebuď tak cynický! Ne, já už nechci ani mluvit ani poslouchat! Jeď do kostela!

Ivanov Na dně!

Sáša Nekřič tak, někdo tě uslyší!

Ivanov Když začne inteligentní, vzdělaný a zdravý člověk bezdůvodně skuhrat, dostane se na šikmou plochu, tak po ní nezadržitelně sjede dolů a nic ho nezachrání! No co mě může zachránit? Co? Opíjet se nemůžu, bolí mě z toho hlava; psát špatné verše, to neumím; zbožňovat svou duševní lenost a vidět v ní něco krajně vznešeného, to bych nedokázal. Lenost je prostě lenost a slabost je slabost – jiný název pro to nemám. Jsem na dně, na dně, a tím to končí! *(rozhlédne se)* Můžou sem přijít. Sášo, jestli mě máš ráda, tak mi pomoz. Zřekni se mě okamžitě, teď. Zřekni se mě! Slyšíš?

Sáša Kdybys ty věděl, Nikolaji, jak jsem z tebe vyčerpaná! Copak je tohle možné? Uvažuji! Jsi slušný, inteligentní muž. Copak je možné takhle mě zkoušet? Každý den nějaká nová zkouška, jedna těžší než druhá! Toužila jsem po náročné lásce, ale tohle je láska mučednická!

Ivanov A když budeš mou ženou, přijdou ještě horší zkoušky. Tak se mě zřekni! Pochop, že z tebe nemluví láska, ale tvrdohlavost čestné povahy! Chtělaš ve mně za každou cenu vzkřísit člověka, mělaš to za svou povinnost, chtělaš mě zachránit, lichotilo ti, že děláš hrdinský čin... Teď už bys celkem ráda ustoupila, ale brání ti falešný cit. Tak to pochop!

Sáša Zvláštní, ta tvá zvrhlá logika! Copak se tě můžu zříct? To přece nejde! Nemáš ani matku, ani sestru, ani přátele. Jsi na mizině, majetek ti rozkradli, kolem dokola tě pomlouvají...

Ivanov Udělal jsem hloupost, neměl jsem k vám jezdit. Já věděl, že mám udělat něco docela jiného...

8.

(vejde Lebeděv, Sáša se k němu vrhne)

Sáša Tati, proboha, Kolja sem vtrhnul jako šílenec a trápí mě! Chce, abych se ho zřekla, nechce mi kazit život! Řekni mu, že jeho velkorysost nepotřebuju! Víím dobře, co dělám!

Lebeděv Já ničemu nerozumím, jaká velkorysost?

Ivanov Svatba nebude!

Sáša Bude! Táto, řekni mu, že svatba bude!

Lebeděv Moment, moment... Proč nechceš, aby byla svatba?

Ivanov Už jsem jí vysvětlil proč, ale ona to nechce pochopit.

Lebeděv Ne, jí ne, ale mě to vysvětlí! A tak, abych to pochopil! Nikolaji! Pámbu tě netrestej! Tys nás všechny tak poplet, že už se tu nikdo v ničem nevyzná! Já jsem jak u vytržení... Co jsme ti udělali? No co s tebou mám dělat? To tě mám vyzvat na souboj, nebo co?

Ivanov To není nutné. Stačí mít jasnou hlavu a poslouchat, co člověk povídá.

Sáša To je strašné, strašné! Jako malé dítě! *(chodí vzrušeně po jevišti)*

Lebeděv To by člověk nevěřil! Poslechni, Koljo, podle tebe je to všechno možná chytré a jemné z hlediska psychologie, ale podle mě je to skandál a neštěstí. Dej si poradit od starého chlapa, ještě jednou, naposled. Zkroť svůj rozum. Dívej se na věci jednoduše jako všichni ostatní. Na tomhle světě je všechno jednoduché. Strop je bílý, holínky jsou černé, cukr je sladký. Ty máš rád Sášu, ona má ráda tebe. Jestli ji miluješ, tak tady zůstaň, jestli ji nemiluješ, tak jdi pryč, my se zlobit nebudem. Vždyť je to tak jednoduché! Oba jste zdraví, inteligentní, poctiví lidi a máte, zaplať pámbu, co jíst a v čem chodit. Tak co ještě potřebuješ? Nemáš peníze? To je toho! Peníze ti štěstí nezaručí... Ovšem já chápu... statek máš zadlužený, nejsou prachy na úroky... ale já jsem otec, já to chápu... Matka... no dobře, to je konec konců její věc, nechce dát peníze, tak ať si je nechá. Sáša se nás prý o věno neprosila. Já vím... zásady... Schopenhauer... to jsou všechno pitomosti... Mám v bance sto tisíc. Supertajných, nikdo o nich neví. Dám vám je, vemte si je, ale Matvějovi dejte aspoň dvacet tisíc...

(v sále se shromažďují hosté)

Ivanov Pavle, to jsou zbytečné řeči. Já nemůžu jednat proti svému svědomí.

Sáša A já taky ne! Mluv si, co chceš, já se tě nevzdám. Půjdu pro maminku. *(odchází)*

9.

Lebeděv Já ničemu nerozumím...

Ivanov Nebudu ti vysvětlovat, jestli jsem čestný chlap, nebo darebák, jestli jsem normální, nebo psychopat. Ty to stejně nepochopíš. Byl jsem samozřejmě mladý, zapálený, upřímný a celkem inteligentní. Miloval jsem, nenáviděl a věřil jinak než všichni ostatní, dřel jsem a doufal víc než ostatní, ale bojoval jsem s větrnými mlýny a hnal se hlavou proti zdi. Špatně jsem odhadl síly, neznal jsem život a bez rozmyslu jsem si toho navalil na hřbet moc, takže to nevydržely ani kosti ani svaly. Vydal jsem se ze všech sil v mládí, pracoval jsem ve dne v noci, vzrušeně, jako když opilec nezná míru. A řekni: dá se žít nějak jinak? Nás je tak málo a všude je tolik práce! Tolik práce! A takhle krutě se mi teď mstí život, s kterým jsem se rval. Ztrhnul jsem se. A teď už mám kocovinu, jsem starý a nosím župan! Mám tupou hlavu, líné myšlenky, jsem unavený, ztrhaný, nalomený, potácím se bez víry, bez lásky, bez cíle mezi lidmi jako stín a nevím, kdo jsem, proč vlastně žiju a co chci. Mně už připadá, že i láska je pitomost, že něha je přelázaná, že práce nemá smysl, že písně i plamenné řeči jsou banální a staré. A všude za sebou vleču smutek, nekonečnou nudu, nespokojenost a odpor k životu. Jsem definitivně na dně! Máš před sebou člověka, který je ve svých pětatřiceti letech k smrti utahaný, zklamaný, ubitý svými hrdinskými činy. Stydím se do hloubi duše a má vlastní slabost už je mi jenom k smíchu... Ale mám svou hrdost a ta mě dohání k zuřivosti! *(zapotáčí se)* Uštval jsem se! Ani stát rovně už nemůžu! Kam se poděla má síla? Kde je Matvěj? Ať mě odveze domů!

Hlasy ze sálu Ženichův svědek přijel!

Šabelskij *(vejde)* V cizím, obnošeném fraku, bez rukavic... a kolik za to člověk musí vytrpět shovívavých pohledů, hloupých vtípů a trapných úsměvů... To nejsou lidi, to jsou vši!

Borkin *(rychle vejde, má frak a kytici)* Uf! Kde je ten člověk? *(Ivanovovi)* Vás už dávno čekají v kostele a vy si tady filozofujete! Komik! Namouduši komik! Vy přece nemůžete jet za nevěstou, vy musíte se svědkem a pro nevěstu přijdu z kostela já. Copak ani tohle nemůžete pochopit? No komik, fakticky!

Lvov *(vejde, Ivanovovi)* Á, vy jste tady? *(nahlas)* Pane Ivanove, prohlašuji veřejně, že jste darebák!

Ivanov *(chladně)* Uctivé díky!
(všeobecné rozpaky)

Borkin To je podlost, vážený pane! Vyzývám vás na souboj!

Lvov Pane, pro mě je už ponižující s vámi mluvit, natož se s vámi bít! Pan Ivanov ovšem dostane satisfakci, kdykoliv bude chtít.

Šabelskij Vážený pane, s vámi se budu bít já!

Sáša *(Lvovovi)* Co vám udělal, že jste ho takhle urazil? Pánové, ať mi to vysvětlí! Co vám udělal?

Lvov Milá slečno, já k tomu urážení mám své důvody. Přišel jsem jako čestný člověk, abych vám otevřel oči, a prosím vás, abyste mě vyslechla.

Sáša Co mi můžete říct? Že jste čestný člověk? To přece všichni víme! Řekněte mi radši, upřímně, jestli se v sobě vůbec vyznáte! Přišel jste sem jako čestný člověk a tak strašně jste ho urazil, že mě to málem zabilo. Když jste ho pronásledoval jako stín a nenechal ho klidně žít, byl jste taky přesvědčen, že konáte svou povinnost a že jste čestný člověk. Zasahoval jste do jeho soukromého života, pomlouval ho a soudil, posílal jste mně a všem známým horu anonymních dopisů a pořád jste si myslel, že jste čestný člověk. Myslel jste si, že jednáte čestně, když jste jako lékař nešetřil ani jeho nemocnou ženu a trápil ji svým věčným podezíráním. A při každé své surovosti, při každém nízkém sprostáctví budete vždycky přesvědčen, že jste neobyčejně čestný a pokrokový člověk!

Ivanov *(se směje)* To není svatba, to je parlament! Bravo, bravo!

Sáša *(Lvovovi)* A teď se musíte zamyslet, jestli se v sobě vůbec vyznáte. Jste tupci a surovci! *(vezme Ivanova za ruku)* Pojď pryč, Nikolaji! Tati, pojď!

Ivanov Kam chceš chodit? Počkej, já s tím teď skončuju! Probudilo se ve mně mládí, ozval se bývalý Ivanov! *(vyndá revolver)*

Sáša *(vykřikne)* Ne, Nikolaji! Nedělej to, proboha!

Ivanov Dlouho jsi padal dolů, teď se zastav! Člověk musí znát míru! Jděte pryč! Děkuju, Sášo!

Sáša *(křičí)* Nikolaji, proboha ne! Zadržte ho!

Ivanov Dejte mi pokoj! *(odběhne stranou a zastřelí se)*

(Opona)

Program vydalo
Národní divadlo moravskoslezské,
příspěvková organizace statutárního města Ostrava
Čs. legií 148/14, 701 04 Ostrava – Moravská Ostrava
www.ndm.cz

Ředitel Jiří Nekvasil
Šéf činohry Pavel Šimák

Redakce programu Marek Pivovar
Texty přispěli Ondřej Nádvořík, Petra Lásková
Lucie Fojtíková a Lucie Linhartová
Výtvarné zpracování programu a plakátu, sazba Lubomír Šedivý
Textová korektura Pavel Hruška
Fotografie ze zkoušek Radovan Šťastný
Foto na plakátu / titulní straně programu Martin Popelář

Tisk Ringier Print CZ a. s.

Nositelé autorských práv k dílu zastupuje DILIA,
divadelní, literární, audiovizuální agentura, Krátkého 1, Praha 9,
a Národní divadlo moravskoslezské,
příspěvková organizace statutárního města Ostrava,
Čs. legií 148/14, 701 04 Ostrava – Moravská Ostrava.

Činnost Národního divadla moravskoslezského,
příspěvkové organizace statutárního města Ostrava,
je financována z rozpočtu města Ostravy.

Aktivita NDM jsou také finančně podporovány
Ministerstvem kultury České republiky
a Moravskoslezským krajem.

Tomáš Jirman, Jiří Sedláček

OSTRAVA!!!

1
Frekvence

Lada Bělašková, Tomáš Jirman

Lada Bělašková, Petr Houska

Anna Cónová, Alexandra Gasnárková, v pozadí Aneta Červená
a Vladimír Čapka

Anna Cónová, Aneta Červená, František Strnad,
Veronika Lazorčáková, Alexandra Gasnárková,
Anna Bangoura, Marie Logojdová

Jan Fišar, František Večeřa

Jiří Sedláček, Jan Fišar, Marie Logojdová

Tomáš Jirman

Tomáš Jirman, Petr Houska

Veronika Lazorčáková, Tomáš Jirman

Lada Bělašková

Vladimír Čapka

Tomáš Jirman